

Slobodno vrijeme i studentska populacija na primjeru Sveučilišta u Zadru

Tolj, Andro

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:145721>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-06-30**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

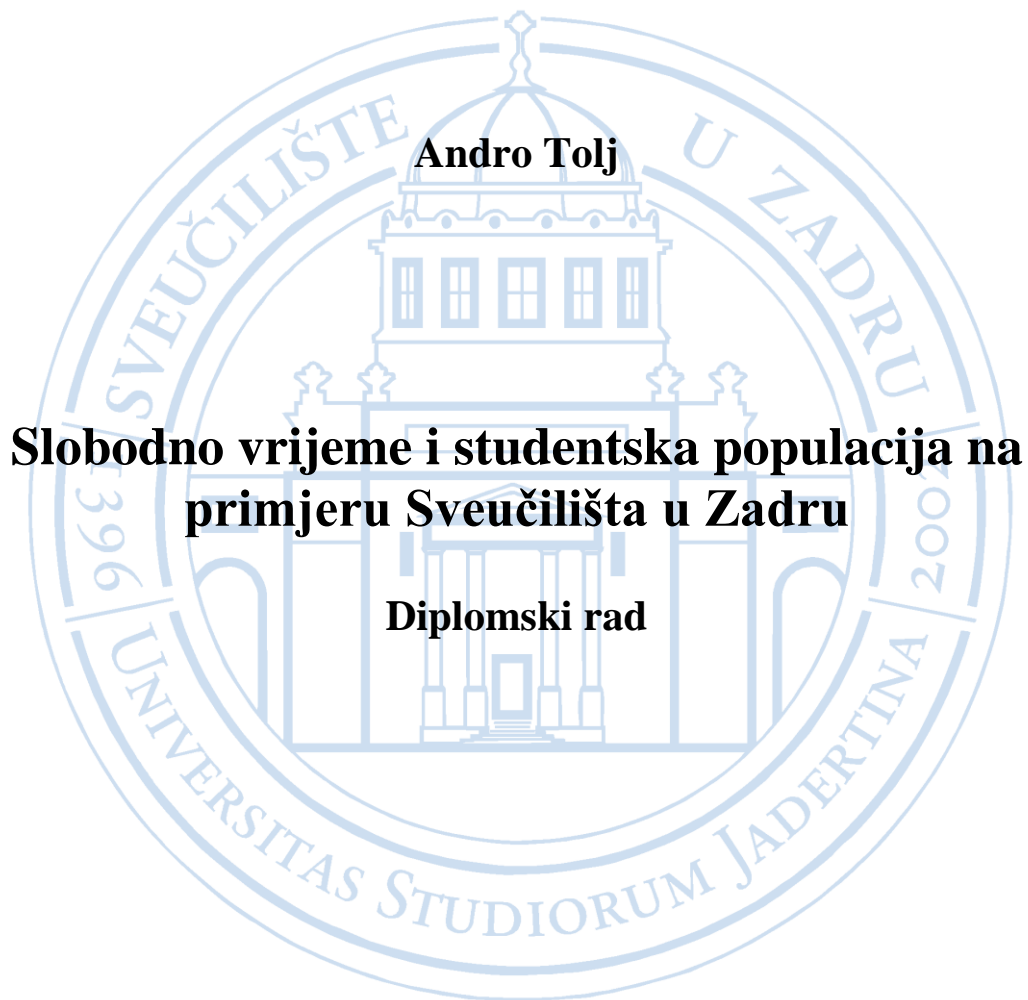
Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

Sveučilište u Zadru

Odjel za turizam i komunikacijske znanosti
Diplomski studij Kulturna i prirodna baština u turizmu

Andro Tolj

**Slobodno vrijeme i studentska populacija na
primjeru Sveučilišta u Zadru**

Diplomski rad

Zadar, 2023.

Sveučilište u Zadru

Odjel za turizam i komunikacijske znanosti
Kulturna i prirodna baština u turizmu

Slobodno vrijeme i studentska populacija na primjeru Sveučilišta u Zadru

Diplomski rad

Student/ica:

Andro Tolj

Mentor/ica:

izv. prof dr. sc. Božena Krce Miočić

Zadar, 2023.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Andro Tolj**, ovime izjavljujem da je moj **diplomski** rad pod naslovom **Slobodno vrijeme i studentska populacija na primjeru Sveučilišta u Zadru** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 25. listopada 2023.

Sadržaj

1. Uvod.....	1
1.1. Predmet istraživanja	1
1.2. Ciljevi istraživanja	1
1.3. Istraživačka pitanja.....	2
1.4. Korištene znanstvene metode	2
2. Povijest slobodnog vremena	4
2.1. Slobodno vrijeme.....	7
2.2. Slobodno vrijeme i kultura	8
2.3. Masovna kultura, mediji i slobodno vrijeme	11
2.4. Slobodno vrijeme i rad.....	13
2.5. Rodne razlike u slobodnom vremenu	15
3. Dokolica.....	19
3.1. Ozbiljna dokolica.....	24
3.1.1. Karakteristike ozbiljne dokolice	27
4. Turizam	31
4.1. Funkcije turizma	32
4.2. Motivi turističkih putovanja i potrebe turista	36
4.3. Selektivni oblici turizma	40
4.4. Omladinski turizam	43
4.5. Putovanja i profil mladih.....	46
5. Metodologija istraživanja	50
5.1. Opis uzorka	52
5.2. Rezultati istraživanja	53
6. Rasprava	64
7. Zaključak	69
8. Sažetak.....	71
Summary	72
Popis literature	73
Popis tablica i slika	78
Prilozi.....	79
Životopis.....	80

1. Uvod

1.1. Predmet istraživanja

Slobodno vrijeme ima svoju prošlost, sadašnjost i budućnost. Ono čini sastavni dio života svakog pojedinca i upravo ga je zbog toga potrebno planirano i učinkovito iskoristiti. Slobodno vrijeme nije samo potreba, već i interes, kao i čimbenik razvoja mladih i starih. Slobodno vrijeme označava značajan fenomen suvremenog društva te buduće istraživanje utjecaja i razvoja slobodnog vremena može imati značajne utjecaje na unapređenju suvremene civilizacije i kulture. U ovom se diplomskom radu obrađuje tema slobodnog vremena studentske populacije Sveučilišta u Zadru. Slobodno vrijeme mijenjalo se kroz povijest, kao i njegovo značenje i uloga u društvu kroz različita razdoblja u prošlosti. Moglo bi se reći kako slobodno vrijeme postoji otkad postoji i društvo pa samim time postoje i mnogobrojne definicije i podjele slobodnog vremena kao takvog. Slobodno vrijeme je predmet proučavanja i interesa različitih znanstvenih disciplina kojima je u centru istraživanja čovjek i društvo u kojem živi. Uvidom u neke od navedenih definicija jasno se vidi poimanje slobodnog vremena kroz povijest kao i njegova uloga i značenje u različitim sferama čovjeka i društva u kojem živi. Dokolica je iznimno važna u kontekstu obrade slobodnog vremena jer je dokolica zapravo dio slobodnog vremena koji definira i oblikuje čovjeka. To je kreativni, stvaralački dio slobodnog vremena koji podrazumijeva sposobnost pojedinca da se razvije i doživi određeno duhovno ili tjelesno blagostanje. Društvene su promjene u posljednjih par desetljeća bitno utjecale na rad i na slobodno vrijeme. Sve se više teži k visokokvalitetnim, sadržajnim i ugodnim iskustvima kojima je cilj samoostvarenje i zadovoljenje, a to je upravo ono što definira dokolicu odnosno ozbiljnu dokolicu u kontekstu načina provođenja slobodnog vremena. Iz prethodno navedenog, predmet istraživanja ovog rada bit će analizirati i istražiti količinu i strukturu slobodnog vremena studenata Sveučilišta u Zadru te motivaciju za aktivnostima kojima se bave u svoje slobodno vrijeme i raznim mogućnostima odnosno ograničenjima vezanim uz isto.

1.2. Ciljevi istraživanja

Porast istraživanja slobodnog vremena u okviru akademskog istraživanja napreduje i evoluirati je od sve većeg interesa potreba za uključenosti rodni razlika u istraživanju slobodnog vremena. U radu je prikazan uvid u kulturni i povijesni kontekst slobodnog vremena

muškaraca i žena, odnosno rodni razlika i sličnosti u definiranju i konzumiranju slobodnog vremena kao takvog. Također, prikazana je uloga rada kao nezaobilaznog faktora u proučavanju slobodnog vremena. Pojedinač radom nužno ne zadovoljava svoje potrebe neposredno, već posredno jer mu rad pribavlja ili omogućuje sredstva za njihovo zadovoljenje. Činjenica je da su ta dva pojma u vrlo bliskom odnosu i upravo zbog toga je rad, odnosno međuođnos slobodnog vremena i rada, vrlo važan za razumijevanje i definiranje slobodnog vremena. U radu je također obrađena i tema turizma, odnosno omladinskog turizma s ciljem analize tržišta mladih, njihove motivacije i ograničenja u kontekstu turističkih putovanja u svom slobodnom vremenu. U radu je stavljen naglasak na dublje razumijevanje obilježja i karakteristika mladih, kao i ograničenja i mogućnosti njihova provođenja slobodnog vremena. Ovaj rad za cilj ima pružiti uvid u količinu i strukturu odnosno mogućnosti i ograničenja slobodnog vremena studentske populacije Sveučilišta u Zadru.

1.3. Istraživačka pitanja

S obzirom na prethodno definiran problem ovog istraživanja, istraživačka pitanja koja se postavljaju su sljedeća:

1. S koliko slobodnog vremena raspoložu studenti Sveučilišta u Zadru?
2. Kakva je struktura slobodnog vremena studenata Sveučilišta u Zadru?

1.4. Korištene znanstvene metode

Prilikom izrade ovog diplomskog rada koristit će se različite istraživačke metode. Za početak će se analizirati sekundarni podaci kako bi se bolje razumjela sama tematika te kako bi se dobio uvid u već postojeća saznanja o studentskoj populaciji i slobodnom vremenu. Sekundarni podaci u obliku knjiga, znanstvenih članaka, publikacija, statističkih podataka i raznih drugih istraživanja, koristit će se kako bi se napravio osvrt na probleme i ograničenja s kojima se studentska populacija suočava u kontekstu provođenja svog slobodnog vremena. Kako bi se odgovorilo na istraživačka pitanja postavljena u ovom diplomskom radu, podaci će se prikupiti kroz metodu fokus grupe u kojoj će sudjelovati studenti Sveučilišta u Zadru. Dobiveni rezultati će se analizirati kroz kvalitativnu analizu sadržaja te će se metodom usporedbe odgovoriti na postavljena istraživačka pitanja. Autor će fokus grupu voditi uz

unaprijed pripremljeni vodič fokus grupe te će ispitanicima postaviti jednaka otvorena pitanja. Tijekom intervjuiranja, ispitanicima će se dati mogućnost da sami upozore na neke njima važne stavke slobodnog vremena studenata, a koje istraživač nije obuhvatio u svojim istraživačkim pitanjima.

2. Povijest slobodnog vremena

Kako bismo bolje razumjeli pojam slobodnog vremena, potrebno ga je obrazložiti kroz njegovu povijest te pružiti uvid u to kako se ono razvijalo kroz vrijeme. Slobodno vrijeme je činilo i čini važan faktor u životu svakako pojedinca no kako bi se u potpunosti razumjelo, treba proučiti društvene, ekonomske i političke utjecaje koji su ga oblikovali kroz prošlost. Slobodno vrijeme javlja se s pojavom civilizacije, a u svom razvojnem slijedu prošlo je kroz nekoliko faza:

1. dominaciju slobodnog vremena bez pojma i prakse rada u izrazima primitivnih kultura,
2. neograničeno i nedefinirano radno i slobodno vrijeme,
3. prevlast radnog nad slobodnim vremenom,
4. skraćenje radnog i stalno povećanje slobodnog vremena.¹

Povijest nastanka slobodnog vremena može se pratiti unatrag do prapovijesnih civilizacija. Aktivnosti slobodnog vremena u starogrčkom i rimskom društvu najčešće su uživali pripadnici privilegiranog, višeg društvenog sloja, koji su takve aktivnosti provodili s ciljem razvoja uravnotežene i obrazovane osobe. Tijekom povijesti ljudskog društva, raspodjela slobodnog vremena pokazivala je izražen klasni karakter, uglavnom rezerviran za privilegirane slojeve, poput vladajuće elite i visoko pozicioniranih pojedinaca unutar društvene hijerarhije.² Svijest o slobodnom vremenu seže još od vremena daleke Grčke. O načinu kako su Grci provodili slobodno vrijeme navodi se da su pojedinci pokazivali jednaku posvećenost tjelesnom odgoju i sportu, obrazovanju i kulturi, kao i sudjelovanju u javnim događanjima i ispunjavanju osobnih interesa. U tom nastojanju, pojedinci nisu davali prednost jednoj aktivnosti nad drugom. Umjesto toga, težili su ravnoteži i koheziji, prepoznajući svaku od ovih izvanrednih nastojanja kao ključne komponente svog postojanja.³ Stari Rimljani imali su posebne načine raspodjele i iskorištavanja svojeg slobodnog vremena. Tijekom antičkih vremena, Rimljani su svoje slobodno vrijeme provodili na različitim javnim mjestima, uključujući forum, amfiteatre, stadione, knjižnice i terme opremljene sadržajima za kupanje. Ta su mjesta služila kao prostori za sudjelovanje u kulturnim, umjetničkim, sportskim i

¹ PREVIŠIĆ, V.: **Slobodno vrijeme između pedagogijske teorije i odgojne prakse**. Napredak, 141(4), 2000., p. 405.

² PREVIŠIĆ, V.: op. cit., p. 403.

³ POLIĆ, R.: **Odgoj i dokolica**, Metodički ogledi:časopis za filozofiju odgoja, 10 (2), 2003., p. 27.

zabavnim aktivnostima.⁴ Nadalje, odnos prema slobodnom vremenu u feudalnom društvu nije se bitno promijenio. Slobodno vrijeme uglavnom se koristilo za molitvu i tjelesni odmor, a pripadnici plemstva i svećenstva koji su raspolagali s više slobodnog vremena od običnog puka, koristili su ga za organizaciju i upražnjavanje zabavnim sadržajima namijenjenim samo za „odabrane“. Pravo na slobodno vrijeme imali su samo slobodni građani i pripadnici viših ili vladajućih slojeva koji su ga koristili za unapređivanje stanja svog uma, duha i karaktera. Razdoblje humanizma i renesanse predstavlja novu orijentaciju slobode čovjeka te se smatra zlatnim dobom dokolice, no i dalje ostaje privilegija povlaštenih.⁵ Razvojem učinkovitosti tehnologije te načina i organizacije rada u 20. stoljeću, povećava se udio slobodnog vremena nad radnim što je dovelo do izjednačavanja društvenih slojeva. Prema tome, nesumnjivo je da je pojam slobodnog vremena postao značajna komponenta društva, posebice u industrijaliziranim civilizacijama. Ovaj razvoj dogodio se istovremeno s rastom masovnog zapošljavanja, jasnom podjelom između radnih i neradnih sati, postupnim smanjenjem radnih sati i istodobnim povećanjem slobodnog vremena i financijskog prosperiteta.⁶ Iako ljudi uživaju slobodno vrijeme stoljećima, promjene koje su uslijedile nakon industrijalizacije su imale veliki utjecaj na slobodno vrijeme i njegovu interpretaciju zbog čega će se pružiti uvid u zadnjih 200-tinjak godina. Upravo zbog navedenog neke od faza razvoja slobodnog vremena kroz povijest su: slobodno vrijeme u predindustrijsko doba, slobodno vrijeme u industrijsko doba te slobodno vrijeme nakon drugog svjetskog rata.⁷ Ekonomska i društvena struktura u predindustrijsko doba bila je uglavnom tradicionalno agrarna, odnosno vezana uz rad na poljoprivrednim ili stočarskim dobrima te djelomično i radom na farmi ili proizvodnji dobara. Upravo zbog te manufakturne industrije manjeg obujma, rad nije bio kontinuiran, nego je uvelike ovisio o klimatskim i sezonskim ciklusima. Međutim, slobodno vrijeme je bilo vezano za različite religijske i obiteljske obaveze uz malu mogućnost izbora sudjelovanja odnosno nesudjelovanja na tim običajima, zabavama i slično. Kao kontrast svakodnevnom radu i naporu, opuštanje i razonoda nakon napornog dana bila je sasvim normalna stvar u ono vrijeme. Vrlo važno mjesto za slobodno vrijeme i rekreaciju u ono vrijeme bile su taverne ili gostionice.

Kao iznimno važno mjesto za provođenje slobodnog vremena taverne su služile kao:

- mjesto za izbivanje iz kuće,

⁴ VUKIĆ, VALJAN, V.: **Slobodno vrijeme kao prostor razvijanja vrijednosti učenika**, Magistra Iadertina, 8. (1), 2013., p. 60.

⁵ Ibid.

⁶ Ibid.

⁷ BULL, C., HOOSE, J., WEED, M.: **An introduction to leisure studies**, Pearson Education Limited, London, 2003., p. 4.

- mjesto koje nudi svjetlost, toplinu, hranu i piće,
- mjesto koje nudi pristup novostima i raznim informacijama,
- mjesto koje omogućuje klađenje i organiziranje krvavih sportova,
- bordel,
- mjesto za poslovni razgovor i sklapanje poslovnih dogovora,
- mjesto za isplatu nadnica i plaća.⁸

Osim popularnih taverni, prostorom za provođenje slobodnog vremena u predindustrijskom dobu, koristili su se i sajmovi koji su također služili i za zabavu, ali i za poslovne aktivnosti. Aktivnosti u slobodnom vremenu u predindustrijsko doba ipak su bile različite ovisno o kojoj društvenoj klasi ili sloju je riječ. Viši slojevi društva su u svoje slobodno vrijeme uživali u nešto drugačijim aktivnostima, uglavnom intelektualne ili umjetničke prirode. Neke od takvih aktivnosti su, između ostalog, posjete prijateljima i rodbini, šetnje prirodom te različite aktivnosti u urbanim sredinama. U ono vrijeme grad je bio mjesto gdje su bogati željeli biti viđeni te gdje su mogli svima pokazati svoj status i bogatstvo. Industrijalizacija i urbanizacija su potpuno promijenile strukturu slobodnog vremena. Organizirana nastojanja za reguliranjem radnog vremena te građanska težnja za jednakosti i pravom na slobodno vrijeme svih slojeva društva su rezultat i proizvod industrijske revolucije. Industrijsko doba je tradicionalna gospodarstva prisililo te pretvorilo u industrijska urbanizirana gospodarstva i društvene zajednice.⁹ Priroda posla se promijenila kao i način na koji se posao organizira, radna mjesta su se otvorila i preselila u urbane sredine što je za posljedicu imalo selidbu ljudi u urbane sredine kako bi bili što bliže poslu. Industrijska revolucija je iznjedrila veliku urbanu radnu klasu, zemljoradnike i srednju klasu te povećanje bogatstva i novih tehnologija koje su omogućile razvoj novih aktivnosti u slobodnom vremenu. Ono što je uvelike utjecalo na strukturu i poimanje slobodnog vremena u ovom razdoblju je radno vrijeme. Radno vrijeme se jasno odvaja od slobodnog vremena i traje od deset do dvanaest sati. Kao posljedica navedenog, slobodno vrijeme postaje dragocjeno „dobro“ o kojem se sve više razmišlja. Ono što je prije bilo rezervirano samo za više slojeve društva, poput boravka u prirodi, sporta i dodatnog obrazovanja, sada je dostupno i sve se više promovira svim slojevima društva. Razvoj transporta, osobito željeznice, dovodi do jednodnevnog, a kasnije i višednevnog korištenja slobodnog vremena. Otkriće i uvođenje struje u domove također sa sobom nosi

⁸ Ibid.

⁹ HAWORTH, J. T., VEAL, A. J.: **Work and Leisure**, Routledge Taylor & Francis Group, London, 2004., p. 22.

nove oblike rekreacije i aktivnosti kojima se ljudi bave u svoje slobodno vrijeme. Ono što su u predindustrijsko vrijeme tražili u gostionicama, sada imaju kod kuće, uz rastući broj razvijenih tehnologija poput kina, radio prijemnika ili zabavnih parkova. Jedna od glavnih prekretnica u strukturi i razvoju slobodnog vremena je razdoblje nakon drugog svjetskog rata. U tom razdoblju rast životnog i društvenog standarda kao i kontinuirani rast raspoloživih financijskih sredstava dovodi do sve veće važnosti slobodnog vremena. Radni tjedan bio je rasterećen i kraći nego prije, dok je povećanje osobnog dohotka omogućilo upotpunjavanje kućanstava raznim sadržajima za rekreaciju i provođenje slobodnog vremena. Upravo ta svakodnevna rastuća vrijednost i važnost slobodnog vremena razvija „leisure society“ odnosno društvo koje „dopušta“ pojedincima i individuama da uživaju u slobodnom vremenu.¹⁰

2.1. Slobodno vrijeme

Razmatranjem i definiranjem slobodnog vremena bavili su se brojni teoretičari u prošlosti jer slobodno vrijeme zapravo postoji otkad postoji i društvo. Može se reći da je slobodno vrijeme društveni fenomen koji bi se mogao proučavati kroz sve faze životnog ciklusa pa samim time i jest predmetom proučavanja i interesa različitih znanstvenih disciplina kojima je u centru proučavanja pojedinac i društvo u kojem on živi. Upravo zbog toga je slobodno vrijeme puno lakše doživjeti nego ga zapravo definirati. Definicije, razumijevanje i teorije vezane uz slobodno vrijeme različite su i variraju ovisno o kojoj znanstvenog disciplini je riječ. Podrijetlo konceptualizacije i analize slobodnog vremena može se pratiti unatrag do drevne Grčke. U svom temeljnom djelu "Politika," Aristotel tvrdi da je krajnji cilj ratovanja postizanje mira, dok rad služi funkciji olakšavanja slobodnog vremena. Ipak, autor također priznaje da težnja prema miru i prosperitetu može nositi rizike ako nacija nema sposobnost učinkovite uporabe svog slobodnog vremena. Prema Platonu, Sokratu, Epikuru i Aristotelu, pojam užitka ovisi o prisutnosti slobodnog vremena.¹¹ Prema Aristotelu slobodno vrijeme je vrijeme bez posla nužno kao preduvjet za sreću dok Vidulin-Orbanić navodi da je „slobodno vrijeme vremenski odsjek koji preostaje nakon normalnog radnog perioda“.¹² Previšić govori

¹⁰ KOSHAR, R.: **Histories of leisure**, Berg, Oxford, 2002., p. 6.

¹¹ MLINAREVIĆ, V., GAJGER, V.: **Slobodno vrijeme mladih- prostor kreativnog djelovanja**, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti (HAZU), Osijek, 2010., p. 44.

¹² VIDULIN ORBANIĆ, S.: **Fenomen slobodnog vremena u postmodernom društvu**, Metodčki ozbori, Vol 3(2008) 2(6), 2008., p. 19-23.

o slobodnom vremenu kao „prostoru i mogućnosti interakcije u procesima individualizacije, socijalizacije i inkulturacije, odnosno o prostoru samoaktualizacije i ostvarenja osobnosti“.¹³ Jedna od najprihvatljivijih definicija slobodnog vremena je ona od Dumazediera koji kaže da se slobodno vrijeme odnosi na niz aktivnosti u kojima pojedinci dobrovoljno sudjeluju s ciljem opuštanja, zabave, povećanja razine znanja i razvoja vještina. Ove aktivnosti se često provode u trenucima kada nisu obavezani poslovima, obiteljskim ili društvenim obvezama.¹⁴ Navedeno shvaćanje slobodnog vremena Dumazedier naziva dokolicom čime se naglašava razlika od tzv. poluslobodnog vremena, a zajedno čine šire shvaćeno slobodno vrijeme.¹⁵ Raspodjela slobodnog vremena ima značajan utjecaj na ukupna životna iskustva i kvalitetu života pojedinca. Slobodno vrijeme se smatra značajnim faktorom u procesu razvoja budući da nije potpuno izolirano, već iskazuje dvojaku prirodu. Ono služi kao platforma na kojoj se susreću interakcije pojedinca s njegovim okruženjem, istovremeno pružajući priliku za neovisni rast i samoostvarenje.¹⁶ Osim vremena koji se provede u određenim obaveznim aktivnostima, kao što su škola ili posao, ljudi imaju vremena za bavljenje aktivnostima koje sami izabiru. Upravo te aktivnosti ključni su dio svakog pojedinca jer doprinose njegovom općem blagostanju i psihofizičkom zdravlju. Između 40 i 50% vremena koje provedemo budnima smatra se slobodnim vremenom, odnosno vremenom u kojem biramo gdje ćemo i što raditi.¹⁷ Kao što je već navedeno, slobodno vrijeme je vrijeme oslobođeno od profesionalnog rada, ali ne i svih društvenih obaveza, stoga se kao takvo može podijeliti na:

- dnevno slobodno vrijeme,
- tjedno slobodno vrijeme,
- godišnji odmor.¹⁸

2.2. Slobodno vrijeme i kultura

Kultura ima mnoga značenja, a izvorni etimološki smisao odnosi se na kultiviranje zemlje i duha. Klasičnu definiciju kulture, koja je još uvijek utjecajna, skovao je poznati britanski

¹³ PREVIŠIĆ, V.: **Slobodno vrijeme između pedagogijske teorije i odgojne prakse**, Napredak: časopis za pedagogijsku teoriju i praksu, 141 (4), 2000., p. 403-410.

¹⁴ DUMAZEDIER, J.: **Toward a society of leisure**, Free Press, 1967.

¹⁵ MLINAREVIĆ, V., GAJGER, V.: **Slobodno vrijeme mladih- prostor kreativnog djelovanja**, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti (HAZU), Osijek, 2010., p. 45.

¹⁶ Mlinarević, V.: **Slobodno vrijeme mladih u procesima modernizacije – usporedba slavonskih gradova i Zadra**, Pedagogijska istraživanja, Vol. 4 (1), 2007., p. 82.

¹⁷ LARSON, R.W., VERMA, S.: **How children and adolescents spend time across the world: Work, play and developmental opportunities**, Psychological Bulletin 125, 1999., p. 701-736.

¹⁸ BULL, C., HOOSE, J., WEED, M.: **An introduction to leisure studies**, Pearson Education Limited, London, 2003., p. 4. (preveo autor)

antropolog Edward B. Taylor i prema njemu „kultura ili civilizacija, uzeta u svom širokom etnografskom smislu, je složena cjelina koja uključuje znanje, vjerovanje, umjetnost, moral, zakone i običaje i sve druge sposobnosti i navike koje je čovjek stekao kao član društva“.¹⁹ Različite definicije kulture uzimaju u obzir kulturne pojave i sastavne elemente koji čine kulturu, promatrajući kulturu kao širi koncept od društva i tumačeći društvo kroz prizmu kulture. Organizirane kulturne i umjetničke aktivnosti igraju ključnu ulogu u poticanju kulturnog prosperiteta, olakšavaju razvoj različitih talenata, umjetnosti i vještina, njegujući kreativnost i promičući dublje razumijevanje kako pojedinci koriste svoje slobodno vrijeme unutar određene kulture. S tog stajališta, kultura pruža pojedincima i zajednicama osobno i društveno značajan te koristan način postojanja.²⁰ Uloga kulture u procesu izgrađivanja kulture slobodnog vremena je velika, a ogleda se kroz neke od sljedećih obilježja:

- određeno vrijeme za aktivno sudjelovanje ili prisustvovanje kulturnim događanjima,
- alokacija vremena za osobni doprinos napretku kulture,
- alokacija vremena za osobni kulturni rast i obogaćivanje,
- važnost posvećivanja vremena stjecanju znanja i vještina u području kulture s ciljem osobnog i profesionalnog razvoja,
- vremenska dimenzija kreativnog izražavanja unutar kulturne domene,
- vrijeme za kritičko promišljanje o kulturi i osobnom sudjelovanju u njoj.

U suvremenom društvu tek mali postotak populacije bavi se određenim kulturnim aktivnostima odnosno aktivnostima koje doprinose oblikovanju opće kulture.²¹ U današnjem vremenu, ljudi imaju veću količinu slobodnog vremena. Međutim, to povećano slobodno vrijeme prate brojne obaveze koje nadilaze njihove redovne radne odgovornosti, smanjujući time slobodu povezanu s njihovim slobodnim vremenom. Postoji rastući trend među mladima u kojem preuzimaju manje odgovornosti za organizaciju vlastite zabave i slobodnog vremena te postaju sve više ovisni o konzumiranju sadržaja koji im pružaju visoko stručne i specijalizirane industrije (zabava, koncerti, utakmice, spektakli i sl.).²² Manifestacija kulture slobodnog vremena ovisi o kvalitativnim svojstvima njezinog sadržaja. Kultura ima značajnu ulogu u oblikovanju razine na kojoj društvene skupine uspostavljaju jedinstvene obrasce

¹⁹ KALE, E.: **Uvod u znanosti u kulturi**, Školska knjiga, Zagreb, 1977., p.23.

²⁰ MLINAREVIĆ, V., GAJGER, V.: **Slobodno vrijeme mladih- prostor kreativnog djelovanja**, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti (HAZU), Osijek, 2010., p. 44.

²¹ BRANKOVIĆ, D.: **Kultura i slobodno vreme**, Filozofski fakultet Banja Luka, 2009., p. 497-508.

²² MLINAREVIĆ, V., GAJGER, V.: **Slobodno vrijeme mladih- prostor kreativnog djelovanja**, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti (HAZU), Osijek, 2010., p. 44.

života i izražavaju se unutar šireg društvenog i materijalnog okvira.²³ Društvene grupe, prema Enciklopediji Leksikografskog zavoda, podrazumijevaju „skup ljudi koji se nalaze u razmjerno stalnoj i redovitoj interakciji, koja pridonosi razvijanju zajedničkog identiteta, odnosno osjećaja »mi«, osjećaja pripadnosti i razlike prema drugima (»oni«).“ Dijelimo ih na primarne i sekundarne društvene grupe. Primarne, odnosno osnovne ili intimne, društvene grupe obilježava visok stupanj povezanosti, intimnosti i dugotrajnosti te su obično prostorno omeđene (obitelj, skupina prijatelja ili vršnjaka). Najvažnije su za socijalizaciju i imaju znatnu ulogu u sveukupnom životu pojedinca. Sekundarne društvene grupe slabije su povezane te pojedince povezuje određeni interes, ne moraju biti prostorno omeđene, a odnosi među članovima podređeni su izvanjskim ciljevima (politička stranka). Te skupine kraće traju i imaju manju važnost za socijalizaciju od primarnih grupa.²⁴ Prisutnost dovoljno slobodnog vremena ključna je za poticanje osobnog razvoja i obogaćivanje života pojedinca kroz stjecanje iskustava koja olakšavaju osobni rast. Osiguravanje zadovoljstva kulturnih potreba pojedinca tijekom slobodnih aktivnosti ima značajnu važnost. Međutim, postizanje tog cilja zahtijeva određeni stupanj fizičke i kognitivne spremnosti zajedno s dovoljnom količinom slobodnog vremena i financijskih sredstava. Potreba za slobodnim vremenom očigledna je kod osoba različitih dobnih skupina, uključujući i mlade i starije. Važno je učinkovito strukturirati to alocirano vrijeme na konstruktivan način i osigurati raznolike aktivnosti koje odgovaraju individualnim sklonostima, potičući tako sveobuhvatni rast i napredak. Kultura korištenja slobodnog vremena omogućava razvijanje sklonosti za kulturu kao i razvijanje racionalnosti korištenja slobodnog vremena.²⁵ Prilikom analize uloge kulture u slobodnim aktivnostima, fokus je na individualnoj želji za kulturnim obogaćivanjem i razvijanju interesa za poznate i nepoznate teme. Važno je pružiti ljudima raznolike kulturne mogućnosti i osigurati da su svjesni mnogih prilika koje im stoje na raspolaganju kako bi poboljšali svoje rekreativne aktivnosti. Ispitivanje kulture mladih i njihovih slobodnih aktivnosti pruža važne uvide u misli, vrijednosti i aspiracije mladih. Ova domena obuhvaća različite aspekte njihova života, uključujući jezik, glazbu, modu i idole, stoga nudi prilike za promatranje i primjenu.²⁶ Kada razmatramo kulturnu dimenziju slobodnog vremena, govorimo o razdoblju koje olakšava introspekciju i razvijanje kritičkog stajališta prema različitim pojavama i svijetu.

²³ RAŠKOVIĆ, I.: **Savremeni problemi slobodnog vremena**, Fakultet za mediteranske poslovne studije, Tivat, 2014., p. 34.

²⁴ *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje, društvena grupa*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021., <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=16312> (03.10.2023.)

²⁵ BRANKOVIĆ, D.: **Kultura i slobodno vreme**, Filozofski fakultet Banja Luka, 2009., p. 497-508.

²⁶ LEBURIĆ, A., TOMIĆ-KOLUDROVIĆ.: **Skeptična generacija: životni stilovi mladih u Hrvatskoj**, AGM, Zagreb, 2002.

Pojam slobodnog vremena u kontekstu kulture odnosi se na svjesno i korisno korištenje slobodnog vremena za aktivnosti koje potiču učenje, osobno unapređenje, individualni razvoj i kreativne napore. Slobodno vrijeme predstavlja povoljno razdoblje za pojedince kako bi oblikovali svoje stavove i identitet, uključujući i intelektualne i emocionalne dimenzije.²⁷

2.3. Masovna kultura, mediji i slobodno vrijeme

U suvremenom razdoblju smještenom unutar novog socio-povijesnog okvira, pojavljuje se novi kulturni fenomen često nazivan masovna kultura. Masovna kultura može se definirati kao skup kulturnih proizvoda koji su svjesno dizajnirani i proizvedeni za široku potrošnju među velikom i raznolikom publikom. Ovi proizvodi su dizajnirani da se lako koriste bez prethodne pripreme i uz minimalno znanje, s glavnim ciljem pružanja informacija, poticanja opuštanja i pružanja zabave ciljanoj publici.²⁸ Iz navedene definicije mogu se izdvojiti tri dominantna elementa koji čine masovnu kulturu, a to su masa, zabavan karakter ponuđenih sadržaja i sredstva masovne komunikacije. Masovna kultura poznata je po privlačenju znatnog broja osoba, točnije, cilja na demografsku skupinu koja se razlikuje od tradicionalne kazališne ili koncertne publike s obzirom na geografsku blizinu. Ova publika oblikuje se putem široko rasprostranjenih poticaja, kao što su novine, radio i televizija, umjesto fizičke blizine.²⁹ Kako bi proširila svoj asortiman proizvoda i povećala svoj utjecaj, masovna kultura koristi masovne medije koji su često usko povezani s tom kulturom. Sadržaji masovne kulture, obuhvaćajući raznolike poruke i informacije, šire se i distribuiraju potrošačima putem različitih dostupnih medija, uključujući novine, televiziju i radio. Pojava medija kao oblika masovne komunikacije sukladna je porastu slobodnog vremena. Raspoloživo slobodno vrijeme zahtijevalo je zanimaciju, potičući tako implementaciju medijske strategije prilagođene tvorcima ljudskog postojanja. Korištenje medijskih platformi uvodi novu dimenziju u percepciju stvarnosti i oblikovanje životnih vrijednosti, često bez svjesnog prepoznavanja potrošača tih medijskih sadržaja. Prema Martinić, neke od medijskih funkcija su sljedeće:

RAŠKOVIĆ, I.: **Savremeni problemi slobodnog vremena**, Fakultet za mediteranske poslovne studije, Tivat, 2014., p. 33.

²⁸ ROJEK C., SHAW S. M., VEAL A. J.: **A Handbook of Leisure Studies**. Palgrave Macmillan; 2006th edition, 2006., p. 325.

²⁹ KLOSOVSKA, A.: **Masovna kultura**, Matica srpska, Novi Sad, 1985., p. 103.

- informacijska funkcija (prema autorici, ta je funkcija najvažnija jer je međuovisnost širih društvenih zajednica daleko veća nego prije, a pojedinac je ovisniji o okolini zbog svoga ograničenog dijapazona),
- selekcijska i interpretacijska funkcija (ona omogućuje stjecanje svijesti o zajedničkim problemima te doprinosi koheziji zajednice),
- eksplikacijska funkcija (služi za uspostavljanje i održavanje kolektivne svijesti, a na osobnoj razini njome se postiže integracija pojedinca u zajedničku akciju),
- obrazovna funkcija (kulturni se sadržaji prenose s jedne generacije na drugu, povećava se društvena kohezija, proširuju se društvene norme, nastavlja se socijalizacija),
- zabavljачka funkcija (opuštanje svojstveno kolektivu i pojedincu),
- estetska funkcija (mediji se svojim oblikovnim mogućnostima nameću kao novi umjetnički izraz).³⁰

Ono što je bitno naglasiti jest da pored svake od navedenih funkcija postoji i njezina disfunkcija. Prema autorici rezultat komunikacije je u opreci s motivima komuniciranja, odnosno primatelj ne prihvaća komunikacijski sadržaj već ga prestrojava prema vlastitom iskustvu, te mu pridaje značenje koje nije eksplicitno iskazano. Sukladno navedenom, primjerice, disfunkcija informacijske funkcije može se opisati na sljedeći način: informiranje javnosti o drugim zajednicama može stvoriti dojam povoljnijih društava što predstavlja rizik za društvenu stabilnost i potencijalno ugrožava poziciju vlasti. Na osobnoj razini, to može rezultirati ravnodušnošću. U tom slučaju, disfunkcija estetske funkcije bila bi proizvodnja potrošne kulture. Prisutnost disfunkcije sugerira da primatelj nije pasivan i da je opseg manipulacije ograničen.³¹ Mediji educiraju, zabavljaju i šire spoznaje, čine sastavni život naših života te se potrebom za razumijevanjem tih medijskih sadržaja stvara tzv. medijska kultura. Širenje informacija, obrazovanje i zabava su među najznačajnijim korisnim aspektima medija. Međutim, važno je prepoznati da mediji imaju potencijal utjecati na različita ponašanja, doprinijeti razvoju društva u cjelini, poticati toleranciju, smanjivati razliku društvenih slojeva te poticati kreativno razmišljanje i maštovitost. S druge strane, pristup karakteriziran senzacionalizmom i manipulativnim oglašavanjem može utjecati na izgled ljudi, njihovo ponašanje, društvene veze, obrasce potrošnje i druge povezane aspekte.³²

³⁰ JURČIĆ, D.: **Teorijske postavke o medijima – definicije, funkcije i utjecaj**, Mostariensia : časopis za društvene i humanističke znanosti, Vol.21 (1), 2017., p. 131.

³¹ Ibid.

³² JURČIĆ, D.: **Teorijske postavke o medijima – definicije, funkcije i utjecaj**, Mostariensia : časopis za društvene i humanističke znanosti, Vol.21 (1), 2017., p. 134-135.

Nadalje, medijski sadržaji mogu izravno utjecati na razne oblike negativnog ili čak nasilnog ponašanja. Uspjeh proizvoda odnosno sadržaja koji se plasiraju u medijima nipošto ne leži u njegovoj vrijednosti mjerenoj umjetničkom kvalitetom već komercijalnim efektom koji za cilj ima povećanje kapitala, odnosno dobiti. Prema medijskom kritičaru i komunikologu Postmanu, s obzirom na činjenicu da je zabava najprodavaniji proizvod na tržištu medijske industrije, za televiziju je zabava postala „super ideologija” odnosno zakon za sve vrste diskursa.³³ Sadržaji s tematikom nasilja, ugrožavanja ljudskih života, pljački, silovanja i sličnih negativnih konotacija često se emitiraju s malo ili nimalo cenzure i kao takvi ostavljaju trajne negativne posljedice na publiku. Mediji preuzimaju ulogu kao univerzalni roditelji velikog i širokog globalnog utjecaja.

2.4. Slobodno vrijeme i rad

Ono što je nezaobilazno u proučavanju slobodnog vremena jest rad tj. međudnos slobodnog vremena i rada. Ta dva pojma su, prema mnogim autorima, u vrlo bliskom odnosu. Može se reći da svaka djelatnost nije rad, ali svaki rad jest djelatnost.³⁴ Tako prema Aniću rad predstavlja:

„1. **a.** svjesna i svrsishodna djelatnost radi postizanja korisnog učinka za zadovoljenje osobnih ili proizvodnih potreba

b. skup djelatnosti ili napora potrebnih da se nešto proizvede, da se postigne određeni rezultat.

2. obavljanje posla uz naknadu, plaćena djelatnost, aktivnost u okvirima dogovora, ugovora, radnog odnosa i vremena; posao...“.³⁵

Rad nije svaka djelatnost, već samo jedna vrsta djelatnosti, i to ona kojom se svjesno nastoje proizvesti sredstva kojim će se zadovoljiti neke određene čovjekove potrebe. Rad zahtijeva naknadu upravo iz razloga što njime čovjek nužno ne zadovoljava svoje potrebe već pribavlja sredstva za njihovo zadovoljenje. Iz tog razloga se može reći da čovjek radom ne zadovoljava svoje potrebe neposredno, kao što je slučaj kad se igra ili stvara, već posredno, sredstvima koja pribavlja tim radom.³⁶ Slobodno vrijeme je vrijeme slobode gdje se omogućuje čovjekovo samoostvarenje i samoodređenje, dok je rad, koliko god bio koristan i u nekim

³³ JURČIĆ, D., op. cit. p. 132.

³⁴ ANIĆ, V.: **Rječnik hrvatskoga jezika**, Novi Liber, Zagreb, 1991., p. 594.

³⁵ POLIĆ, M., POLIĆ. R.: **Vrijeme, slobodno od čega i za što?**, Filozofska istraživanja, 29 (2), 2009., p. 257.

³⁶ Ibid.

sferama i nužan, ograničavanje te slobode i odricanje od nje. Promjene do kojih je došlo u poimanju koncepta vremena zajedno s izmjenama u strukturi raspoloživog vremena u danu, mijenjale su se kroz prošlost, a ovisile su upravo o količini posla i rada. Industrijska revolucija je proizvodnu industriju centralizirala i premjestila u velike organizirane pogone smještene uglavnom u predgrađa i gradove. Nadalje, ti veliki organizirani pogoni su zahtijevali veliku radnu snagu koja bi njima upravljala što je neizbježno prisililo veliki broj ljudi da se preseli u obližnje gradove kako bi bili što bliže svom radnom mjestu. Paralelno s razvojem industrijaliziranih pogona su se sve više razvijali i širili obližnji gradovi kao i lokalna ekonomija što je pospješilo kontinuirani razvoj cijelog područja. Upravo te promjene su razdvojile veliki broj ljudi od ruralnih sredina i njihovih tradicionalnih vrijednosti. Iako su ljudi u preindustrijsko doba možda radili duže, njihov rad je uvelike bio nekonstruiran. Ako su bili poljoprivrednici i bavili se zemljom, njihov rad je ovisio o vremenskim uvjetima i godišnjim dobima gdje bi jedan dio godine intenzivno radili, a jedan dio ne bi radili uopće. S druge strane, rad u specijaliziranim tvornicama i pogonima je unaprijed određen i definiran radnim satima i naknadom za te radne sate. Kao rezultat toga, slobodno vrijeme je bilo jasno odvojeno i u direktnoj suprotnosti s radom, dok se u prošlosti ta dva pojma isprepleću i nije jasno izražena razlika među njima. Upravo je taj kontrast između rada i vremena u kojem se ne radi, odnosno slobodnog vremena, izrazio njegovu važnost i značenje više nego ikad prije. Binarne definicije poput rada naspram slobodnog vremena gdje se jedno definira kao odsustvo drugog odnosno slobodno vrijeme kao ne-rad, nisu u potpunosti točne zbog nedostatka interpretacije tog pojma i njegove vrijednosti za pojedince. Važnost tog slobodnog vremena tijekom kojeg ljudi mogu ispuniti niz svojih potreba putem različitih aktivnosti je mnogo kompleksnija od navedene binarne definicije. Prema sociologu Parkeru odnos između slobodnog vremena i rada može se promatrati iz sociološke perspektive na dva načina: prema načinu života pojedinca te prema strukturi društva u kojoj isti živi.³⁷ Nadalje, podijelio je ove pojmove u tri skupine čimbenika koji se odnose i na pojedinca i na društvo kojeg su oni članovi u cilju boljeg razumijevanja međudnosa ova dva pojma. Kada slobodno vrijeme i rad sadrže sličnu strukturu, namjeru i ponašanje naziva ih identitetom. Odsutnost ili suprotnost jednog u odnosu na drugo naziva kontrast, dok situaciju gdje jedno ima minimalan kontakt ili djelovanje na drugu naziva odvojenost.³⁸ Nadalje, na razini pojedinaca i njihova odnosa između slobodnog vremena i rada, autor koristi tri pojma kako bi bolje opisao modele tih odnosa. Prema Parkeru to su :

³⁷ PARKER, S.: *Sociology of leisure*, E & FN Spon, London, 1995., p. 28.

³⁸ Ibid.

- nadopuna,
- suprotnost,
- nepristranost.³⁹

Model nadopune podrazumijeva aktivnosti u slobodnom vremenu koje su vrlo slične onim radnim aktivnostima pojedinca, odnosno ovaj model se odnosi na pojedince kojima je rad centar života te za njih predstavlja ispunjenost i značenje u životu. S druge strane, u modelu suprotnosti vrlo je lako razumjeti koje aktivnosti su uključene u rad, a koje u slobodno vrijeme jer su jasno odvojene. U ovom modelu suprotnosti, različitost aktivnosti u slobodnom vremenu od onih u radu, često su rezultat nezadovoljstva pojedinca radnim aktivnostima zbog kojih se odlučuje na suprotne aktivnosti u slobodno vrijeme kako bi izbjegao podsjećanje na neugodan osjećaj koji ima tijekom rada. Model nepristranosti se sastoji od aktivnosti koje se generalno razlikuju jedna od druge te razumijevanja razlike između rada i slobodnog vremena bez definiranja jednog kao odsustva drugog. Tena Martinić u svojem djelu „Slobodno vrijeme i suvremeno društvo“ govori o dva različita shvaćanja odnosa rada i slobodnog vremena, odnosno o dvije hipoteze: pesimistička i optimistička hipoteza. Pesimistička hipoteza odnosi se na utjecaj radnih obveza na slobodne aktivnosti pojedinca. Naziv "pesimistička" koristi se kako bi opisala ideju da ljudi, tijekom svog slobodnog vremena nakon radnog dana, možda neće aktivno sudjelovati u kreativnim aktivnostima koje potiču osobni razvoj. Umjesto toga, mogli bi se odlučiti za ponašanja koja ne zahtijevaju aktivno sudjelovanje. Optimistička hipoteza ističe razvojni potencijal slobodnog vremena naglašavajući sklonost pojedinca da se tijekom slobodnog vremena bavi kreativnim aktivnostima.⁴⁰

2.5. Rodne razlike u slobodnom vremenu

Prije kraja prošlog stoljeća, porast istraživanja slobodnog vremena kao takvog u okviru akademskog istraživanja, razvijao se paralelno sa ženskim i muškim studijama, odnosno rodnim studijama i njihovim sličnostima, različitostima i općim karakteristikama. Iako su početna istraživanja rodnih studija i istraživanja slobodnog vremena bila jasno odvojena, potreba za uključenosti rodnih razlika u istraživanju slobodnog vremena bila je sve više od interesa za akademsko promatranje i istraživanje. Razne teorije o odnosu rada i slobodnog vremena u ono vrijeme nisu uzele u obzir razliku u odnosima muškaraca i žena s tržištem

³⁹ PARKER, S.: op. cit., p. 29.

⁴⁰ MARTINIĆ, T.: *Slobodno vrijeme i suvremeno društvo*, Informator, Zagreb. 1977., p. 10.

rada, kao i sveobuhvatnu uključenost i ulogu žena u obiteljskim aktivnostima i neplaćenim radom kod kuće. Fokus istraživanja rodnih odnosa podrazumijeva da rod nije statičan entitet, već da je kontinuirano podložan različitim društvenim očekivanjima i idejama društveno prihvatljivog ponašanja u određenom društvenom kontekstu.⁴¹ Rodne studije i međuodnos muškaraca i žena također uključuje i različitost životnih iskustava s obzirom na dob ili društvenu skupinu, kao i na različitost etničke, rasne ili kulturološke pozadine. Nadalje, vrlo je teško u potpunosti razumjeti slobodno vrijeme i rod bez uloge koju igraju u društvu, kao i bez kulturnog i povijesnog konteksta. Odnos slobodnog vremena i roda varira i mijenja se s obzirom na promatrano društvo i povijesno razdoblje i upravo zbog toga se može zaključiti da je njihov međuodnos kompleksan i dinamičan. Iako je istraživanje o slobodnom vremenu i rodu, pogotovo u perspektivi rodnih odnosa, relativno novo područje istraživanja, moguće je identificirati nekoliko različitih pristupa tom istraživanju. Jedan od pristupa je stavljanje fokusa na aktivnosti i uključuje istraživanja o aktivnostima koje su rodno stereotipne, odnosno tipično muške ili ženske aktivnosti. Ovaj pristup također stavlja u perspektivu rodne razlike u iskustvima, prilikama i slobodnom vremenu. Još jedan od pristupa bavi se ograničenjima slobodnog vremena s obzirom na spol i prirodu samog ograničenja. Pri tom se misli na ograničenja vezana uz društvena očekivanja o prigodnim ulogama za muškarca odnosno ženu. Kada govorimo o razumijevanju rodnih obilježja i utjecaju koje imaju u ponašanju i aktivnostima u slobodnom vremenu, iz raznih studija aktivnosti i anketa muškarci su znatno više uključeni u sportske i fizičke aktivnosti, dok su žene s druge strane više uključene u umjetnost i kulturne aktivnosti.⁴² Nadalje, faktori životnog ciklusa utječu na konzumaciju vremena i slobodnog vremena muškaraca i žena te pogotovo žena koje su uz zaposlenost i majke jednog ili nekoliko djece. One su zasigurno skupina koja je najviše pogođena u okvirima stresa i slobodnog vremena, odnosno dokolice za sebe. Ono što je važno naglasiti je kompleksnost kao i ograničenja istraživanja slobodnog vremena i dokolice gledajući isključivo sudjelovanje u aktivnostima bez određenog društvenog konteksta kako za žene tako i za muškarce. Uzmimo za primjer majku koja u svoje slobodno vrijeme vodi dijete na igralište ili na bazen za plivanje. Iako se ovo iskustvo majke može protumačiti kao njezina dokolica i aktivnost u slobodnom vremenu, također se može protumačiti i kao skrb za dijete ili čak posao. Razna istraživanja uzimaju u obzir ovakve i slične slučajeve te jasno zaključuju da spol igra određenu ulogu u količini slobodnog vremena i prilikama za dokolicu kao i o načinu

⁴¹ ROJEK C., SHAW S. M., VEAL A. J.: **A Handbook of Leisure Studies**. Palgrave Macmillan; 2006th edition, 2006. p. 226.

⁴² ALTERGOTT, K. C., MCCREEDY, C.: **Gender and family status across the life course: Constraints of five types of leisure**, *Loisir et Societe/Society and Leisure* 16, p. 126-128.

na koji su isti promatrani i doživljeni. Za žene koje su majke, etika brige i odgovornosti za druge često ima prednost prije slobodnog vremena ili potrebe za dokolicu. Upravo zbog toga veliki broj majki obiteljsku dokolicu ne shvaća kao dokolicu već kao posao. Nadalje, taj obiteljski posao, odnosno skrb za obitelj kao i različiti kućanski poslovi uključuju i emocionalni posao stvaranja dokolice i iskustva slobodnog vremena za druge članove obitelji. Kada promatramo brigu za druge članove obitelji iz perspektive ograničenja, ta briga je povezana s društvenim očekivanjima i očekivane uloge žena u obitelji. Nadalje, etika brige se promatra kao ograničenje kada žene zanemaruju ili žrtvuju svoje slobodno vrijeme i dokolicu kako bi omogućile i zadovoljile fizičke, društvene ili emocionalne potrebe djece ili supružnika. Još neka od ograničenja slobodnog vremena žena koja se mogu povezati s rodnim odnosima, odnosno ideologijama o feminizmu i prigodnoj ulozi žena, su fizički izgled ili imidž tijela i strah od nasilja. Prema istraživanju žene pokazuju veću razinu straha od nasilja koji kao posljedica utječe na kvalitetu života i sudjelovanje te uživanje u svom slobodnom vremenu i dokolici.⁴³ Fizički izgled je također jedno od ograničenja u uživanju slobodnog vremena žena zbog utjecaja koje ima na njihovo zdravlje i na samopoštovanje. Ako žena ima lošu sliku o sebi, manjak samopoštovanja i nedostatak samopouzdanja, manje će sudjelovati u određenim željenim aktivnostima kao što su npr. aerobik, plivanje ili trčanje. Nadalje, razina samoispunjenosti i uživanja može bit manja zbog društvenog konteksta određenih aktivnosti koje uključuju i naglašavaju fizički izgled žene, njezinu odjeću ili gubitak kilograma i slično. Stereotipiziranje spolova u aktivnostima, koje je očito u mnogim područjima slobodnog vremena, pokazalo se povezanim s prilikama, ograničenjima i obrascima korištenja vremena prema spolu. Muško vrijeme često je bilo podijeljeno, često s jasnom razlikom između posla i vremena koje nisu provodili na poslu, a muškarci su, činilo se, imali veću dostupnost slobodnim aktivnostima i opuštanju. Holistički karakter života žena, unatoč dramatičnom porastu sudjelovanja nekih skupina žena na tržištu rada u kasnijim godinama dvadesetog stoljeća, činilo se da odražava uloge skrbi žena, obiteljske odgovornosti i nedostatak pristupa slobodnom vremenu koje bi bilo slobodno od društveno propisanih obveza.⁴⁴ Prema istraživanju Jurića iz 2018., muškarci su više slobodnog vremena provodili u pasivnom i aktivnom odmoru i hobijima, a žene u kućanskim poslovima.⁴⁵ Navedeno istraživanje pokazuje prisutnu podjelu između rodova i rodnih aktivnosti, kao i istraživanje Shaw iz 1992.

⁴³ Statistics Canada, **Changing the landscape: Ending violence-achieving equality. Final report of the Canadian panel on violence against women**, Ministry of Supply and Services Canada, Ottawa, Ontario, 1993.

⁴⁴ ROJEK C., SHAW S. M., VEAL A. J.: **A Handbook of Leisure Studies**. Palgrave Macmillan; 2006th edition, 2006. p. 216.

⁴⁵ JURIC, A.: **Odnos životnih vrijednosti i načina provođenja slobodnog vremena odraslih osoba**, Sveučilište u Zadru, 2020.

gdje žene također češće kombiniraju kućanske poslove i druge aktivnosti slobodnog vremena te provode više vremena s djecom od muškaraca, a muškarci se više bave drugim aktivnostima slobodnog vremena poput odmora i gledanja TV-a.⁴⁶ Kontinuirani dokazi o nejednakom pristupu materijalnim dobrima i resursima temeljenim na spolu i drugim atributima zahtijevaju neprekidnu budnost u vezi sa strukturiranim odnosima moći. S gledišta izbora i stvaranja vlastite osobnosti, slobodno vrijeme je relevantno kako za žene tako i za muškarce koji koriste slobodu slobodnog vremena kako bi se izrazili i ponovno izmislili kroz kulturu, glazbu, medije, odjeću i odnose s drugima.

⁴⁶ SHAW, S. M.: **Dereifying family leisure: A examination of women's and men's everyday experiences and perceptions of family time**, *Leisure Sciences*, 14(4), 1992., p. 271–286.

3. Dokolica

Dokolica je kompleksan pojam koji se također tumačio na razne načine u različitim vremenskim razdobljima. Kako bi se поближе objasnio ovaj pojam i njegovo značenje, potrebno je pojasniti samu etimologiju riječi. Riječ "dokolica" dolazi od grč. σχολείο, sholé; lat. Otium; njem. Schule; hrv. škola.⁴⁷ Dakle, ona imenica kojom mi označavamo ustanove u kojima se uči, čak i samo obrazovanje, znači "dokolica". Škola, dakle, ne znači "škola", nego - dokolica.⁴⁸ Jedna od bitnijih oznaka slobodnog vremena je sloboda izbora. Slobodan izbor pretpostavlja da individue proizvoljno organiziraju svoje vrijeme te sudjeluju u aktivnostima iz vlastite želje. Upravo to vrijeme ispunjeno aktivnostima po vlastitom izboru nazivamo dokolica. De Grazia nudi tumačenje teze koja tvrdi da je kreativnost definirajuća karakteristika dokolice, dok je slobodno vrijeme široko rasprostranjen fenomen koji se može ostvariti u demokratskom društvu. Nadalje, De Grazia sugerira da dokolica predstavlja ideal koji je teško postići zbog svoje direktne povezanosti s kreativnim nastojanjima. Idealni koncept podrazumijeva pretvaranje slobodnog vremena u svjesnu i kreativnu dokolicu.⁴⁹ Kraus pretpostavlja da se ideja dokolice ne vezuje uz vrijeme, već se odnosi na određenu vrstu vremena koje ne bi trebalo biti strogo tempirano ili ograničeno. Na temelju ovog razmatranja dolazi do zaključka da je stanje dokolice nedostupno ili barem izrazito teško postići u kontekstu naše suvremene industrijske ere.⁵⁰ Janković dokolicu definira kao "vrijeme izvan obaveza koje se provodi bez određenog sadržaja i poistovjećuje ju s besposlicom i plandovanjem, za razliku od slobodnog vremena koje je termin sa sociološkom i pedagoškom konotacijom".⁵¹ Havighurst dokolicu definira kao "ostvarivanje individualne slobode", Kaplan kao "antitezu obveznom radu", a Anderson dodaje da se u dokolici „iskazuje spontanost i sloboda izbora." Friedmann upućuje na kompenzatorsku ulogu dokolice i njezinu dvostruku ulogu: aktivnu i pasivnu.⁵² Ilišin dokolicu tumači kao područje unutar svakodnevnog života gdje pojedinac ima priliku ostvariti određene kvalitete i interese koji mogu biti zanemareni u drugim područjima.⁵³ Kačavenda-Radić dokolicu promatra kao nužan uvjet za poticanje kreativnosti, uključujući kognitivno i duhovno stanje, kao i

⁴⁷ TOLVAJČIĆ, D.: **Dokolica kao povlašteno vrijeme bivanja čovjekom**. Lađa, 2012., p.14.

⁴⁸ PIEPER, J.: **Pohvala dokolici**. Koesel-Verlag, Muenchen, 1948., hrv. izdanje - Verbum, Split, 2011., p. 34.

⁴⁹ DE GRAZIA, S.: **Of Time Work and Leisure**, The Twentieth Century Fund, New York, 1962.

⁵⁰ KRAUS, R.: **Recreation and Leisure in Modern Society**, Englewood Cliffs Prentice Hall, New York, 1971.

⁵¹ JANKOVIĆ, V.: **Slobodno vrijeme u suvremenoj pedagoškoj teoriji i praksi**, Pedagoško-književni zbor, Zagreb, 1973.

⁵² MLINAREVIĆ, V., GAJGER, V.: **Slobodno vrijeme mladih- prostor kreativnog djelovanja**, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti (HAZU), Osijek, 2010., p. 45.

⁵³ ILIŠIN, V., MARINOVIĆ BOBINAC, A., RADIN, F.: **Djeca i mediji**, IDIS, Zagreb, 2001.

psihološko i emocionalno stanje.⁵⁴ Percepcija određenih pojmova u današnje vrijeme je potpuno drugačija od onoga kako je to nekada bilo. Današnje moderne perspektive su iznjedrile i nove suvremene, nešto dinamičnije, definicije dokolice. Pojam slobodnog vremena odnosi se na razdoblje tijekom kojeg osoba nije aktivno uključena u obavljanje određenih zadataka i ima slobodu koristiti to vrijeme u svrhu zabave ili osvježanja. Slobodno vrijeme odnosi se na razdoblje koje ostaje dostupno pojedincu nakon što ispuni svoje dnevne ili tjedne obveze, pružajući priliku za rekreaciju i osobno zadovoljstvo.⁵⁵ Smanjenje radnih sati rezultiralo je sve većom društvenom zabrinutošću za slobodno vrijeme, budući da ljudi teže optimiziranju svojeg fizičkog i duhovnog blagostanja iskorištavanjem dostupnih mogućnosti. Dokolicu možemo definirati kao skup aktivnosti kojima se pojedinci dobrovoljno bave kako bi se opustili ili zabavili, stjecali nova znanja ili vještine, aktivno sudjelovali u društvenim interakcijama ili se bavili kreativnim radom, kada nisu opterećeni profesionalnim, obiteljskim ili društvenim obvezama.⁵⁶ Način provođenja dokolice je relativan i ovisi od osobe do osobe, no ipak postoje neke zajedničke točke koje dijele svi sudionici dokolice. „A. R. Martin napravio je ljestvicu manifestacija dokolice: (a) sposobnost za zabavu tijela, svijesti i osjećaja; (b) sposobnost za zabavu s drugima; (c) sposobnost za maštanje, sanjarenje, kontemplaciju, refleksiju i meditaciju; (d) sposobnost za pažnju, gledanje, kao i za aktivno primanje muzike, poezije i umjetnosti; (e) sposobnost za opću relaksaciju cijele osobe - psihomotorna relaksacija; (f) sposobnost za spavanje. Dokolica ovdje podrazumijeva prirodnu sklonost, koju osoba u sebi sadrži. Pored toga, dokolica ne čini čovjeka pasivnim, jer ona podrazumijeva sposobnost čitave osobe da se "otkriva" na kreativan način i prema sebi i prema svijetu.“⁵⁷ Neki od oblika korištenja dokolice se mogu podijeliti u domene aktivnog i pasivnog odmora. Pod domenu aktivnog odmora podrazumijevamo turističko putovanje, sport i rekreaciju, dok pod domenu pasivnog odmora uključujemo odmor pred televizijom, u kinu, uz knjigu i slično. Proučavajući čovjekovo ponašanje u dokolici, možemo razlikovati dva tipa ponašanja: neproduktivno, potrošačko i produktivno, djelatno ponašanje. Ova dva tipa ponašanja podrazumijevaju niz različitih aktivnosti koje se odvijaju u slobodnom vremenu, a razlika između njih je određena pojedinčevim odnosom naspram svijeta. U neproduktivnom dominira zabava te se ne razvijaju određeni ljudski potencijali, prisutan je površni odnos

⁵⁴ KACAVENDA RADIĆ, N.: **Refleksije slobodnog vremena**, Institut za pedagogiju i andragogiju Filozofskog fakulteta, Beograd, 1992.

⁵⁵ BOSANAC, M., MANDIĆ, O., PETKOVIĆ, S.: **Natuknica dokolica**, Rječnik sociologije i socijalne psihologije, Informator, Zagreb, 1977., p. 113.

⁵⁶ HAWORTH, J. T., VEAL, A. J.: **Work and Leisure**, Routledge Taylor & Francis Group, London, 2004., p. 28.

⁵⁷ **Natuknica dokolica**, "Sociološki leksikon", IŠKRO "Savremena administracija", Beograd, 1982., p. 88.

prema aktualnom društvenom kontekstu. Neproduktivno ponašanje karakterizira njegova sklonost ublažavanju stanja dosade pojedinca, izbjegavanju odgovornosti i umanjivanju briga. Struktura je organizirana na temelju hedonističkih principa gdje se ne teži postizanju emocionalne validacije što rezultira osjećajem praznine umjesto osjećaja zadovoljstva. S druge strane, produktivno ponašanje može se razlikovati po svojoj aktivnoj i kritičkoj prirodi budući da uključuje osobe koje se bave stvaranjem umjetničkih djela ili sebe samog kao integralnog bića.⁵⁸

Iz prethodnih definicija mogu se izvući aktivnosti koje se ne ubrajaju u domenu dokolice:

- profesionalni posao,
- dodatni posao ili dodatne lukrativne aktivnosti,
- posao i aktivnosti vezane za kuću,
- aktivnosti vezane za održanje psihofizičkog integriteta individue,
- tradicionalne i ritualne aktivnosti koje se odnose na obiteljske, društvene i vjerske obveze i običaje,
- aktivnosti vezane za dodatno profesionalno obrazovanje ili usavršavanje.⁵⁹

Jasno je vidljivo iz prethodnih definicija kako je, za razliku od slobodnog vremena, dokolica uži pojam. Dokolica se sastoji od tri elementarne funkcije koje daju uvid u još bolje i lakše shvaćanje razlike između dokolice i slobodnog vremena. Kako autori pišu te funkcije su:

- Opuštanje – vrijeme odmora je vrijeme obnove psihofizičkih svojstava individua nakon njihova naprezanja i zamaranja poglavito tijekom obavljanja profesionalnih poslova.
- Razvoj – proizlazi iz pojave rastućeg automatizma kako misli tako i djelovanja tijekom obavljanja svakodnevnih profesionalnih i ostalih aktivnosti. Manifestira se u vidu participacije brojnim društvenim, kulturnim i rekreativnim oblicima aktivnosti koje vode k cjelokupnom razvoju individue i njegovoj kvalitetnoj društvenoj integraciji.
- Rekreacija – tijekom dokolice proizlazi prvenstveno iz osjećaja dosade koji se može javiti tijekom obavljanja profesionalnih zadataka.

⁵⁸ MLINAREVIĆ, V., GAJGER, V.: **Slobodno vrijeme mladih- prostor kreativnog djelovanja**, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti (HAZU), Osijek, 2010., p. 45.

⁵⁹ BULL, C., HOOSE, J., WEED, M.: **An introduction to leisure studies**, Pearson Education Limited, London, 2003., p. 32.

Osim tri elementarne funkcije od kojih se sastoji dokolica, istu karakteriziraju i sljedeća tri pojma koja se mogu definirati kao priroda dokolice:

- koncept slobode,
- koncept igre,
- koncept rekreacije.⁶⁰

Autori slobodu definiraju kao: “odsutnost vanjske prisile i mogućnost samoodređenja subjekta oslobođenog vanjskih, prirodnih, kulturnih, političkih, religijskih i ideoloških određenja”.⁶¹ Nadalje, istu dijele na negativnu slobodu te na pozitivnu slobodu. Kada je riječ o negativnoj slobodi autor je definira kao odsutnost vanjske prepreke djelovanja subjekta po vlastitoj volji. U političkom smislu je riječ o uspostavljanju prostora za djelovanje oslobođeno od vanjskog nametanja.⁶² A kada se govori o pozitivnoj slobodi tada autor daje definiciju u kojoj piše da je to sloboda za djelovanje koje odgovara volji pojedinačnog ili kolektivnog subjekta te tako predstavlja ispunjenje prostora uspostavljenog negativnom slobodom. Bitna odrednica slobode je stvarna mogućnost njene realizacije. Za razliku od potencijalne slobode koja postoji samo na razini htijenja, sloboda koju je moguće aktualizirati podrazumijeva da čovjek može realizirati ono što hoće te djelovati prema vlastitom htijenju.⁶³ Pojam osobne slobode može se promatrati kao izraz samoodređenja i autodeterminacije budući da je pod utjecajem isključivo vlastite savjesti. Kao entitet unutar okvira egzistencije, ljudska vrsta razlikuje se od drugih entiteta zahvaljujući sposobnosti da riješi ograničenja nametnuta prirodnom okolinom i izbjegava potpunu podređenost njezinim unutarnjim potrebama. Po svojoj prirodi, pojedinci posjeduju sposobnost ne samo za izmjenu i oblikovanje sebe samih, već i svoje okoline, pojma potrebe, nastojanja za opstankom i vlastite autonomije. Nadalje, kada govorimo o konceptu igre treba naglasiti kako je igra slobodna aktivnost koja je izdvojena od svakodnevnog, uobičajenog života kao „neozbiljna“ aktivnost, no koja u isto vrijeme u potpunosti angažira igrača odnosno onoga koji u njoj sudjeluje.⁶⁴ Igra služi kao sredstvo trenutačnog zadovoljenja potreba pojedinaca, prvenstveno pružajući zadovoljstvo, iako također može imati korisnu vrijednost. Međutim, potreba za igrom nije obvezna. Značajna je slučajna ili sporedna priroda igre, posebno kada je namjerno koncipirana kao izvor sporedne koristi. Za razliku od stvaralaštva, igra ne stavlja uvijek prioritet na proizvodnju ili stvaranje

⁶⁰ Ibid.

⁶¹ Ibid.

⁶² BULL, C., HOOSE, J., WEED, M.: op. cit., p. 36.

⁶³ POLIĆ, M., POLIĆ. R.: **Vrijeme, slobodno od čega i za što?**, Filozofska istraživanja, 29 (2), 2009., p. 256.

⁶⁴ Ibid.

novih rezultata, međutim, često se razvija u kreativnost.⁶⁵ Ljudi se danas bez obzira na spol, dob i društveni status, žele igrati jer igra je druženje, radost, smijeh, zadovoljstvo i sloboda koja oplemenjuje čovjeka i stvara ga potpunim.⁶⁶ Iako se na prvu ne čini tako, igra je iznimno važna u procesu dokolice i slobodnog vremena zbog mogućnosti razvoja pojedinca. Neke od značajki razvoja kroz igru se mogu izvući iz sljedeće podjele:

- Fizički razvoj – tijekom igre se upotrebljavaju mišići i živci koji se na taj način razvijaju i održavaju kao i kreiranje psiho-motoričkih vještina.
- Kognitivni razvoj – igra također ima izrazito važnu ulogu u intelektualnom razvoju individue na način da omogućuje kreiranje svijesti o društvenom i prirodnom okruženju, istraživanju samog sebe, ali i spoznaju o limitima unutar samih sebe i okruženja.
- Emocionalni razvoj – kroz igru razvija se sposobnost samodiscipliranja, povjerenja u samoga sebe i samopoštovanja kao i kreiranje vlastitih pravila igre, a time i razvoj vještina pregovora. Nadalje, individua kroz igru također razvija sposobnost natjecanja, oslobađanja emocija i osjećaja.
- Društveni razvoj – kada je riječ o ovom segmentu razvoja, individua kroz igru sakuplja informacije o kulturnim vrijednostima, običajima, vrijednostima i normama unutar vlastitog društva te „uči“ osjećaj empatije prema drugim osobama, razvoj suradničkih vještina, sposobnost društvenog djelovanja i svijesti o potrebi dijeljenja s drugima.⁶⁷

Kao posljednji koncept dokolice navodi se rekreacija. „Rekreacija (latinski *recreatio*: ponovno stvaranje), je obnavljanje fizičke i psihičke snage organizma zabavom, odmorom i opuštanjem“.⁶⁸ Nadalje, prema autorima Pirjevec i Kesar, rekreacija se definira kao „obnavljanje fizičkih i psihičkih sposobnosti čovjeka što je usko vezano s motivom očuvanja zdravlja“.⁶⁹ Rekreacija doprinosi razvoju osobnosti, psihičkom rasterećenju kao i fizičkom opterećenju u cilju zadovoljavanja različitih potreba i interesa te podizanju kvalitete života a obuhvaća: tjelesno vježbanje i bavljenje sportom, aktivnosti u području kulture i umjetnosti, društveno-zabavne aktivnosti, aktivnosti sakupljanja, zanatske i tehničke aktivnosti, kao i

⁶⁵ POLIĆ, M., POLIĆ, R.: op. cit., p. 258.

⁶⁶ ANDRIJAŠEVIĆ, M.: **Slobodno vrijeme i igra**, Fakultet za fizičku kulturu sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2000., p. 7-15.

⁶⁷ Ibid.

⁶⁸ *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje, rekreacija*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021., <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=52354>, (30.09.2023.)

⁶⁹ PIRJEVEC, B., KESAR, O.: **Počela turizma**, Mikrorad d.o.o, Zagreb, 2001., p. 27.

aktivnosti u prirodnom okruženju.⁷⁰ Rekreacija predstavlja spontani izraz čovjekove želje da zadovolji svoje potrebe za aktivnostima na dobrovoljan način i po vlastitom izboru. Dokolica bez rekreacije je nedostižna, a rekreacija bez dokolice siromašna jer dokolica stvara i predstavlja prostor samorealizacije čovjeka.⁷¹

Nadalje, prema autorima Pirjevec i Kesar rekreacija se može podijeliti na sljedeći način:

- s obzirom na uključenost pojedinca u aktivnost: aktivna/pasivna i
- s obzirom na mjesto rekreacije: statička/dinamička.⁷²

Aktivna rekreacija pojedinca podrazumijeva direktno sudjelovanje u određenoj aktivnosti, odnosno njegov potpuni angažman u istoj. S druge strane, pasivna rekreacija podrazumijeva određeno odsustvo angažmana u nekoj aktivnosti. Kao primjer pasivne rekreacije navodi se odlazak na nogometnu utakmicu gdje se pojedinac nalazi samo u ulozi promatrača, a njegovo sudjelovanje u igri ga svrstava u skupinu koja se bavi aktivnom rekreacijom.⁷³

3.1. Ozbiljna dokolica

Aktivnosti kojima se pojedinac bavi u slobodno vrijeme su raznovrsne i ovise o njegovim preferencijama te različitim društvenim, političkim i drugim elementima. Društvene su promjene u posljednjih par desetljeća bitno utjecale na rad, slobodno vrijeme, odnosno slobodne aktivnosti kao i na njegove navike. Sve se više teži k visokokvalitetnim, sadržajnim i ugodnim iskustvima kojima se postiže samoostvarenje i zadovoljenje. Prema Stebbinsu ozbiljna dokolica predstavlja kontinuirano i predano neprofesionalno sudjelovanje u zanimljivoj slobodnoj aktivnosti, hobiju ili volonterskom radu koji pojedincima omogućuje poboljšanje njihovih vještina i znanja stjecanjem i primjenom specifičnih vještina te akumulaciju praktičnog iskustva.⁷⁴ Pridjev „ozbiljno“ koji se koristi u definiranju ovih aktivnosti u slobodnom vremenu utjelovljuju karakteristike kao što su iskrenost, važnost i značaj tih aktivnosti u svakodnevnom životu pojedinca. Ozbiljna dokolica uključuje intenzivne, dugoročne aktivnosti koje se uvelike temelje na vještinama, znanju i iskustvu, vrlo često i kombinacijom navedenih te zahtijevaju ustrajnost i trud.

⁷⁰ BULL, C., HOOSE, J., WEED, M.: op. cit., p. 38.

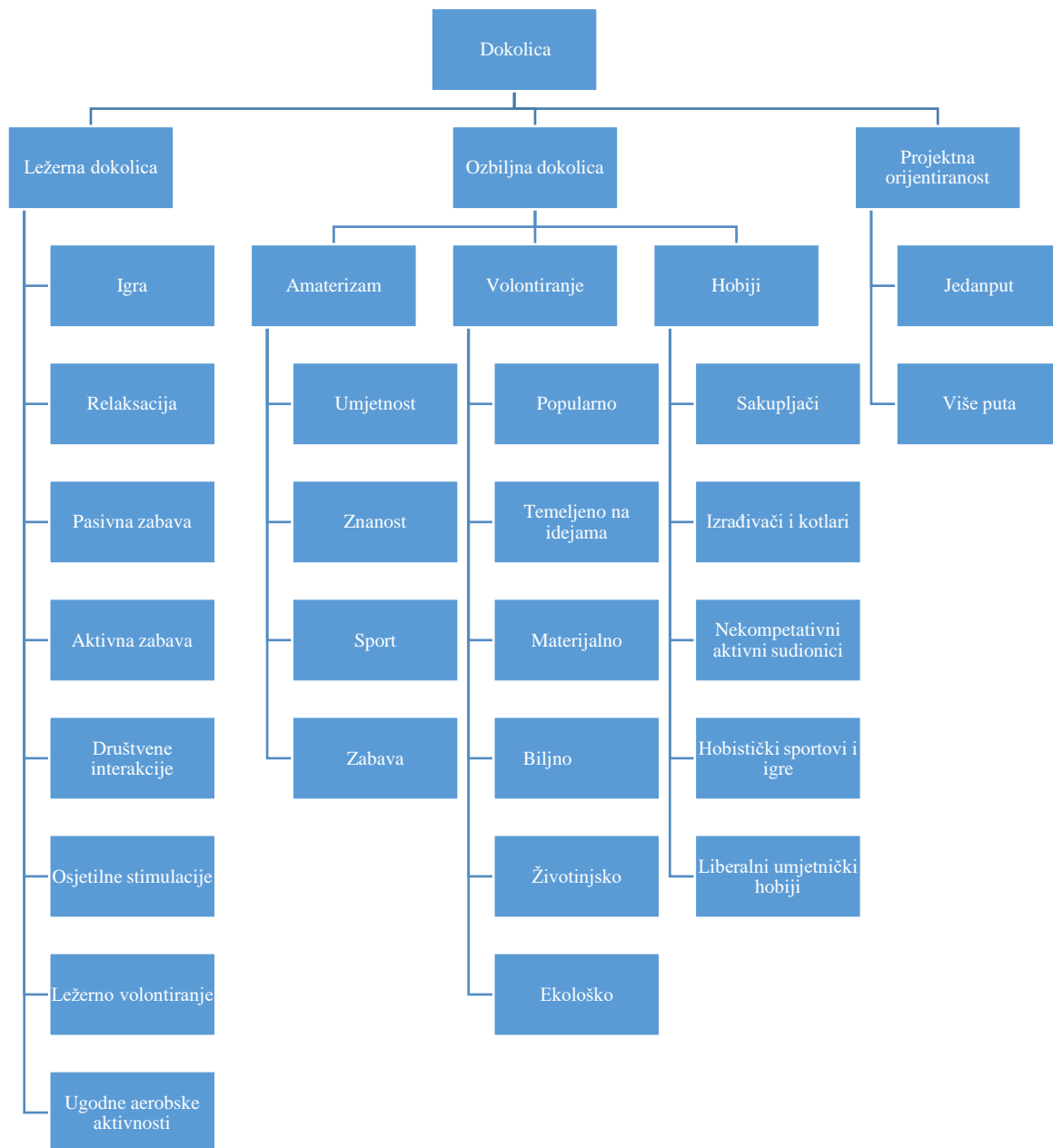
⁷¹ KOKOVIĆ, D.: **Sociologija sporta**, Sportska akademija, Beograd, 2000.

⁷² PIRJEVEC, B., KESAR, O.: op. cit., p. 28.

⁷³ Ibid.

⁷⁴ STEBBINS, R. A.: **Leisure and consumption**, Palgrave Macmillan, London, 2009., p.14.

Slika 1. Perspektiva ozbiljne dokolice

Izvor: Stebbins, R. A.: **Leisure and consumption**, Palgrave Macmillan, London, 2009., p.14. (preveo autor)

Amateri se mogu naći u raznim područjima kao što su umjetnost, znanost, zabava i sport te su na različite načine povezani s profesionalcima u istim tim područjima. Ono što ih razlikuje i definira kao takve je način zarade tj. stalnih financijskih priljeva; profesionalci zarađuju i „žive“ od te određene aktivnosti dok amateri nisu. Nadalje, većina se profesionalaca time bavi stalno ili bar većinu svog vremena, dok se s druge strane amateri time bave povremeno. U sljedećoj skupini „ozbiljne“ dokolice su ljudi s definiranim hobijem, možemo ih nazvati „hobisti“. Iako nemaju svoju drugu „profesionalnu“ polovicu može se reći da, povijesno

gledano, svi amateri su nekad prije stručne podjele i definiranja ovih pojmova bili hobisti. Kao što je vidljivo u navedenom grafu, mogu se podijeliti u pet osnovnih tipova kao što su: sakupljači, izrađivači i kotlari, nekooperativni aktivni sudionici (npr. pecanje, planinarenje), hobistički sportovi i igre (npr. bacanje frizbija, kriket) i liberalni umjetnički hobiji (uglavnom čitanje u područjima povijesti, znanosti, filozofije i slično).⁷⁵

Za razliku od prethodno navedene dvije skupine „ozbiljnih“ aktivnosti kojima je u cilju zadovoljenje određenih osobnih interesa, volontiranje je motivirano altruizmom, odnosno pomaganjem drugima bez očekivanja bilo kakve nagrade od njih. „Volonter je osoba koja radi, čak i kratki vremenski period, u formalnim ili neformalnim uvjetima kako bi pružila usluge ili bilu kakvu vrstu pomoći jednoj ili više osoba (izvan obiteljskog kruga) bez ikakve novčane naknade“.⁷⁶ Ovaj ekonomski pristup definiranja volontiranja ne odgovara na ono važnije pitanje motivacije tih pojedinaca u sudjelovanju u tim aktivnostima. Nadalje, društveni pristup definiranju volonterskih aktivnosti se temelji na koncepciji odabira istih zbog različitih motiva koji su podijeljeni u 6 osnovnih tipova od interesa za volontera. Ti interesi za aktivnosti u koje su uključeni su: ljudi, ideje, stvari, biljni i životinjski svijet te okoliš.⁷⁷ Svaki od ovih tipova, ili njihova kombinacija, pruža volonterima priliku da kroz altruističke aktivnosti zadovolje svoje potrebe. Iako imaju isti cilj i svrhu, darivanje i volontiranje nisu isti pojmovi; darivanje npr. krvi, novca ili odjeće ne zahtijeva nikakav volonterski rad pa samim time ne spada u volontiranje. Volonteri koji od te aktivnosti ostvaruju ili imaju karijeru, u većini su slučajeva povezani s nekom vrstom organizacije. Kada govorimo o volonterima koji od tih aktivnosti ostvaruju karijeru, podrazumijevamo kontinuirano i aktivno pomaganje odnosno volontiranje za razliku od jednokratnog ili povremenog angažmana u istima. Karijeristički volonteri pružaju raznovrsne usluge u područjima edukacije, znanosti, duhovnog razvoja, zdravlja, ekonomskog razvoja, religije, politike, gospodarstva, ljudskih odnosa, rekreacije i umjetnosti.⁷⁸ Volontiranje nije motivirano zadovoljenjem osobnih interesa, no u većini slučajeva volonteri koji altruistički pružaju svoje usluge doživljavaju određeno ispunjenje, osjećaj doprinosa i ugodno cjelokupno iskustvo koje naposljetku može ali i ne mora biti i osobni interes. Koncept volontiranja i njegovo svrstavanje u ozbiljnu, ležernu ili „project based“ dokolicu uvelike ovisi o njihovom subjektivnom motivu za uključenost aktivnosti. Ako osjećaju određeni užitek pri volontiranju

⁷⁵ STEBBINS, R. A.: op. cit., p. 15.

⁷⁶ Ibid.

⁷⁷ STEBBINS, R. A.: op. cit., p. 16.

⁷⁸ HAWORTH, J. T., VEAL, A. J.: **Work and Leisure**, Routledge Taylor & Francis Group, London, 2004., p. 202.

govorimo o ležernoj dokolici, dok se osjećaj ispunjenja pri obavljanju istih smatra ozbiljnom dokolicom. Ono što ih u svakom slučaju čini dijelom dokolice je odsustvo bilo kakve prisile, bilo moralne ili neke druge, da sudjeluju u takvim aktivnostima po njihovim vlastitim uvjetima koje mogu ili ne moraju prihvatiti.

U suprotnosti s ozbiljnim aktivnostima u slobodnom vremenu, „neozbiljne“ ili ležerne aktivnosti vrlo su često kratkotrajne i povremene te pružaju trenutno i kratkotrajno ispunjenje i zadovoljstvo. Bavljenje takvim ležernim slobodnim aktivnostima zahtijeva malo vježbanja i usavršavanja i uključuje razne oblike igara, opuštanja (npr. ležanje, drijemanje, sjedenje), društvena okupljanja, stimulaciju osjetila (npr. seks, konzumacija hrane i pića) te aktivnu (npr. igre na sreću, društvene igre i sl.) i pasivnu zabavu (npr. TV, knjiga, radio i sl.).⁷⁹ Osnovno obilježje ovog oblika dokolice je hedonistička priroda gdje se određena aktivnost obavlja zbog značajne razine čistog užitka ili zadovoljstva. Manje je duboko u smislu samorealizacije te ne nudi nikakvu karijeru kakva se nalazi u ozbiljnoj dokolici. Igra ili sport se javlja i u ležernoj dokolici, a ono što je čini ležernom je da za takvu aktivnost nije potrebno više od minimalnih vještina, znanja ili iskustva. Ljudi provode različite aktivnosti ležerne dokolice u kombinacijama, npr. svaka aktivnost može bit relaksirajuća, stvarajući na taj način kombinaciju igre i relaksacije ili pasivne zabave i relaksacije. Također, moguće su različite kombinacije igre i osjetilnih stimulacija, kao što je eksperimentiranje na devijantan i neodobran način, s upotrebom droga ili seksualnom aktivnošću.

Unatoč svojoj hedonističkoj prirodi, ležerna dokolica nikako nije potpuno beznačajna jer iz nje proizlaze jasne prednosti i nedostaci. Prednosti uključuju slučajnu kreativnost i otkriće u igri, obnovu nakon određenih aktivnosti te razvoj i održavanje međuljudskih odnosa. Nedostaci proizlaze iz previše ležerne dokolice odnosno nedostatka raznolikosti i sadržaja dokolice što se manifestira kroz dosadu ili nedostatak vremena za aktivnosti slobodnog vremena koje doprinose osobnom razvoju putem stjecanja vještina, znanja i iskustva. Osim toga, ležerna dokolica sama po sebi vjerojatno neće stvoriti poseban prepoznatljiv identitet dokolice.

3.1.1. Karakteristike ozbiljne dokolice

Ozbiljna dokolica je nadalje definirana jasno naznačenim karakteristikama i kvalitetama koje se mogu pronaći i smjestiti u sve sudionike ozbiljne dokolice počevši od amatera, hobista pa do volontera. Prema Stebbinsu šest je takvih jasno određenih kvaliteta, a one su: „ustrajnost,

⁷⁹ STEBBINS, R. A.: op. cit., p. 23 (preveo autor)

karijera, trud, trajne koristi, kvaliteta i atmosfera“.⁸⁰ Kada se govori o prvoj od navedenih 6 kvaliteta ozbiljne dokolice, ustrajnosti, podrazumijeva se upornost i neodustajanje od raznih izazova s kojima se pojedinac susreće u svojoj dokolici. Neki od tih izazova mogu biti tehničke prirode (npr. glazbenici koji usavršavaju novu pjesmu, rukometaši koji vježbaju novi udarac ili volonteri koji traže nove tehnike učenja za djecu s poteškoćama u razvoju), ali mogu biti i suočavanje s opasnosti (npr. ekstremni sportovi, planinarenje i sl.) ili strahom (npr. trema od javnog nastupa kod glumaca ili sportaša i strah od osjećaja sramote kod volontera). Treba naglasiti kako je ustrajnost i na kraju prevladavanje tih nedaća i problema u određenoj aktivnosti, upravo ono što tu aktivnost čini privlačnom pojedincu koji se na kraju svega osjeća pozitivno i ispunjeno jer je prebrodio određene probleme i prepreke. Još jedna od prepoznatljivih kvaliteta ozbiljne dokolice je mogućnost ostvarenja karijere, vrlo često oblikovane nepredvidljivim situacijama, prekretnicama, fazama uspjeha i uključenosti. Veliki broj karijera, ako ne i sve, se temelje na trećoj kvaliteti, a to je trud. Sudionici ozbiljne dokolice ulažu velike osobne napore i trud koristeći usvojeno znanje, vještinu ili vježbu, a vrlo često i kombinaciju navedenog. Nadalje, ozbiljna dokolica je prepoznatljiva i po trajnim koristima, odnosno shvatljivim i korisnim ishodima određene aktivnosti za sve njezine sudionike. Uključuje samoaktualizaciju, duhovnu i tjelesnu regeneraciju, osjećaj uspjeha i pripadnosti kao i samozadovoljenje i samoispunjenje. Samozadovoljenje ili čista sreća je od navedenih karakteristika najviše prolazna, kratkotrajni osjećaj koji nudi se može naći i kod ležernih dokoličara, no što ga čini kvalitetom ozbiljne dokolice je njegova identifikacija i razumijevanje kao takvog. Sudionici u ozbiljnoj dokolici imaju izraženi osjećaj identifikacije odnosno pripadnosti odabranoj aktivnosti, podrazumijevajući prisutnost ostalih pet kvaliteta ozbiljne dokolice. S druge strane, u ležernoj dokolici taj osjećaj nije toliko prisutan zbog njihove interpretacije i gledanja na te aktivnosti kao ležerne i uobičajene. Nadalje, ozbiljna dokolica se može prepoznati i izdvojiti kao takva kvalitetom jedinstvene atmosfere koju pruža. To je atmosfera koja sadrži duh zajednice ozbiljnih dokoličara i njihovih zajedničkih vjerovanja, vrijednosti, stavova i ciljeva. Svaki društveni svijet ima svoje specifične grupe, događaje, prakse i organizacije te nedvojbeno igra veliku ulogu u životima moderne, urbane zajednice. Aktivnosti u ozbiljnoj dokolici sa sobom nose određene prednosti ili „nagrade“ i nedostatke. Nagrade ozbiljne dokolice su više ili manje rutinske vrijednosti koje privlače i zadržavaju njegove zaljubljenike. Svaka ozbiljna slobodna aktivnost istovremeno oblikuje i je oblikovana kontinuiranom potragom za tim nagradama, potragom koja traje mjesecima, a u

⁸⁰ STEBBINS, R. A.: op.cit., p. 17. (preveo autor)

nekim aktivnostima i godinama, prije nego što sudionik pronade duboko zadovoljstvo u njima.⁸¹

Prema Stebbinsu nagrade ozbiljne dokolice podijeljene su u nagrade osobne i društvene prirode.

Osobne nagrade:

- osobno obogaćivanje (dragocjena iskustva),
- samopostignuće (razvoj vještina, sposobnosti, znanja),
- samoizražavanje (izražavanje već razvijenih vještina, sposobnosti, znanja),
- slika o sebi (poznat drugima kao sudionik određene aktivnosti ozbiljne dokolice),
- samoispunjenje (kombinacija površnog uživanja i dubokog ispunjenja),
- ponovno stvaranje (regeneracija) sebe kroz ozbiljnu dokolicu nakon dana rada,
- financijski povrat (iz ozbiljne slobodne aktivnosti).

Društvene nagrade:

- društvena privlačnost (udruživanje i socijaliziranje s drugim sudionicima ozbiljne dokolice ili s klijentima kao volonter, sudjelovanje u društvenom svijetu aktivnosti),
- grupni uspjeh (grupni napor u obavljanju aktivnosti ozbiljne dokolice, osjećaj pomaganja, potrebe za pomaganjem, altruizma),
- doprinos održavanju i razvoju grupe.⁸²

Nedostatke, odnosno negativna obilježja koje svaka ozbiljna slobodna aktivnost sa sobom nosi karakterizira kombinacija napetosti, nesviđanja i razočaranja, s kojom se svaki sudionik suočava na svoj poseban način.⁸³ Cilj postizanja ispunjenja u ozbiljnoj dokolici i doživljavanja određenih nagrada je puno značajniji od nedostataka tako da ih sudionici gledaju kao više ili manje nevažnim u usporedbi. Uzbuđenja su također dio sustava nagrada za neke od sudionika ozbiljne dokolice. Označavaju određene trenutke i događaje koji ostaju u sjećanju sudionika kao pozitivna iskustva, koja onda služe kao dodatna motivacija za nastavkom bavljenja tom aktivnosti u nadi da će ih doživjeti opet. Upravo su uzbuđenja iznimni primjeri iskustva „flow“, ideje potekle iz rada Csikszentmihalyija koja označava oblik optimalnog iskustva kao ključne motivacijske sile. Nadalje, flow označava doživljaj odnosno

⁸¹ ROJEK C., SHAW S. M., VEAL A. J.: **A Handbook of Leisure Studies**. Palgrave Macmillan; 2006th edition, 2006. p. 453.

⁸² STEBBINS, R. A.: op. cit., p. 20

⁸³ Ibid.

senzaciju koja dolazi s izvođenjem intrinzično nagrađujućih aktivnosti.⁸⁴ Kada je pri obavljanju određene aktivnosti ovaj osjećaj prisutan, dovoljno nagrađuje sudionika u smislu postizanja njegova ispunjenja.

Autor izdvaja osam komponenta ovog iskustva:

- osjećaj kompetencije u izvođenju aktivnosti,
- potreba za koncentracijom,
- jasnost ciljeva aktivnosti,
- neposredna povratna informacija iz aktivnosti,
- osjećaj dubokog, usmjerenog uključivanja u aktivnost,
- osjećaj kontrole u izvršenju aktivnosti,
- gubitak samosvijesti tijekom obavljanja aktivnosti,
- gubitak osjećaja za vrijeme tijekom obavljanja aktivnosti.⁸⁵

Gledano iz perspektive ozbiljne dokolice, flow je obično povezan s nagradama za osobno obogaćivanje i, u manjoj mjeri, s nagradama za samoostvarenje i samoizražavanje.

⁸⁴ CSIKSZENTMIHALYI, M.: **Flow: The Psychology of Optimal Experience**, Harper & Row, New York, 1990., p. 5-54.

⁸⁵ CSIKSZENTMIHALYI, M.: op. cit. p. 49-67.

4. Turizam

Turizam možemo okarakterizirati kao jednu od najmasovnijih, najdinamičnijih kao i najstroženijih društveno-ekonomskih pojava današnjice. Pojam "turizam" počeo se koristiti tijekom 19. stoljeća, a njegov razvoj može se podijeliti na tri različita razdoblja. Prvotno je turizam bio povezan s rekreativnim putovanjima koja su isključivo poduzimali pojedinci iz privilegiranih društvenih slojeva. Ovo razdoblje nazvano "turističkim," trajalo je od sredine 19. stoljeća do početka Prvog svjetskog rata. Nakon završetka Prvog svjetskog rata, turizam se transformirao u masovni fenomen koji je obuhvatio pojedince iz svih društvenih slojeva.⁸⁶ Razvojem prometne infrastrukture i pojačanim protokom informacija kao i komunikacijom, turizam se počeo razvijati i percipirati kao važna društvena i ekonomska aktivnost. Navedeno je omogućilo uključivanje sve većeg broja ljudi u turističke tokove, a kao potvrda toga govori i podatak da se od 1950. do 1998. godine broj dolazaka turista povećao za više od 24 puta.⁸⁷ U literaturi se često naglašava jedna od najpopularnijih i najstarijih definicija turizma koju su formulirali Hunziker i Krapf 1942. godine. Prema njihovoj definiciji, turizam se opisuje kao „skup odnosa i pojava koje proizlaze iz putovanja i boravka posjetitelja nekog mjesta, ako se tim boravkom ne zasniva stalno prebivalište i ako s takvim boravkom nije povezana nikakva njihova gospodarska djelatnost“.⁸⁸ Danas je u većini zemalja prihvaćena opća konceptijska definicija turizma koju je predložila Svjetska turistička organizacija, a ona glasi: „aktivnosti proizašle iz putovanja i boravka osoba izvan njihove uobičajene sredine ne duže od jedne godine radi odmora, poslovnog putovanja i drugih razloga nevezanih uz aktivnosti za koje bi primili ikakvu naknadu u mjestu koje posjećuju“.⁸⁹ Ova definicija razjašnjava nekoliko ključnih obilježja turizma kao što su prisutnost pojedinaca koji se kreću i putuju, zajedno s njihovim privremenim boravkom u turističkim odredištima, odvijanje putovanja i boravka izvan uobičajenog okruženja u kojem osoba živi i radi kao i da se putovanje obavlja na kružan ili dvosmjerni način unutar određenog vremenskog okvira. Zaključno pojedinac nema namjere za stalnim boravkom na odredištu tijekom turističkog putovanja te se naglašava potrošnja umjesto proizvodnje od strane turista u turističkom odredištu. Jedan od faktora koji ima utjecaj na definiranje turizma je trajanje boravka u određenoj turističkoj destinaciji. To spada

⁸⁶ RUŽIĆ, P. : **Ruralni turizam**, Institut za poljoprivredu i turizam Poreč, 2009.p. 1-7.

⁸⁷ DULČIĆ, A. : **Upravljanje razvojem turizma**, Mate, Zagreb 2001., p. 21.

⁸⁸ PIRJEVAC, B., KESAR, O.: op.cit., p. 5.

⁸⁹ RELJA, R.: **Utjecaj turizma na zapošljivost i socioekonomski položaj mladih u splitu**, *Zbornik radova Veleučilišta u Šibeniku*, Vol. 14 (3-4), 2020., p. 7.

u vremensku komponentu definiranja turizma. Unutar vremenske komponente ističu se tri pojma: putnik, turist i izletnik.

Putnik je „svaka osoba koja napušta domicil i odlazi na putovanje iz bilo kojeg razloga. Putnik je relativno obuhvatan pojam i turistička statistika ne uključuje sve putnike na privremenom boravku u određenoj zemlji“.⁹⁰ Sljedeći pojam koji je usko vezan za pojam putnika je posjetitelj. Posjetitelj je „svaka osoba koja napušta mjesto stalnog boravka u svrhu posjete neke prostorno udaljene turističke destinacije u kojoj nema stalno mjesto boravka i u kojoj ne smije obavljati nikakvu djelatnost sa svrhom zarade“.⁹¹ Posjetitelje možemo podijeliti na njihove dvije pod kategorije, na turiste i na izletnike. Budući da pod izletnike ubrajamo turiste koji u destinaciji ne borave duže od 24 sata te ne ostvaruju noćenje, jako je teško brojčano precizirati njihovu kategoriju. Pojam turista onaj je koji je od najvećeg interesa i značaja za ovaj rad pa ga je zbog toga potrebno i detaljnije definirati. Prema UNWTO-u (United Nations World Tourism Organization) definicija turista je sljedeća: „Turist je svaka osoba koja u mjestu izvan svog prebivališta provede najmanje jednu noć u ugostiteljskom ili drugom objektu za smještaj gostiju, radi odmora ili rekreacije, zdravlja, studija, sporta, religije, obitelji, poslova, javnih misija i skupova“.⁹² Prostorna komponenta je bitan aspekt koji obuhvaća ključne karakteristike turista, budući da za osobu da bi bila klasificirana kao turist podrazumijeva da mora krenuti na putovanje. Osoba koja putuje s jedne lokacije do druge lokacije, odnosno od točke A do točke B, često se prepoznaje kao putnik. Ova komponenta obuhvaća i podrazumijeva putovanje turista izvan njegova mjesta prebivališta. Još neke od komponenti su obilježje putovanja i svrha putovanja. Osoba koja napušta svoje uobičajeno prebivalište na vlastitu inicijativu i dobrovoljno u okviru slobodnog vremena te obavlja djelatnost kojom ne privređuje označuje obilježje tog putovanja. Posljednja komponenta se odnosi na svrhu putovanja i obuhvaća osobe koje putuju iz razloga kao što su zadovoljstvo, opuštanje, sportske aktivnosti, zdravstveni motivi ili posjeta prijateljima i rodbini.⁹³

4.1. Funkcije turizma

Turizam predstavlja složeni društveno-ekonomski skup odnosa i pojava koji se odlikuje višestrukom funkcionalnošću. S jedne strane, turizam ima indirektan ili direktan utjecaj na

⁹⁰ PIRJEVAC, B., KESAR, O.: op. cit., p. 9.

⁹¹ Ibid.

⁹² PIRJEVAC, B., KESAR, O.: op. cit. p. 10.

⁹³ ČAVLEK N., **Turizam ekonomske osnove i organizacijski sustav**, Školska knjiga d.d., Zagreb, 2011., p. 25.

ekonomiju i gospodarstvo, dok s druge strane ima utjecaj na društvo i proces razvoja određenih područja. Pojam "funkcije turizma" obuhvaća sve aktivnosti usmjerene prema ciljevima turizma i njegovim ekonomskim i neekonomskim odnosno društvenim utjecajima. Drugim riječima, to uključuje sve implikacije turizma na pojedinca, društvo, ekonomiju, prirodne resurse i okoliš. Ekonomske funkcije uključuju sve aktivnosti usmjerene prema ekonomskim ciljevima što rezultira određenim ekonomskim ishodima. Prema S. i Z. Marković, deset temeljnih ekonomskih funkcija turizma su:

- multiplikativna funkcija,
- induktivna funkcija,
- konverzijska funkcija,
- funkcija zapošljavanja,
- funkcija poticanja međunarodne razmjene dobara,
- apsorpcijska funkcija,
- funkcija uravnoteženja platne bilance,
- funkcija razvoja gospodarski nedovoljno razvijenih područja,
- integracijska funkcija i
- akceleracijska funkcija.⁹⁴

Društvene ili neekonomske funkcije odnose se na aktivnosti koje zadovoljavaju potrebu pojedinca za slobodnim vremenom i osobnim razvojem, obogaćujući njihovo iskustvo kao turista u smislu tjelesnog, mentalnog i duhovnog blagostanja, kao i kulturnih i osobnih vrijednosti. Najznačajnije društvene funkcije turizma su: kulturna i obrazovna, zdravstvena, sportsko-rekreacijska, politička i socijalna funkcija turizma.⁹⁵ Kulturna i obrazovna funkcija turizma omogućuje ljudima da se upoznaju s različitim kulturnim vrijednostima na određenoj turističkoj destinaciji, omogućavajući im da koriste i uživaju znanje koje stječu. Turizam također igra važnu ulogu u pružanju šireg obrazovnog iskustva i promicanju kulturnog obogaćivanja pojedinaca. Turisti, kako u prošlosti tako i danas, putuju s namjerom da „urone“ u kulturnu i povijesnu baštinu neke zemlje te sudjeluju u raznim oblicima obrazovanja, uključujući učenje jezika i sudjelovanje na stručnim događanjima.⁹⁶ Zdravstveni aspekt turizma ima veliku važnost i bogatu povijest. Glavni naglasak stavlja se na terapijske učinke

⁹⁴ MARKOVIĆ, S., MARKOVIĆ, Z.: **Ekonomika turizma**, Školska knjiga, Zagreb, 1972., p. 28.

⁹⁵ JADREŠIĆ, V.: Proturječja i negativne pojavnosti u turizmu, *Tourism and hospitality management*, 5(1-2), 1999., p. 55-67.

⁹⁶ KUŠEN, E. : **Turizam i prostor - klasifikacija turističkih atrakcija**, Institut za turizam, Zagreb, Izvorni znanstveni članak, 2002., p. 2-6.

turizma na zdravlje pojedinaca i opće blagostanje. Općenito, turizam se češće koristi kao preventivno sredstvo nego kao terapeutsko. U suštini, turizam pojedincima omogućava postizanje i održavanje unaprijeđenog stanja zdravlja i ukupnog fizičkog blagostanja. Međutim, u slučaju određenih medicinskih stanja, često se savjetuje praksa traženja medicinskog liječenja izvan vlastite zemlje što se često naziva kurativnim turizmom. Ovaj fenomen stoga je doveo do razvoja posebnog oblika turizma poznatog kao zdravstveni turizam.⁹⁷ U tom konkretnom kontekstu, terapijski zahvati provode se na različitim mjestima, uključujući wellness centre, obalne destinacije (za talasoterapiju), planinske krajeve (s šumama i čistim zrakom) i dodatna okruženja. Objekti namijenjeni za te svrhe uključuju ne samo nužnu medicinsku opremu već i različite druge sadržaje s izrazito rekreativnim privlačnostima, poput hotela, restorana, sportskih objekata, bazena, glazbenih dvorana, šetnica i dodatnih ponuda. Ovaj određeni oblik turizma često se smatra posljedicom, a ne poticajem zdravstvenog aspekta turizma. Zdravstvena funkcija turizma prisutna je u svim oblicima turističke aktivnosti budući da je znanstveno dokazano da svaka promjena okoline, društvenih interakcija i klime može imati pozitivan učinak na fizičko i mentalno stanje pojedinca. Uključivanje organiziranih sportskih aktivnosti, zabave i slobodnog vremena kao sastavnih dijelova turističkih destinacija značajno poboljšava koristi za zdravlje, posebice u pogledu opuštanja. Politička funkcija očituje se putem niza vrlo utjecajnih aktivnosti. Turizam djeluje na način koji promiče pacifizam, olakšavajući širenje mira i poticanje međusobnog razumijevanja između zemalja. Dobro je poznato da rast i prosperitet turizma ovise o prisutnosti mirnih okolnosti. Hunziker smatra da je turizam „vrlo osjetljivi seizmograf, koji registrira sve potrese u odnosima između država“.⁹⁸ Turizam omogućuje najneposrednije kontakte stanovništva s pojedinim zemljama, pruža mogućnost upoznavanja na licu mjesta prošlosti i sadašnjosti raznih naroda i nacija, društvenih sustava, gospodarskih dostignuća, političkih uređenja, kulturnih bogatstava i dr. Socijalna funkcija pokazuje utjecaj turizma na smanjenje društvenih nejednakosti među različitim ljudskim grupama, socijalnim klasama, narodima ili rasama. Turisti često ne kreću na svoja putovanja s izričitom svrhom stvaranja društvenih procjena ili razlika.⁹⁹ Međutim, čin turizma često dovodi do pojave društvenih kategorizacija, bilo spontano, bilo kao rezultat psiholoških i organizacijskih mjera poduzetih od strane različitih utjecajnih elemenata. Političkom i socijalnom funkcijom posebno se bavi sociologija turizma koja istražuje odnose između turista i domaćeg stanovništva, te posljedice

⁹⁷ GALIČIĆ, V., LAŠKARIN, M.: **Principi i praksa turizma i hotelijerstva**, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu Opatija, Rijeka, 2016., p. 64.

⁹⁸ GALIČIĆ, V., LAŠKARIN, M.: op. cit., p. 93.

⁹⁹ GALIČIĆ, V., LAŠKARIN, M.: op. cit., p. 91.

turizma na demografskom, sociokulturnom i ekonomskom prostoru. U teoriji turizma mnogi su autori pristupili podijeli funkcija turizma na različite načine.

Tablica 1. Podjela funkcija turizma prema raznim autorima

Hunziker, W. , Krapf, K.	Razlikuju zdravstvenu, tehničku, kulturnu, socijalnu, političku i privrednu funkciju turizma.
Alfier	Razlikuje društvene funkcije turizma u koje ubraja: zdravstvenu, odgojnu, kulturnu i političku funkciju turizma te izvorne ili vlastite ekonomske funkcije turizma u kojima osobito ističe ulogu turizma u zapošljavanju, ulogu turizma u valorizaciji neiskorištenih prirodnih resursa i deviznu funkciju turizma.
Marković, S. i Z.	Navode podjelu na neekonomske (zdravstvena, zabavna, kulturna, socijalna i politička) i ekonomske funkcije (funkcija multiplikatora, indikatora i akceleratora, konverzijska funkcija, funkcija turizma u zapošljavanju, devizna funkcija te funkcija razvoja privrednih i neprivrednih djelatnosti).
Cicvarić, A.	Podjelu je izvršio na neekonomske funkcije u koje ubraja zdravstvenu, rekreativno-zabavnu, obrazovno-kulturnu, političku, socijalnu i na ekonomske među kojim posebno ističe funkciju turizma u privrednom razvoju.

Izvor: Čavlek, N., Bartoluci, M., Prebežac, D., Kesar, O.: **Turizam- ekonomske osnove i organizacijski sustav**, Školska knjiga, Zagreb, 2011., p. 290.

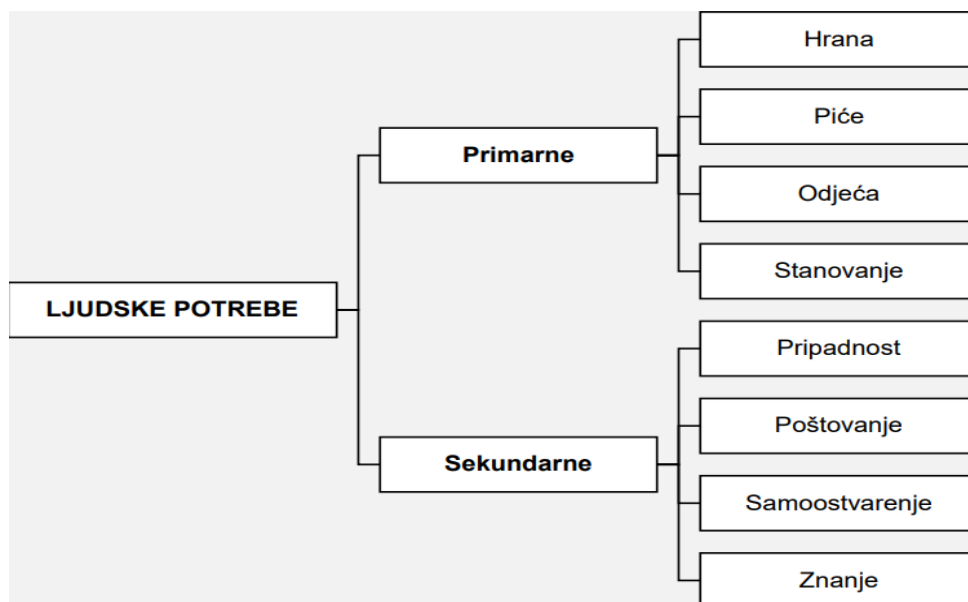
Ekonomске i društvene svrhe turizma su međusobno povezane, uzajamno ovisne i ostvaruju sinergijski odnos kada se primjenjuju. Turizam je općenito prepoznat kao globalna pojava

koja pozitivno utječe na ekonomske i društvene aspekte svih zemalja. Svaka od navedenih uloga turizma ima različite doprinose i pojedincima i društvu.

4.2. Motivi turističkih putovanja i potrebe turista

Za ostvarenje turističkog putovanja i svih odnosa koji nastaju turističkom interakcijom, nužno je da čovjek donese odluku o posjeti određenog mjesta ili odlasku na putovanje. Kako bi donio tu odluku, pojedinac mora osjetiti potrebu i biti motiviran da tu svoju potrebu zadovolji. Kod poslovnih putovanja, potrebe i motivi su izvan dometa samog pojedinca jer on ne donosi odluku samostalno, već o putovanju odlučuju potrebe i mogućnosti organizacije u kojoj je zaposlen.¹⁰⁰ Putovanja radi zadovoljstva potaknuta su turističkim potrebama koje imaju određeno mjesto u hijerarhiji ljudskih potreba. Općenito, potreba podrazumijeva „osjećaj nedostatka, povezan sa sviješću da postoji neko sredstvo kojim se taj nedostatak može nadomjestiti“.¹⁰¹ Potrebno je prvenstveno zadovoljiti primarne odnosno egzistencijalne potrebe kako bi bili u mogućnosti zadovoljiti sekundarne potrebe koje život čine kvalitetnijim, smislenijim i kompletnijim.

Slika 2. Ljudske potrebe

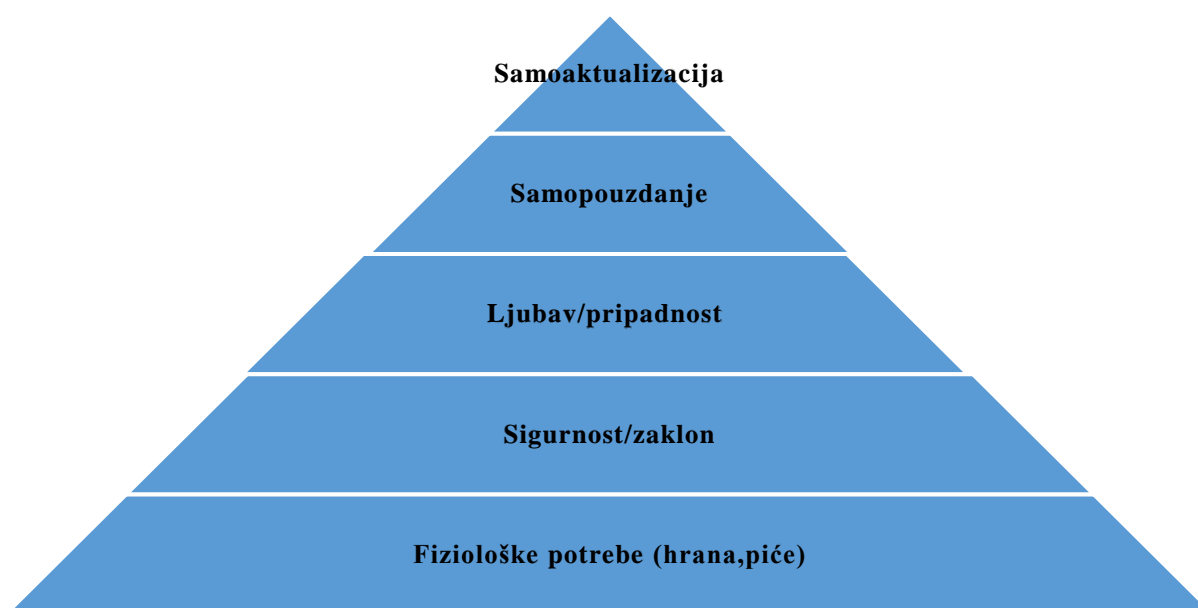
Izvor: RUŽIĆ, P.: **Ruralni turizam**, Institut za poljoprivredu i turizam Poreč, Poreč, 2009., p. 85.

¹⁰⁰ WEBER, S., MIKAČIĆ, V.: **Osnove turizma**, Školska knjiga, Zagreb, 2001., p. 63.

¹⁰¹ RUŽIĆ, P.: **Ruralni turizam**, Institut za poljoprivredu i turizam Poreč, Poreč., 2009., p. 85.

Preduvjeti su višak slobodnog vremena i višak financijskih sredstava.¹⁰² U periodu slobodnog vremena putnik ne bi trebao imati stroge radne obveze i ne bi trebao biti vezan za svoje radno mjesto. S druge strane, dodatna financijska sredstva jedan su od najvažnijih kriterija za putovanje jer bez njih plaćanje transporta, smještaja, hrane i drugih usluga jednostavno ne bi bili mogući. Jedna od najutjecajnijih teorija u psihologiji je Maslowljeva teorija potreba. Kreirana 1970. godine, navedena teorija ističe kronološki niz potreba koje teže prema samoostvarenju. „Teorija ljudske motivacije podijeljena je u pet različitih potreba: fiziološke potrebe, potrebe za sigurnošću, potrebe za pripadnošću, potrebe za uvažavanjem i potrebe za samoostvarenjem.“¹⁰³ Prema navedenoj teoriji, svaka osoba teži ostvarivanju potreba za samoostvarenjem. Ipak, kako bi ona bila zadovoljena, kao preduvjet bi se morale zadovoljiti prethodno spomenute potrebe. Prikaz navedenih potreba vidljiv je i na Slici 3. koja se nalazi u nastavku poglavlja.

Slika 3. Maslowljeva hijerarhija potreba

Izvor: Obrada autora prema JEROME, N.: **Application of the Maslow's hierarchy of need theory; impacts and implications on organizational culture, human resource and employee's performance** , International Journal of Business and Management Invention , vol. 2, 2013., p. 41.

Turizam ima potencijal zadovoljiti niz osnovnih potreba, uključujući kako fiziološke tako i kognitivne aspekte. Stoga se ove potrebe mogu klasificirati kao turističke potrebe. Međutim, pojava turizma manifestira se tek nakon što su ispunjene osnovne egzistencijalne potrebe.

¹⁰² PIRJEVAC B., KESAR O.: **Počela turizma** , op. cit., p. 81.

¹⁰³ MILJKOVIĆ, D., RIJAVEC, M., MILJKOVIĆ KREČAR, I.: **Psihologija u turizmu**, Printera, Zagreb, 2018., p. 86.

Može se tvrditi da se potreba za turističkim putovanjem javlja nakon što su zadovoljene osnovne potrebe što služi kao temeljni preduvjet. Stoga, unutar hijerarhijskog okvira potreba turista, potrebe se mogu kategorizirati kao potrebe višeg reda. Nakon javljanja određenih turističkih potreba, javlja se određena turistička motivacija. Ona se definira kao „ponašanje čovjeka koji je potaknut tim unutrašnjim pobudama za uključenjem u turističku aktivnost s konačnim ciljem da se zadovolji neka turistička potreba“.¹⁰⁴ Sukladno navedenoj definiciji, motivacija podrazumijeva potrebu pojedinca da djeluje na određeni način kako bi postigao željeno zadovoljstvo. Do 20. stoljeća većina putovanja potaknuta je trgovinom ili nekakvim religijskim motivima te vrlo malo ljudi putuje radi zadovoljstva. Motiv obuhvaća nekoliko čimbenika poput poticaja, razloga ili osjećaja koji potiču pojedinca da se uključi u određenu aktivnost. S druge strane, "motivacija" se odnosi na proces predstavljanja tih motiva. Slično tome, turistička motivacija obuhvaća cjelokupni spektar čimbenika koji usmjeravaju osobe prema određenim ciljevima, pružajući im razloge i poticaje za sudjelovanje u različitim turističkim nastojanjima.¹⁰⁵ Za motivaciju možemo reći da je pod velikim utjecajem osobnih karakteristika, vrlo je neprecizna, kompleksna i stalno se mijenja i razvija. Motivacija za odlazak na odmor mijenja se ovisno o različitim mjestima i društvenim prilikama. Turistički motivi su unutrašnji poticaji čovjeku da se uključi u turističke tokove iz čega se, potaknut tim unutrašnjim pobudama, uključuje u turističke aktivnosti s ciljem zadovoljenja potreba. Kao neki od najčešćih razloga za turističko putovanje navode se sljedeći:

- odmor i rekreacija,
- razgledavanje i kružno putovanje,
- nazočnost seminaru, konferenciji i izložbi,
- poslovni razlozi,
- posjet prijateljima i rođacima,
- religija,
- zdravlje,
- posjet kulturnim priredbama i manifestacijama,
- sport i slične aktivnosti,
- učenje,
- kupnja,

¹⁰⁴ PIRJEVAC, B., KESAR, O.: **Počela turizma**, Ekonomski fakultet Zagreb, Zagreb, 2002., p. 24.

¹⁰⁵ JADREŠIĆ, V.: **Turizam u interdisciplinarnoj teoriji i primjeni**, Zbornik istraživanja, Školska knjiga, Zagreb, 2001., p. 123.

- neki drugi razlozi.¹⁰⁶

Nadalje, motivi dolaska turista u pojedine zemlje razlikuju se ovisno o obilježjima turističkog proizvoda te zemlje. Tako su osnovni motivi dolaska gostiju u Hrvatsku 1989. godine prema TOMAS istraživanju bili rekreacija i prirodne ljepote, dok su 2010. godine to bili opuštanje i zabava.¹⁰⁷

Tablica 2. Motivi dolaska u Hrvatsku 1989. godine

Rang	Motivacija	%
1.	Rekreacija	77
2.	Prirodne ljepote	39
3.	Povoljne cijene	24
4.	Novi doživljaji	21
5.	Zabava	21
6.	Kultura	10
7.	Blizina zemlje	8
8.	Sport	6
9.	Posjet rodbini	4
10.	Kupnja	2
11.	Šetnje	2
12.	Ostalo	4

Izvor: Istraživanje, „Stavovi i potrošnja turista u Hrvatskoj“, TOMAS 1989.

Tablica 3. Motivi dolaska u Hrvatsku 2010. godine

Rang	Motivacija	%
1.	Pasivni odmor, opuštanje	75
2.	Zabava	44
3.	Nova iskustva i doživljaji	25
4.	Gastronomija	22
5.	Upoznavanje prirodnih ljepota	21
6.	VFR(posjet rodbini i prijateljima)	9

¹⁰⁶ WEBER, S., MIKAČIĆ, V.: **Osnove turizma**, Školska knjiga, Zagreb, 2001., p. 61.

¹⁰⁷ PAVAT, M.: **Sociologija turizma**, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Pula, 2018., p. 32-33.

7.	Sport, rekreacija	8
8.	Kulturne znamenitosti/događanja	7
9.	Zdravstveni razlozi	5

Izvor: Istraživanje, „Stavovi i potrošnja turista u Hrvatskoj“, TOMAS 2010.

Navedeni podaci ukazuju na primjetan pomak u motivacijama posjetitelja koji dolaze u Hrvatsku tijekom posljednjih dvadeset godina. Godine 2010. vodeća motivacija turista koji dolaze u Hrvatsku prebacila se na odmor i zabavu, iako su ti faktori imali manji značaj 1989. godine. Uočava se jasna tendencija u turističkoj industriji prema naglašavanju udovoljavanja posebnim željama i potrebama posjetitelja. Ovaj pomak karakterizira preferencija za selektivnim i personaliziranim oblicima turizma, pri čemu se svakom pojedinačnom gostu pridaje veći prioritet i pažnja. Drugim riječima, ukusi i potrebe turista već su se profilirali te zahtijevaju veću pažnju i individualan pristup koji je između ostalog omogućio diverzificiranu turističku ponudu i podjelu tržišta kao i stvaranje selektivnih ili specifičnih oblika turizma koji zadovoljavaju svaki pojedini turistički segment.¹⁰⁸

4.3. Specifični oblici turizma

Razvojem civilizacije i društva, ponajprije tehnološkim napretkom i razvojem prometne infrastrukture, kao i stvaranjem viška sredstava i slobodnog vremena, dolazimo do pojma turizma kakvog danas poznajemo. Mediji i napredne telekomunikacije, veća obrazovanost i prethodno znanje i iskustva stvaraju sve veća očekivanja turista. Nakon ekspanzije masovnog turizma krajem prošlog stoljeća, dolazi do usmjeravanja razvoja turizma prema potrebama i zahtjevima specifičnih skupina turista. Posljedično navedenom, javljaju se posebni oblici turizma koji odražavaju i pokušavaju zadovoljiti te njihove zahtjeve i specifične potrebe. Turistička ponuda i turistički proizvod nastoje se prilagoditi i približiti potencijalnim turistima stvarajući tako različite oblike turizma kako bi se uspješno konkuriralo na globalnom turističkom tržištu. Turistička znanost još se nije u potpunosti usuglasila glede definicija i podjele vrsta i oblika turizma zbog kontinuirane pojave novih, uži elemenata turističkih kretanja slijedom posebnih potreba, motiva i ciljeva turista. Specifični turizam može se definirati kao sveobuhvatnu i inkluzivnu koncepciju koja obuhvaća novi aspekt turizma kako

¹⁰⁸ KLARIN, T., GUSIĆ A.: **Kultura putovanja mladih u Hrvatskoj i omladinski turizam**, Liburna: međunarodni znanstveni časopis za kulturu, turizam i komuniciranje, Vol. 2.(1). 2013., p. 54.

u sadašnjem tako i u budućem kontekstu. Ova koncepcija temelji se na pažljivom odabiru programa, odgovornom ponašanju svih uključenih strana, pridržavanju ekoloških i ekonomskih načela održivog razvoja, značajnoj razini izvrsnosti, očuvanju autentičnog identiteta i pružanju humanitarnih usluga. Dodatno, ističe se važnost održavanja poželjne ravnoteže između broja turista i lokalnog stanovništva unutar određenog geografskog područja.¹⁰⁹ Specifični oblici turizma nastoje poticati održivi razvoj na svojem prijemnom tržištu temeljeći svoju politiku i strategiju razvoja proizvoda na resursima određene destinacije. Održivi razvoj postao je ključni kriterij za mnoge oblike turizma i važan čimbenik koji doprinosi njihovom napretku. Prema Svjetskoj turističkoj organizaciji te u skladu s općim konceptom održivosti, održivi razvoj turizma je „onaj koji zadovoljava potrebe današnjih turista istovremeno čuvajući okoliš i povećavajući izgleda za dugoročnu održivost. Projekt koji upravlja svim resursima na način da poštuje ograničenja ekonomske, socijalne i estetske kompatibilnosti dok zadržava kulturni integritet, esencijalne ekološke procese, bioraznolikost i sustave koji podržavaju život“.¹¹⁰ Načela održivog razvoja turizma obuhvaćaju postizanje dugoročne održivosti putem održavanja ravnoteže između ekoloških, društveno-kulturnih i ekonomskih aspekata razvoja.

Podjela Alfier D. prema kojem specifične vrste turizma igraju važnu ulogu u promicanju ekološke obnove i prilagodbi postojećih elemenata turističke ponude, kao i razvoju novih sadržaja u kontekstu suvremenog masovnog turizma. Pri tome se najznačajniji oblici manifestiraju kroz:

- zdravstveni turizam (talasoterapija, balneoterapija, klimoterapija i silvo terapija),
- sportski i rekreacijski turizam na moru, vodama i planinama sa specifičnim vidovima kao što su itinerari – pješački, konjički (jahački), kružni (ciklički) turizam za „opušteni“ odmor u prirodnom okruženju i slično,
- ruralni ili rustikalni (seoski) turizam u manjim mirnim primorskim i kontinentalnim naseljima,
- kulturni turizam s najrazličitijim sadržajima i oblicima.¹¹¹

Osnovno obilježje specifičnih vrsta turizma je „disperzija, odnosno diverzifikacija ponude i turističkih proizvoda“, zbog čega je ponuda turističkih proizvoda uvelike prilagođena manjim

¹⁰⁹ GEIĆ, S.: **Menadžment selektivnih oblika turizma**, Sveučilište u Splitu 2011., p. 223.

¹¹⁰ PADIN, C.: **A sustainable tourism planning model: Components and relationships**, European Business Review, Vol. 24 (6), 2012., p. 510.

¹¹¹ BEGOVIĆ, I.: **Selektivni oblici turizma**, Sveučilište Sjever, Varaždin 2016., p. 17.

skupinama turista odnosno potrošača.¹¹² S obzirom na postojanje brojnih klasifikacija turizma, izdvojit ćemo najčešće upotrebljavanu koja turizam dijeli na mnoge oblike unutar dvije osnovne podjele, prema motivaciji i vanjskim učincima.

Podjela prema motivaciji:

- rekreativni turizam (uključujući kako lokalne tako i udaljene destinacije, kao i zdravstveni turizam),
- kulturni turizam (kulturni svjetovni turizam i religijski turizam),
- socijalni turizam (roditeljski turizam, turizam saveza i udruženja),
- sportski turizam (aktivni i pasivni sportski turizam),
- komercijalni turizam (poslovni i kongresni, turizam sajmova i izložbi),
- politički turizam (diplomatski turizam, turizam političkih manifestacija).¹¹³

Podjela prema uzrocima i vanjskim učincima prema:

- prema podrijetlu (nacionalni turizam, međunarodni turizam),
- trajanju boravka (turizam kratkog boravka, turizam tranzita ili graničnih prijelaza, rekreativni turizam na bližim odredištima, turizam dužeg trajanja boravka, turizam godišnjih odmora),
- sezonama (ljetni turizam, zimski turizam),
- broju sudionika (individualni turizam, kolektivni turizam, turizam skupina ili društava, klupski turizam, masovni turizam, obiteljski turizam),
- dobu sudionika (turizam mladih, turizam treće dobi),
- vrstama prijevoza (željeznički turizam, automobilski turizam, avionski turizam, pomorski, riječni i jezerski turizam),
- vrsti smještaja (hotelski turizam, para-hotelski turizam, turizam sekundarnog domicila, kamping turizam),
- učincima na platnu bilancu (aktivni turizam – receptivni turizam, pasivni turizam – emitivni turizam),
- načinu plaćanja (socijalni turizam, turizam iz štednje i kredita),
- sociološkim kategorijama (ekskluzivni i luksuzni turizam, tradicionalni turizam, turizam mladih, socijalni turizam).¹¹⁴

¹¹² LUKOVIĆ, T.: **Selektivni turizam, hir ili znanstveno – istraživačka potreba**, Acta turistica nova, Vol. 2 (1), 2008., p. 57.

¹¹³ GEIĆ, S.: **Menadžment selektivnih oblika turizma**, Sveučilište u Splitu 2011. p. 225.

¹¹⁴ GEIĆ, S.: op.cit., p. 225.

Svaki specifični oblik i vrsta turizma ima svoju osnovnu motivaciju i usmjerava potražnju prema toj selektivnoj ponudi. Suvremeni turist se u turistička kretanja uključuje ne samo zbog jedne motivacije, već zbog više motiva koje svojim sadržajima treba zadovoljiti široka i diversificirana turistička ponuda određene destinacije.¹¹⁵ Razvojem specifičnih oblika turizma, sve je značajnija prisutnost omladinskog turizma u turističkim kretanjima i aktivnostima.

4.4. Omladinski turizam

Pojam omladinskog turizma obrađivan je u raznim turističkim literaturama, no unatoč tome ne postoji jasna općeprihvaćena definicija i stajalište omladinskog turizma kao takvog. Jednostavnu i razumnu definiciju omladinskog turizma daju Vukonić i Čavlek koji navode da je to turizam u kojem sudjeluju mladi ljudi.¹¹⁶ Pojam turizma je definiran od strane UNWTO kao „aktivnosti proizašle iz putovanja i boravka osoba izvan njihove uobičajene sredine ne dulje od jedne godine radi odmora, poslovnog putovanja i drugih razloga nevezanih uz aktivnosti za koje bi primili ikakvu naknadu u mjestu koje posjećuju“.¹¹⁷ Na gore navedenu opće prihvaćenu konceptijsku definiciju turizma, WYSE Travel Confederation dodaje pojam „samostalnog putovanja“ koji označava samostalna putovanja mladih ljudi bez prisustva roditelja ili skrbnika.¹¹⁸ Iako koncept „mladih“ nije isključivo vezan uz dob jer ovisi i o stilu i načinu života, najčešći je kriterij s pomoću kojega se definira omladinski turizam. Sukladno navedenom, prema WYSETC (World Youth Student & Educational Travel Confederation), omladinska putovanja su definirana kao „sva nezavisna i samostalna putovanja za period manji od jedne godine koja ostvaruju dobne skupine između 16 i 29 godina starosti, a koji su motivirani, djelomično ili u potpunosti, željom za upoznavanjem novih kultura, razvoja životnog iskustva i/ili koristima od formalnih ili neformalnih mogućnosti učenja izvan njihovih uobičajenih okoliša“.¹¹⁹ Počeci omladinskog turizma uglavnom su bili motivirani obrazovnim ciljevima i privilegijama bogatijih društvenih slojeva. Prve organizirane obrazovne ekspedicije pojavile su se u Engleskoj tijekom 17. i 18. stoljeća poznate kao

¹¹⁵ BEGOVIĆ, I.: op. cit., p. 16.

¹¹⁶ VUKONIĆ, B., ČAVLEK, N.: **Riječnik turizma**, Masmedia, Zagreb 2001, p. 258.

¹¹⁷ ČAVLEK N.: **Turizam ekonomske osnove i organizacijski sustav**, Školska knjiga d.d., Zagreb, 2011., p. 30.

¹¹⁸ RICHARDS, G.: **New Horizons II – The Young Independent Traveller**, WYSE Travel Confederation Amsterdam, 2007.

¹¹⁹ KREŠIĆ, D., MILIČEVIĆ, K.: **Kako osnovati i upravljati hostelom**, Hrvatski ferijalni i hostelski savez, Zagreb, 2010, p. 9-10.

"Grand Tour". Glavni razlog zašto su se mladi engleski aristokrati upuštali u putovanja koja su trajala od 6 mjeseci do 3 godine bila je percepcija da putovanja proširuju vidike. Njihovi itinerari uključivali su posjete značajnim mjestima klasične, kulturne i umjetničke važnosti toga vremena.¹²⁰ Stručna i znanstvena zajednica nije posvećivala značajnu pažnju omladinskom turizmu u prošlosti zbog predrasuda i uvjerenja da predstavlja neprofitabilni tržišni segment putovanja, no taj trend promijenio se u posljednjih dvadeset do trideset godina. U publikaciji UNWTO-a se navodi kako 26% svjetske populacije ima između 15 i 29 godina, dok je u 2005. broj međunarodnih mladih putnika u dobi 15–24 godine starosti iznosio više od 130 milijuna, odnosno oko 190 milijuna ako se promatraju mladi u dobi 15-29 godina.¹²¹ Turistička putovanja mladih uglavnom su nezavisna i samostalna putovanja, te se zbog različitih motiva putovanja, turistička potražnja za omladinskim turizmom smatra izuzetno složenom. Unutar turističkog tržišta mladih definiraju se nove tržišne niše te iako omladinski turizam ima više oblika i tipova neki od najčešćih su: edukacijski turizam, volontiranje, „work and travel“, kulturna razmjena, sportski i avanturistički turizam te odmorišni turizam.¹²² Kada govorimo o edukativnom turizmu podrazumijevamo turistički segment u kojem je kombinacija učenja i podučavanja osnova programa. Za cilj ima poboljšanje i unaprjeđenje edukacijskog procesa, te obogaćivanje edukacijskih iskustava putem turističkih paketa koji uključuju kampove, ekskurzije, studiranja u inozemstvu, obukom na bilo kojem području ili kategorijama interesa pojedinca.¹²³ Edukacijski turizam obuhvaća organizirana grupna putovanja i individualna putovanja te se obično opisuje kao niz turističkih aktivnosti koje provode pojedinci koji noće, kao i aktivnosti tijekom izleta, gdje je primarni ili sekundarni cilj njihova boravka stjecanje znanja ili sudjelovanje u obrazovnim aktivnostima.¹²⁴ Nadalje, u kontekstu omladinskog turizma volontiranje se može definirati kao skup aktivnosti pojedinca kojima pomažu i olakšavaju materijalnom ili nematerijalnom stanju određene grupe ili društva, restauraciji određenih specifičnih okruženja i istraživanju različitih aspekata društva i okruženja, baveći se u isto to vrijeme određenim turističkim

¹²⁰ PAUNOVIĆ, Z.: **Proces segmentacije hostelskog tržišta u svrhu razvoja tipologije turista**, Split, 2018, p. 15.

¹²¹ KLARIN, T., GUSIĆ A.: **Kultura putovanja mladih u Hrvatskoj i omladinski turizam**, Liburna: međunarodni znanstveni časopis za kulturu, turizam i komuniciranje, Vol. 2.(1). 2013., p. 58.

¹²² MOISA, C.: **Aspects of the youth travel demand**, Annales Universitatis Apulensis-Series Oeconomica, 12(2), 2010., p. 575.

¹²³ MOISA, C.: **Conceptual clarifications regarding youth travel**, Revista Tinerilor Economisti, No. 1., 2010., p. 98-106.

¹²⁴ RITCHIE, B. W.: **Managing Educational Tourism**, UK: Channel View Publications, Clevedon. 2003., p. 18.

aktivnostima.¹²⁵ Između ostalih razloga, pod ove turiste spadaju oni motivirani isključivo altruističkim razlozima kao i oni koji žele ostvariti napredak u karijeri ili društveno-kulturnim shvaćanjima i razumijevanju te edukacijom i zbližavanju s drugim ljudima. Work and travel program je vrlo popularan kod mladih koji dijele strast i ljubav prema putovanjima. Kroz ovaj program mladima se nudi posao u zemlji domaćina programa kroz koji imaju priliku zaraditi i putovati upoznavajući lokalne običaje, jezik, kulturu i slično. Najveći broj mladih koji se odlučuju za work and travel program u inozemstvu, informacije i odluke donose u komunikaciji s drugim sudionicima ovog programa i prijateljima te prosječno trajanje ovakvog putovanja traje šest mjeseci.¹²⁶ Kulturna razmjena podrazumijeva razmjenu informacija i iskustava pojedinaca različitih zemalja. Tom razmjenom ljudi upoznaju različite kulture, drugačijih religijskih i geografskih kao i društveno-ekonomskih obilježja koje im naposljetku pružaju mogućnost za razvoj boljeg razumijevanja različitosti kako u njihovoj domicilnoj državi tako i diljem svijeta. Upoznavanjem i interakcijom ljudi koji su drugačiji od nas, stječu se posebna nova iskustva i razvija bolje razumijevanje i perspektiva multikulturalnog društva kao takvog. Sportski turizam uključuje putovanja u funkciji gledanja ili sudjelovanja u određenom sportskom događaju izvan svog uobičajenog okruženja. Danas se turizam i sport sve više percipiraju kao neodvojivi elementi globalne kulture. Stoga se može tvrditi da sportske aktivnosti obuhvaćaju turističke aktivnosti, dok je turizam, s druge strane, donekle temeljen na sportu i rekreaciji.¹²⁷ Usko povezan uz sportski turizam je i avanturistički turizam koji podrazumijeva putovanja i istraživanja koja uključuju aktivnosti fizičkog i psihičkog izazova. Kao obilježje avanturističkog turizma bi još mogli navesti namjerno traženje rizika i neizvjesnosti rezultata vrlo često popraćeno s naletom adrenalina, sudjelujući u aktivnostima koje pojedinac smatra opasnim ili izazovnim.¹²⁸ Gotovo svaki oblik omladinskog turizma uključuje također i odmorišni turizam odnosno posjete prijateljima i obitelji te provođenje praznika. Anketa koju je proveo WYSE na uzorku od 34 000 mladih ljudi (do 35 godina) u 137 država, ukazuje na promjene koje se događaju na tržištu omladinskog turizma. Tako 45% ispitanika putuje na odmor, do 38% ispitanika putuje radi edukacijskih razloga (učenje jezika, studiranje...), oko 15% ispitanih putuju radi radnog iskustva, a 5% sudjeluju u volonterskim projektima. Pad onih kojima je glavni cilj odmor i

¹²⁵ MOISA, C.: **Conceptual clarifications regarding youth travel**, Revista Tinerilor Economisti, No. 1., 2010., p. 98-106.

¹²⁶ MOISA, C.: **Aspects of the youth travel demand**, Annales Universitatis Apulensis- Series Oeconomica, 12(2), 2010., p. 575.

¹²⁷ PETROVIĆ, M., KNEZOVIĆ, D., TODOROVIĆ, M.: **Sportski turizam kao komponenta razvoja održivog poduzetništva**, Obrazovanje za poduzetništvo – E4E, Vol. 7 (1), 2017., p. 85.

¹²⁸ PAGE, S., STEELE, W., et. al.: **Analysing the Promotion of Adventure Tourism: A Case Study of Scotland**, Journal of Sport & Tourism Vol. 11 (1), 2006., p. 51.

putovanje može biti uzrokovan velikim porastom nezaposlenih mladih ljudi koji koriste svoje slobodno vrijeme za „Work and Travel“, edukacijske ciljeve, ili kulturno iskustvo.¹²⁹

4.5. Putovanja i profil mladih

Brojne studije o turizmu naglašavaju važnost i značaj rastućeg segmenta turističkog tržišta, a to je segment omladinskog turizma. Na temelju podataka koje je pružila UNWTO i WYSE Travel Confederation, utvrđeno je da je 2017. godine mladi demografski segment činio oko 23% ukupnog svjetskog priljeva turista što je iznosilo preko 304 milijuna putovanja.¹³⁰ Također je moguće i identificirati neke od osnovnih karakteristika tržišta turizma mladih. To su najčešće pojedinci koji putuju češće sa željom posjete novih i neistraženih mjesta, a karakterizira ih velika mobilnost i fleksibilnost.¹³¹ Mladi u današnje vrijeme imaju sve više slobodnog vremena, kao i želje za uzbuđenjima i otkrivanjem novih mjesta i kultura. Ono što svakako izdvaja mlade od drugih starosnih kategorija je njihovo poznavanje suvremene tehnologije i društvenih mreža. Još je nedorečeno na koji način i kako točno društvene mreže motiviraju odnosno demotiviraju mlade kako bi poduzeli turističko putovanje. Većinom pri planiranju i organizaciji turističkih putovanja djeluju samostalno, odnosno sami rezerviraju smještaj, prijevoz i druge aktivnosti ovisno o vlastitim preferencijama i željama. Suvremena tehnologija uvelike je olakšala cjelokupni proces putovanja, od trenutka donošenja odluke pa do organiziranja i poduzimanja istog. Mladi prilikom organiziranja putovanja koriste širok spektar različitih dostupnih izvora informacija. Za 71% ispitanika internet je prvi izvor informacija, slijede iskustva rodbine i prijatelja (70%), turistički vodiči, prijašnji boravak, novine i časopisi.¹³² Istovremeno internet postaje i dominantan način rezerviranja turističkih usluga. Svjetsko turističko tržište godišnje bilježi konstantan rast broja putnika. Međutim, postoji značajan dio populacije koji si financijski ne može priuštiti putovanja. Ova skupina uključuje mlade ljude s ograničenim društvenim i ekonomskim statusom. Za razliku od drugih dobnih skupina, mladi ljudi pokazuju manju osjetljivost na razne opasnosti, uključujući terorizam, prirodne katastrofe, kriminal, epidemije, političke krize i druge relevantne

¹²⁹ WYSE Travel Confederation: **New Horizons III: The Student Traveller**, 2013.

¹³⁰ WYSE Travel Confederation: **New Horizons IV: A global study of the youth and student traveller**, 2018.

¹³¹ SAIKIA A., GOSWAMI C.: **The concept of youth tourism as a distinct tourism market segment**, Asian Journal of Multidimensional Research (AJMR) Vol. 8 (5), 2019., p. 137-149.

¹³² KLARIN, T., GUSIĆ A.: **Kultura putovanja mladih u Hrvatskoj i omladinski turizam**, Liburna: međunarodni znanstveni časopis za kulturu, turizam i komuniciranje, Vol. 2 (1), 2013., p. 61.

probleme.¹³³ Ograničeni prihodi mladih uvjetuju način organizacije putovanja. Najčešći izvori sredstava za financiranje putovanja su roditelji i rodbina, vlastita ušteđevina, vaučeri i putnički čekovi te različiti načini uštede (last minute, stopiranje, spavanje u šatorima, putovanje i spavanje u smještaju s više osoba i sl.).¹³⁴ Smještaj i prijevoz čine osnovu svakog turističkog putovanja pa tako i putovanja mladih. Pri odabiru smještaja, mladima je vrlo bitan kriterij - cijena. Svoj ograničeni budžet za turističko putovanje radije će trošiti na različite aktivnosti koje su im dostupne u određenoj destinaciji nego na smještaj u objektima visoke kategorije. Ključne razlike između hotela i hostela su niža cijena hostelskog smještaja, neformalniji pristup u komunikaciji i interakciji s gostima u hostelu, više zajedničkih prostorija u hostelu što dovodi do većeg stupanja socijalizacije. Čak 41% mladih u svijetu osigura smještaj kod rodbine i prijatelja, 32% u backpacker hostelima, 30% u hotelima i 21% u hostelima za mlade¹³⁵. Omladinski hosteli podrazumijevaju objekte namijenjene mladima, odnosno putnicima koji imaju određeni stil putovanja. U Pravilniku o razvrstavanju, minimalnim uvjetima i kategorizaciji drugih vrsta smještajnih objekata „hostel je vrsta smještajnog objekta koji je posebno namijenjen pružanju usluga smještaja, prije svega mladim gostima, uz mogućnost pružanja i dodatnih usluga prehrane i pića“.¹³⁶ Pojam „couchsurfing“ predstavlja internet platformu koja pojedincima omogućuje besplatan smještaj kod druge osobe u destinaciji koja ih zanima. Iako ova platforma nije namijenjena isključivo mladima, upravo su oni ti koji ga najčešće koriste zbog besplatnog boravka i socijalnog elementa kojeg pruža. Prosječna starost korisnika je 28 godina a samo 3% korisnika stariji su od 50 godina.¹³⁷ Odabir prijevoznog sredstva putovanja mladih zavisi o brojnim faktorima kao što su udaljenost i infrastruktura destinacije, vremenski period putovanja (sezona i godišnje doba) i slično.

¹³³ HALL, M., WEILER, B.: **Introduction: What's special about special interest tourims?**, University of Queensland, Ipswich 2006., p. 315

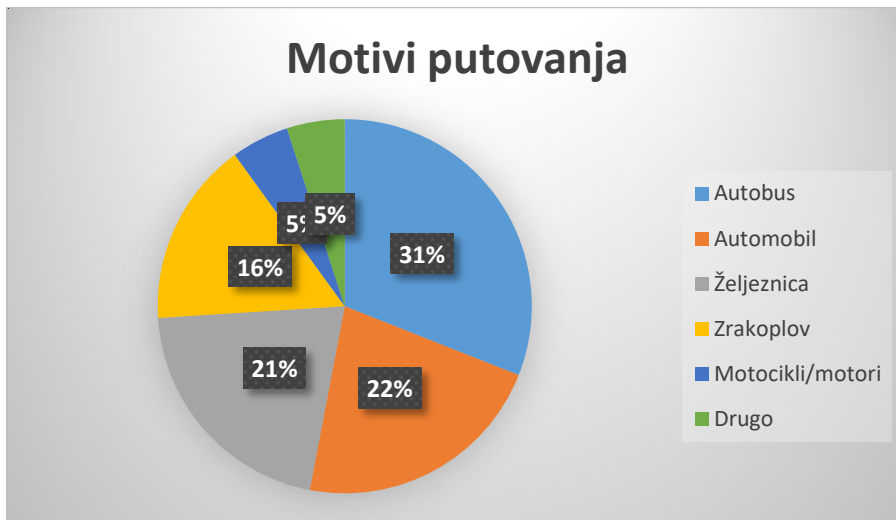
¹³⁴ KLARIN, T., GUSIĆ A.: op. cit., p. 57.

¹³⁵ RICHARDS, G., WILSON, J.: **New Horizons in Independent Youth and Student Travel**, Today's Youth Travellers: Tomorrow's Global Nomads, ISTC, Amsterdam, 2003., p. 16.

¹³⁶ **Pravilnik o razvrstavanju, minimalnim uvjetima i kategorizaciji drugih vrsta smještajnih objekata**, Narodne novine, br. 49., 2005.

¹³⁷ HANCHUK, O., BONDARENKO, O., VARFOLMYEYEVA, I., PAKHOMOVA, O., LOHVYENENKO. T.: **Couchsurfing as a virtual hospitality network and a type of sustainable youth tourism**, IE3S Web of Conferences EDP Sciences. Vol. 166 (09005), 2020., p. 5.

Slika 4. Metode putovanja mladih u svijetu

Izvor: Demeter, T., Bratucu, G., Palade, A.: *The dynamics of the youth travel market on a global level*, Vol. 8 (1), 2015., p. 103.

Slika 4. jasno ukazuje da mladi najčešće koriste autobus kao sredstvo prijevoza tijekom putovanja što čini čak 31% ukupnog broja putovanja. Nakon autobusa, najčešće se koristi automobil i željeznica, dok zračni prijevoz čini 16% ukupnog broja putovanja. Mladi u Hrvatskoj uglavnom biraju europske destinacije za odmor, što čini 35,7% njihovog prvotnog izbora. Nakon toga također pokazuju sklonost prema egzotičnim destinacijama, uključujući Srednju i Južnu Ameriku, Australiju, Aziju i Pacifik. Među domaćim destinacijama, mladi posebno preferiraju gradove Dubrovnik, Zadar, Zagreb, Istru i Split.¹³⁸ Prema istraživanju Klarin i Gusić na uzorku od 383 ispitanika, 40,9% ispitanika se izjasnilo da najčešće putuju po Europi a samo 0,5% izvan Europe. Ispitanici najčešće putuju s prijateljima (60,4%), zatim s partnerom (15,5%) i obitelji (14%), a najrjeđe putuju sami (3,4%).¹³⁹ Još jedan bitan aspekt putovanja mladih je trajanje njihovih putovanja. Mladi putnici obično duže ostaju na svojim odredištima u usporedbi s drugim turistima zbog više slobodnog vremena na raspolaganju. Razna istraživanja su pokazala da duljina putovanja varira ovisno o regiji koja se posjećuje. Najduža putovanja zabilježena su u Australiji i Aziji, s prosječnim trajanjem od 128 dana, dok su najkraća putovanja bila u istočnoj Europi i trajala su 29 dana. Prosječno trajanje putovanja u 2007. godini iznosilo je 52 dana, dok je u razdoblju 2012./2013. zabilježen porast

¹³⁸ KLARIN, T., GUSIĆ A.: *Kultura putovanja mladih u Hrvatskoj i omladinski turizam*, Liburna: međunarodni znanstveni časopis za kulturu, turizam i komuniciranje, Vol. 2 (1), 2013., p. 61.

¹³⁹ KLARIN, T., GUSIĆ A.: op. cit. p. 64.

prosječnog trajanja na 58 dana.¹⁴⁰ Osim toga, primijećeno je da oni koji se bave volonterskim radom i backpackingom često provode duže periode na svojim putovanjima s prosječnim trajanjem boravka od 65 dana. U 2017. godini prosječno trajanje glavnog putovanja iznosilo je 52 dana, što je jednako dužini putovanja iz 2007. godine.¹⁴¹ Prema istraživanju Klarin i Gusić dominantan obrazac putovanja među mladim hrvatskim turistima je da putuju jednom godišnje (32,2%), nešto više od petine putuje rjeđe od jedanput godišnje (23,1%), a 6,7% ih uopće ne putuje.¹⁴² Unatoč raznim ograničenjima, mladi su motivirani i žele putovati, a neki od najčešćih i najvažnijih motiva za putovanja su sljedeći: interakcija s lokalnim stanovništvom, iskustvo novog i drugačijeg života, povećanje znanja i zabava.¹⁴³ Turistička motivacija i preferencije glede odabira turističke destinacije variraju s obzirom na spol, godine, prihode, stupnju obrazovanosti i udaljenosti destinacije.

¹⁴⁰ RICHARDS, G., WILSON J.: **Today's Youth Travellers: Tomorrow's Global Nomads. New Horizons in Independent Youth and Student Travel**, A Report for the International Student Travel Confederation (ISTC) and the Association of Tourism and Leisure Education (ATLAS), Amsterdam, 2003., p. 29.

¹⁴¹ WYSE Travel Confederation: **New Horizons IV: A global study of the youth and student traveller**, Amsterdam, 2018., p. 13.

¹⁴² KLARIN, T., GUSIĆ A.: op. cit., p. 63.

¹⁴³ WYSE Travel Confederation: **Millennial Traveller**, Amsterdam, 2014., p. 6.

5. Metodologija istraživanja

Prema autoru Ratku Zeleniki, pojam znanstveno istraživanje definira se kao „specifična intelektualna djelatnost kojoj je temeljna svrha otkazivanje i dokazivanje znanstvenih istina pomoću znanstvenih metoda“¹⁴⁴, te se ono može podijeliti u tri osnovne kategorije:

- izviđajna (eksplorativna),
- opisna (deskriptivna),
- uzročna (kauzalna).¹⁴⁵

Autor se u ovom radu koristio deskriptivnom metodom putem koje se istražuje i opisuje slobodno vrijeme na primjeru studentske populacije Sveučilišta u Zadru. U svrhu izrade diplomskog rada, autor je proveo kvalitativno istraživanje kroz metodu fokus grupe za koju je izrađen vodič fokus grupe. Fokus grupa spada u kvalitativnu metodu prikupljanja podataka koja se oslanja na interakciju sudionika odabranih osobina okupljenih u manje skupine u kojima raspravljaju o zadanim temama. Zelenika definira kvalitativno istraživanje kao „istraživanje koje se odnosi na proučavanje, ispitivanje, određivanje svojstva osobitosti, vrednote, obilježja, relevantnih značajki, nekih pojava, predmeta i odnosa. Takva istraživanja pokušavaju odgovoriti na pitanja: kakvo je nešto? Kakav je netko? Zašto? Kada? Čime?“¹⁴⁶. Na taj način su se prikupili primarni podaci istraživanja, odnosno izrazili stavovi i mišljenja ispitanika i definirali ključni čimbenici koji utječu na poimanje slobodnog vremena studentske populacije Sveučilišta u Zadru.

Istraživanje je provedeno 12. lipnja 2021. godine putem online kanala. Fokus grupa je upoznata s istraživačkim problemom te je cijelo istraživanje dokumentirano i trajalo je 2 sata i 30 minuta. Pitanja za potrebe ovog istraživanja su podijeljena u dvije kategorije. U prvom djelu cilj je bio istražiti na koji način sudionici definiraju svoje slobodno vrijeme i ako ga planiraju na koji način to rade te kakav utjecaj slobodno vrijeme ima u njihovim svakodnevnim životima. U drugom dijelu cilj je bio dobiti odgovore na pitanja količine i strukture njihovog slobodnog vremena odnosno načina provođenja njihovog slobodnog vremena te mogućnosti i ograničenja vezana uz navedeno. U prvom dijelu postavljena su 3

¹⁴⁴ ZELENICA, R.: **Metodologija i tehnologija izrade znanstvenog i stručnog djela**, Rijeka, Sveučilište u Rijeci, 2000., p. 139.

¹⁴⁵ ZELENICA, R.: op. cit., p. 145.

¹⁴⁶ ZELENICA, R.: op. cit., p. 151.

osnovna pitanja te 5 dodatnih pitanja otvorenog tipa pomoću kojih se odgovara na istraživačka pitanja te su u skladu sa ciljevima istraživanja:

1. Kako bi definirali slobodno vrijeme, što je za vas slobodno vrijeme?
 - Jeste li ikad čuli za dokolicu, kako bi definirali nju?
 - Kako bi definirali razliku između slobodnog vremena i dokolice?
2. Koliko razmišljate o svom slobodnom vremenu?
 - Planirate li svoje slobodno vrijeme ili vam ga planira netko drugi?
 - Ako ga planirate, na koji način ga planirate, ako ga ne planirate, zašto ga ne planirate?
3. Kakvu ulogu igra slobodno vrijeme u vašim životima?
 - Koliko vam je važno slobodno vrijeme?

U drugom dijelu postavljeno je 6 glavnih pitanja te 14 dodatnih pitanja:

1. S koliko slobodnog vremena raspolazete dnevno, tjedno, mjesečno?
2. Kojim aktivnostima se bavite u svoje slobodno vrijeme?
 - Bavite li se sportom (profesionalno ili amaterski)?
 - Volontirate li (ako jeste, koliko često i iz kojeg razloga)?
 - Koji su vam hobiji ako ih imate?
 - Koliko vremena provodite gledajući TV ili na računalu?
 - Šta gledate na TV-u i zašto te što radite na računalu i zašto?
 - Smatrate li da globalizacija, tehnologija i mediji igraju određenu ulogu u slobodnom vremenu pojedinca, koja je to uloga?
3. Putujete li u svoje slobodno vrijeme?
 - Koliko često putujete, gdje putujete, na koji način, zašto i kako putujete?
4. Jeste li zaposleni, odnosno je li radite?
 - Povremeno ili stalno?
 - Zašto radite i utječe li posao na vaše slobodno vrijeme?
 - Utječe li financijsko stanje studenta na njegovo slobodno vrijeme i na koji način?
5. Koji su motivi za aktivnostima kojima se bavite odnosno zašto se bavite određenim aktivnostima?
6. Postoje li neke aktivnosti kojima bi se htjeli baviti, a iz nekog razloga ne možete?
 - Koji su to razlozi?

-Postoje li neka ograničenja vezana uz aktivnosti kojima se bavite ili kojima se želite baviti?

-Koliko vam je bitno što drugi ili društvo govori o vama i aktivnostima kojima se bavite?

-Postoji li određena stereotipizacija aktivnosti i zašto/zašto ne?

5.1. Opis uzorka

Istraživanje je provedeno na uzorku od 8 sudionika. Uzorak je uključivao studente druge, treće i četvrte godine studija s različitih odjela, s tim da su 4 sudionika bili muškarci, a ostala 4 sudionika žene. Od 8 sudionika koji su sudjelovali u istraživanju tri su s četvrte godine, tri s treće godine, a preostala dva sudionika su studenti druge godine studija. Riječ je o namjerno prigodnom uzorku budući da je ispitivač sam odredio sudionike istraživanja. Kroz cijeli proces pripreme i provođenja intervjua vodilo se računa o zaštiti anonimnosti svih sudionika istraživanja. Autor ovog rada je sve sudionike izravno kontaktirao i unaprijed im pružio sve osnovne informacije o svrsi istraživanja, tijekom provedbe i načinu postupanja s podacima. Prilikom pripreme oko provođenja intervjua predočene su im zaštitne mjere anonimnosti te im je naglašen postupak šifriranja njihovih odgovora. Šifre ili oznake su kreirane na način da je svakom sudioniku dodijeljen odjel studija odnosno skraćeni oblik odjela koji pohađaju te na kraju oznaka spola kojem sudionik pripada. U nastavku, način i pregled oznaka studenata koji slijedi:

- Student 3. godine Preddiplomskog studija Filozofije. Oznaka (FIL-M)
- Student 3. godine Preddiplomskog studija Antropologije. Oznaka (ANT-M)
- Student 4. godine Diplomskog studija Povijesti. Oznaka (POV-M)
- Student 4. godine Diplomskog studija Poduzetništva u kulturi i turizmu. Oznaka (POD-M)
- Studentica 4. godine Diplomskog studija Germanistike. Oznaka (GER-Ž)
- Studentica 3. godine Preddiplomskog studija Informacijskih znanosti. Oznaka (INF-Ž)
- Studentica 2. godine Preddiplomskog studija Predškolskog odgoja. Oznaka (PRE-Ž)
- Studentica 2. godine Preddiplomskog studija Etnologije. Oznaka (ETN-Ž)

5.2. Rezultati istraživanja

Fokus grupa započeta je raspravom o tematici slobodnog vremena. Nakon što je ispitivač upoznao sudionike s temom rasprave, pitao je svakoga od njih što za njih znači i predstavlja slobodno vrijeme kako bi saznao njihove stavove i mišljenja o temi slobodnog vremena. Svih 8 sudionika je slobodno vrijeme definiralo kao vrijeme u danu kada se odmaraju i opuštaju, odnosno vrijeme kada ne rade i ne studiraju. Jedan od odgovora sudionika na njegovo poimanje slobodnog vremena je sljedeći:

„To je ono vrijeme u danu kada se bavim neakvim svojim hobijima koji nisu vezani uz posao ili studiranje, uz nekakvu opuštenu atmosferu bez ikakve prisile ili obaveze. Drugim riječima to su sve one aktivnosti koje volim i želim raditi radi sebe, a ne zato što moram zbog nekakvih drugih stvari.“ (POV-M)

Kao što možemo vidjeti iz navedenog odgovora, njegovo slobodno vrijeme je jasno definirano kao vrijeme koje nije vezano uz posao ili studiranje već kao vrijeme za bavljenje hobijima ili aktivnostima bez prisile ili obaveze. Drugi sudionik je naveo da slobodno vrijeme za njega predstavlja vrijeme u danu koje provodi kako on želi s ciljem da se odmori i odmakne od svega.

„Slobodno vrijeme je vrijeme koje provodim kako meni odgovara, nekad bez nekakvog višeg cilja već samo da se odmorim i odmaknem od svega i radim ono što u tom trenutku želim raditi.“ (INF-Ž)

Ostali sudionici su najčešće upotrebljavali izraze poput: *opuštanje, zabava, neobavezno vrijeme za sebe, punjenje baterija*. Dakle, svi sudionici slobodno vrijeme vide kao vrijeme koje je jasno odvojeno od vremena kada rade ili studiraju te kao vrijeme kada se mogu opustiti i odmoriti. Nakon što su definirali i objasnili što za njih predstavlja slobodno vrijeme, od sudionika je zatraženo da se izjasne o tome jesu li ikad čuli za pojam dokolice i u kojem kontekstu. Zanimljivo je kako su se svi sudionici susreli s pojmom dokolice i povezuju ga sa slobodnim vremenom, ali samo 2 sudionika su mogla točnije definirati samu dokolicu jer su se s tim susretali za vrijeme svog studiranja.

„Iako ne upotrebljavam taj pojam i zapravo ga vrlo rijetko i čujem, čula sam za njega i vjerujem kako ima nekakve veze sa slobodnim vremenom, nikad nisam previše razmišljala o tome niti istražila što točno znači i predstavlja“. (ETN-Ž)

Kao što možemo vidjeti iz gore navedenog odgovora, dokolica je pojam koji osoba povezuje sa slobodnim vremenom, ali ga ne bi mogla točno definirati ili upotrijebiti u svakodnevnom govoru. Nadalje, iz sljedećeg odgovora možemo vidjeti da se pojam dokolice interpretirao na

različite načine s obzirom na vrijeme i područje u kojem se koristio pa se tako često znao poistovjećivati s dosađivanjem ili besposličarenjem.

„Roditelji su mi, još kao djetetu, često upotrebljavali taj pojam dokoličarenja, ali u smislu toga da ništa ne radim odnosno da se dosađujem, npr. „opet dokoličariš po cijele dane umjesto da nešto radiš“.“ (GER-Ž)

Rasprava se nastavila s pitanjem planiranja slobodnog vremena gdje su sudionici odgovarali na pitanje koliko detaljno i unaprijed planiraju što će raditi u svoje slobodno vrijeme. Dok jedni planiraju i organiziraju svoje slobodno vrijeme par dana unaprijed, drugi više vole u trenutku odlučiti na koji način će provesti svoje slobodno vrijeme. Također, postoje mnogobrojni faktori koji utječu na planiranje i organiziranje kao što su npr. fakultetske ili radne obveze, hobiji, vremenski uvjeti ili društvo odnosno prijatelji. Jedna od studentica je u svom odgovoru navela kako ne voli unaprijed planirati svoje slobodno vrijeme već opušteno i u trenutku odlučiti što joj se taj dan radi i to na način:

„Ako su ispiti onda ću planirati svoje slobodno vrijeme jer imam više obaveza nego ostatak godine, ali u principu ne volim neke velike planove i planiranja, više volim opušteno i u trenutku odlučiti što mi se taj dan da raditi i onda to i napravim“ . (GER-Ž)

Ono što je zajedničko u svim odgovorima je da sudionici manje ili više planiraju svoje obaveze, studijske ili poslovne, i u skladu s tim odluče što će raditi ostatak vremena koje im ostaje na raspolaganju. Drugim riječima, studenti prvo planiraju svoje obaveze da bi nakon toga mogli planirati svoje slobodno vrijeme. Jedan od odgovora studenta koji vrlo jasno potvrđuje navedeno je sljedeći:

„Uglavnom planiram par dana unaprijed što ću raditi, ali na način da planiram svoje obaveze i kako ću ih izvršavati tako da bi si oslobodio ostatak vremena koje bi na kraju bilo moje slobodno vrijeme gdje sam slobodan da radim što i kako želim“ .(POD-M)

Još neki od mnogih faktora koji između ostalog utječu na planiranje slobodnog vremena sudionika su vremenski uvjeti i društvo. Jedan student je naveo kako svoje slobodno vrijeme planira prema tome kakvo je vrijeme taj dan odnosno pruža li mu se mogućnost provođenja tog vremena vanka.

„Nemam nekakav striktni plan provođenja svog slobodnog vremena, ovisi kakav je dan. Volim igrati nogomet pa ako je lijep dan, radije ću otići na nogomet nego doma gledati TV iako možda to i nisam planirao“ .(ANT-M)

Da i prijatelji odnosno društvo utječu na planiranje i organiziranje slobodnog vremena navodi studentica 2. godine pa ona kaže sljedeće:

„Imam ekipu „online“ s kojom igram video igrice preko interneta i kako nas je više i svi vodimo različite živote s različitim obavezama, često se dogovaramo i organiziramo na način da nađemo termin u kojem su svi u mogućnosti doći i prema tome planiramo sve drugo u našim životima“.(INF-Ž)

Ovaj uvodni dio rasprave zaključen je s pitanjem uloge slobodnog vremena u životima sudionika, odnosno koliko je slobodno vrijeme bitno i kako definira svakoga od sudionika. Očekivano, odgovori sudionika su manje-više na istom tragu a to je da je slobodno vrijeme izuzetno bitno za svakog pojedinca. Jedan od studenata ističe kako ga ono što radi u svoje slobodno vrijeme definira kao osobu i to na način:

„Meni osobno je slobodno vrijeme izuzetno bitno. Smatram da nas ljude ne definira naš posao i obaveze koje imamo, već upravo to što radimo u slobodno vrijeme. U današnje vrijeme, u tom nekakvom užurbanom životu, održavanje psihičkog i fizičkog zdravlja igra ključnu ulogu u našim životima. Ono što radim u svoje slobodno vrijeme mi na neki način pomaže da prebrodim razne poslovne ili nekakve druge prepreke s kojima se svakodnevno susrećem“.(POD-M)

Druga studentica smatra da je kvalitetnim provođenjem slobodnog vremena uspješnija u obavezama koje ima.

„Slobodno vrijeme mi je jako bitno i pošto u svoje slobodno vrijeme radim stvari koje me čine sretnom, trudim ga se imati što više. Također smatram da sam motiviranija i produktivnija u ovim nekim zapisanim obavezama kada kvalitetno provedem svoje slobodno vrijeme“.(ETN-Ž)

Nakon zaključenog uvodnog dijela rasprave, sudionici su odgovorili na pitanja vezana za količinu slobodnog vremena s kojim raspolažu dnevno odnosno tjedno, kao i na koji način ga provode, odnosno kojim aktivnostima se bave u to vrijeme. Na pitanje s koliko slobodnog vremena raspolažu ponuđene su 3 kategorije u koje su sudionici smjestili svoje odgovore.

Odgovori su prikazani u sljedećoj tablici.

Tablica 4. Prosječna dnevna količina slobodnog vremena ispitanika

Slobodno vrijeme u danu	Broj sudionika fokus skupine
Do 2 sata dnevno	3
Od 2 do 4 sata dnevno	2
Više od 4 sata dnevno	3

Izvor: obrada autora

U gore navedenoj tablici možemo vidjeti kako tri studenta imaju do 2 sata slobodnog vremena, tri od 2 do 4 sata, dok preostala tri studenta imaju više od 4 sata slobodnog vremena u danu. Nadalje, valja naglasiti da u trenutku odvijanja istraživanja dva sudionika su zaposlena na puno radno vrijeme, dok njih čak troje radi povremeno preko tjedna ili vikendima. Upravo su ta dva trajno zaposlena sudionika odgovorili kako imaju do 2 sata slobodnog vremena u danu. Na pitanje utječe li posao i rad na količinu i strukturu slobodnog vremena s kojim raspolažu jedan od studenata odgovorio je sljedeće:

„Iako radim i studiram, uvijek ciljам imati bar sat-dva dnevno za sebe. Kao što sam rekao trajno sam zaposlen kao konobar u jednom kafiću i organiziran sam na način da kada imam predavanja ujutro, popodne radim i obrnuto. Zbog fakultetskih obaveza i posla tijekom dana, često ne uspijem uhvatiti nešto vremena za sebe. Kada dođem doma nakon svega toga iako sam umoran, umjesto da odmah odem u krevet na spavanje radije provedem sat-dva sam sa sobom i svojim mislima, pogledam seriju ili nešto tako slično“. (ANT-M)

Nadalje, drugi student je spreman žrtvovati malo sna i sutradan biti malo umorniji samo kako bi „uhvatio“ nešto malo vremena za sebe.

„Već sam 3 godine trajno zaposlen dok studiram u isto vrijeme. Naravno da mi to utječe na količinu slobodnog vremena jer mi posao i fakultet uzmu praktički cijeli dan ali uvijek nekako nađem malo slobodnog vremena za sebe. Radije ću odgoditi spavanje nakon napornog dana i sutra biti malo umorniji, samo da imam tih par sati za sebe. Sama pomisao da radim i studiram po cijele dane pa odem spavati čim dođem doma mi nema nikakvog smisla“. (POD-M)

Da posao utječe ne samo na količinu slobodnog vremena nego i na način provođenja tog slobodnog vremena, potvrdili su i neki od odgovora sudionika:

„Radim kao ispomoć u jednom kafiću vikendima i smatram da posao utječe na količinu slobodnog vremena, ali i na to kako ću provesti to svoje slobodno vrijeme. Npr., ako radim u kafiću cijeli dan i društvo me zove za izlazak, vjerojatno ću ih odbiti jer mi je dosta kafića i ljudi, radije ću izabrati nekakvo mirnije druženje ili pogledati film ili seriju“. (INF-Ž)

„Pola dana studiram a drugu polovicu dana radim tako da sam vrlo često jako umoran i bezvoljan. Nekad bi nakon posla ili faksa volio otići na nogomet ili košarku, ali jednostavno nemam snage za to. Ono što mi se češće događa u zadnje vrijeme je da nemam ni volje za otići negdje zbog toga svega, samo želim doći doma, leći na kauč i odmoriti.“ (ANT-M)

Od ukupno 8 studenata koji su sudjelovali u istraživanju, njih čak 5 je zaposleno, dok ostala 3 nisu. Nadalje, od 5 zaposlenih studenata, 2 su zaposlena trajno odnosno na puno radno vrijeme, dok 3 preostala rade povremeno odnosno najčešće vikendima. Navedena 2 trajno

zaposlena su 4. i 3. godina studija i kako kažu fakultetske obaveze su manje nego prethodnih godina, a njihove organizacijske vještine i potrebe su veće što im omogućuje trajno zaposlenje. Kao što se može vidjeti iz odgovora, svi zaposleni studenti smatraju kako posao i rad utječu na količinu slobodnog vremena s kojom raspolažu, ali ne u toj mjeri da im u potpunosti oduzimaju slobodno vrijeme. Organizirat će se na način da pod svaku cijenu nađu par sati dnevno za sebe kako bi se odmorili i „napunili baterije“. Na pitanje zašto rade i utječe li financijsko stanje pojedinca na količinu i strukturu slobodnog vremena odgovorili su sljedeće: *„Radim i zaposlen sam zbog svoje nekakve financijske neovisnosti jer ne želim u potpunosti živjeti na grbači svojih roditelja. Smatram da sam sposoban i u mogućnosti raditi i studirati i biti uspješan i u jednom i u drugom tako da je to zapravo razlog zašto radim. I da, svakako smatram da financijsko stanje utječe na slobodno vrijeme pojedinca jer npr. da sam ja bogataš sigurno ne bi radio kao konobar ako bi uopće išta radio.“* (ANT-M)

„Odgojen sam tako da sam naučio raditi i pomagati sebi i svojim još od malih nogu. Mogu isto tako reći da financijsko stanje nije razlog zašto radim već navika ili samostalnost ili nekakav osjećaj korisnosti i odgovornosti koji dolazi uz zaposlenje. Taj osjećaj da sam koristan i produktivan i među ljudima me ispunjava više nego novčana kompenzacija koja naravno uvijek dobro dođe. Smatram da je u većini situacija upravo financijsko stanje razlog zašto studenti rade pa se stoga slažem da financijsko stanje sigurno uvjetuje zaposlenje na neki način.“ (POD-M)

„Sigurno da financijska situacija utječe na to koliko slobodnog vremena imamo. Iako me obitelj financira za vrijeme studiranja, radim povremeno vikendima kako bi zaradila nešto dodatno novca.“ (INF-Ž)

Kao što se može iščitati iz navedenih odgovora, svi ispitanici se slažu da financijsko stanje manje ili više utječe na količinu slobodnog vremena svakoga od njih kao i na strukturu slobodnog vremena.

U idućem dijelu rasprave cilj je bio saznati kojim aktivnostima se sudionici bave u svoje slobodno vrijeme te koji su glavni motivi za to, odnosno zašto se bave aktivnostima kojima se bave. Autor je odgovore studenata o njihovim aktivnostima u slobodnom vremenu tablično sistematizirao.

Tablica 5. Aktivnosti studenata u njihovom slobodnom vremenu

Studenti	Aktivnosti
1.	Druženje s prijateljima, slušanje glazbe, gledanje filmova i serija, trčanje, kuhanje.
2.	Igranje video igrica, šetnje i druženje s prijateljima, gledanje TV-a, planinarenje.
3.	Fotografija, filmovi, volontiranje kod organizacije filmskih festivala, slušanje glazbe, gledanje filmova i serija, skupljanje diskografskih ploča.
4.	Jahanje i briga za konje, kuhanje, „surfanje“ po društvenim mrežama, šetnje i igranje s psom i mačkom, druženje s prijateljima.
5.	Bavljenje sportom (futsal, košarka, šah), vožnja biciklom, druženje s prijateljima.
6.	Bavljenje i praćenje sporta (tenis, nogomet, košarka), gledanje filmova i serija, slušanje glazbe.
7.	Druženje s prijateljima, igranje video igrica, pub kvizovi, čitanje knjiga, aktivno praćenje svjetske politike kao i geopolitike.
8.	Bavljenje sportom (nogomet, košarka, boks), druženje s prijateljima, gledanje filmova i serija, slušanje glazbe, putovanja.

Izvor: obrada autora

Kod aktivnosti studenata u slobodnom vremenu možemo vidjeti da se neke od aktivnosti ponavljaju. Zbog boljeg pregleda i interpretacije o kojim aktivnostima se radi autor je izradio skalu najčešćih aktivnosti sudionika.

Tablica 6. Najčešće aktivnosti slobodnog vremena

Aktivnost	Broj sudionika fokus grupe
Druženje s prijateljima	6
Gledanje TV-a (filmova, serije)	5
Slušanje glazbe	4
Bavljenje sportom	3

Izvor: obradio autor

Kod studentice naznačene kao broj 1, osim već spomenutih aktivnosti kao druženje s prijateljima, gledanja filmova i serija i slušanja glazbe, navedeno je kuhanje i trčanje. Na pitanje što je motivira na kuhanje i trčanje te koliko često to radi, odgovorila je sljedeće: „Osim što se hranim u menzi, barem jedan obrok skuham i doma sama. Možda to ne mora

biti obrok u pravom smislu te riječi, nekad su to kolači ili torte, ali volim kuhati i peći i to me ispunjava. Kuham još od osnovne škole, a često i eksperimentiram kako bi što više toga naučila i savladala; što je nešto teže i kompliciranije to mi je veći užitak. A što se tiče trčanja, to je još jedna stvar koju volim raditi u svoje slobodno vrijeme kako bi „izbacila“ sve iz sebe i osjećala se bolje i zadovoljnije“. (GER-Ž)

Studentica broj 2 je učlanjena u planinarski klub te svaki vikend planinari, dok studentica broj 3 osim što se u svoje slobodno vrijeme bavi fotografijom i filmom, volontira kod organizacije filmskih festivala i sakuplja diskografske ploče. Jedina je od ispitanika navela kako sakuplja nešto što bi je jedinu u ovoj grupi ispitanika svrstalo u kategoriju hobista sakupljača. *„Obožavam film i fotografiju tako da sam se odmah ubacila u sve moguće organizacije i udruženja koja se time bave. To je oduvijek ono što me privlačilo i nešto čime sam se htjela baviti. Što više toga vidim i naučim to sam više zainteresirana za sve to. Volontiranje je najlakši i najbrži način da radim ono što volim i pritom nešto naučim, također uz upoznavanje novih ljudi koji dijele istu ljubav i strast prema filmu i fotografiji što čini cijelu stvar još boljom. Još jedna od stvari koje volim raditi u svoje slobodno vrijeme je sakupljati diskografske ploče. Na početku je krenulo kao zabava, ali sada je to već prava opsesija. Kada negdje vidim ili naletim na nekakvu ploču koju nemam, jednostavno je moram kupiti i dodati svojoj kolekciji“. (ETN-Ž)*

Studentica broj 4 je navela kako joj je omiljena aktivnost ujedno i ona na kojoj provodi i najviše svog slobodnog vremena, a to je jahanje i briga za konje. Da je riječ o ozbiljnoj dokolici potvrđuje i činjenica da studentica provodi svaki drugi dan, ponekad i svaki dan, u određenom konjičkom klubu gdje onda jaše i brine se za njih na način da im daje jesti i piti i čisti za njima. Za ništa od navedenog nije plaćena tako da se ne radi o poslu, već o ljubavi prema životinjama odnosno konjima. S druge strane ne možemo govoriti niti o volontiranju jer, iako ne dobiva konkretnu novčanu naknadu za svoj rad i motivi su joj pomaganje drugima te zadovoljenje svojih potreba, kompenzirana je na način da za jahanje i korištenje usluga konjičkog kluba ne plaća nikakvu naknadu. Kako kaže više je nego zadovoljna s takvim dogovorom jer radi ono što želi i voli i pritom uživa u svakom trenutku. *„Konji su moja velika ljubav, obožavam konje i sve vezano uz njih. Jašem od svoje 6. godine i nedavno sam položila za konjičku licencu tako da u budućnosti imam opciju i plan raditi s konjima i ljudima te eventualno otvoriti nekakav svoj konjički klub. Svaki svoj slobodni trenutak gledam iskoristiti na način da odem jahati ili bar malo „pričati“ s konjima. Kada sam negdje u prirodi s konjem osjećam se tako slobodno i ispunjeno da sam se jednostavno „navukla“ na taj osjećaj.“ (PRE-Ž)*

Od preostala 4 studenta čak njih 3 se bavi nekakvom vrstom sporta, bilo da je u pitanju nogomet, košarka, tenis, boks ili vožnja biciklom. Motivi su im održavanje psihičkog i fizičkog zdravlja te rekreacija koja im pruža zadovoljstvo i unutarnji mir što definitivno možemo svrstati u ozbiljnu dokolicu. Nadalje, jedna od karakteristika ozbiljne dokolice je kvaliteta jedinstvene atmosfere koja sadrži duh zajednice i njihovih zajedničkih vjerovanja, stavova i ciljeva što se sigurno može primijeniti na sportove koji privlače i spajaju ljude sličnih razmišljanja i ciljeva. Student koji se ne bavi sportom vrlo često ide na pub kvizove te aktivno prati svjetsku politiku kao i geopolitiku. Da nije samo povremeni sudionik kviza i da politiku i geopolitiku shvaća ozbiljno potvrdio je i odgovorom: *„Kao povjesničar aktivno i svakodnevno pratim politiku i geopolitiku, i kada nemam baš vremena izdvojim sat ili dva dnevno da popratim šta se događa u svijetu. U prošlosti ljudi nisu imali mogućnosti znati što se događa na drugom kraju svijeta dok mi danas s par klikova znamo sve. Osjećam potrebu da znam sve što se događa u svijetu jer je ovo i moj svijet i svaka veća odluka može utjecati i na mene. Praćenje svjetske geopolitike je sigurno jedna od aktivnosti koju radim često i već dugi niz godina pa ju prvu moram izdvojiti. Također sam aktivno počeo sudjelovati na pub kvizovima prije par godina i moram priznati da sam postao strastveni kvizaš, obožavam kvizove i socijalni element interakcije i druženja koji dolazi s tim.“* (POV-M)

Nadalje, studenti su u nastavku rasprave odgovorili na pitanja vezana uz njihova putovanja u slobodnom vremenu. Student 4. godine kaže sljedeće: *„Putujem možda jedanput godišnje i to uglavnom zbog posjete rodbine u Njemačkoj ili u organizaciji nekakvih fakultativnih aktivnosti. Putovanja me uopće ne privlače, čak ih u neku ruku smatram napornima i dosadnima“.* (POV-M)

S druge strane studentica 2. godine navodi: *„Putujem kad god imam priliku i putujem bilo gdje. Zanimaju me druge kulture i drugi ljudi kao i određene znamenitosti od nekakvog povijesnog ili kulturnog značenja. Nažalost, nisam često u mogućnosti putovati zbog financijskih razloga i određenih akademskih obaveza, ali uspijem se organizirati i uštediti za barem jedno putovanje godišnje. To najčešće bude nakon ljetne sezone kada imam i vremena i novca za tako nešto. Nažalost, nikad nisam putovala izvan Europe, iako mi je želja jednog dana otputovati u Južnu Ameriku“.* (ETN-Ž)

„Moj odjel, Odjel za Turizam i komunikacijske znanosti, organizirao je puno putovanja po cijeloj Europi i moram priznati da se tu negdje razvila ljubav prema putovanjima. Putovali smo svake godine barem jedanput, i uvijek sam se trudio izdvojiti i novca i vremena za otići na ta putovanja jer bi mi uvijek bilo super. Danas najčešće putujem s curom ili prijateljima i to više puta godišnje. Smatram da je bolje potrošiti višak novca na putovanje nego u neke

prolazne materijalne stvari. Većina mojih putovanja je bila po Europi iako sam jedanput bio i u Egiptu u Africi pa bi to izdvojio kao moje jedino, nadam se ne zadugo, izvan europsko iskustvo.“ (POD-M)

„Ne putujem skoro nikako, možda bi nekad i voljela negdje oputovati, ali nitko od mojih prijatelja nije zainteresiran kao ni moj momak. Svakako bi htjela nekad otići negdje malo za promjenu, ali iskreno nemam dovoljno ni novaca ni vremena za tako nešto. Htjela sam reći da ću više putovati kad završim fakultet i negdje se zaposlim, ali sad kad malo bolje razmislim to mi isto nema smisla jer mi se tek onda neće dati putovati.“ (PRE-Ž)

Prema odgovorima sudionika o putovanjima u njihovom slobodnom vremenu, autor je izradio tablicu.

Tablica 7. Učestalost putovanja u slobodnom vremenu

Učestalost putovanja	Broj sudionika fokus skupine
Rijetko putujem	3
Povremeno putujem	3
Često putujem	2

Izvor: obrada autora

Kao što možemo vidjeti iz navedene tablice, 3 sudionika rijetko putuju (INF-Ž, PRE-Ž, GER-Ž), 3 sudionika povremeno (POV-M, ANT-M, FIL-M) a 2 sudionika (ENT-Ž, POD-M) često odlaze na putovanja. Autor je učestalost putovanja definirao na način da često označava više od dva putovanja godišnje, povremeno jedanput do dva puta godišnje, a rijetko manje od jednog putovanja godišnje. Nadalje, 2 sudionika navedena kao sudionici koji putuju više od dva puta godišnje upitani su na koji način putuju i kako organiziraju svoje turističko putovanje.

„Najčešće se organiziram samostalno i to na način da ustanovim period kad bi htio otići, odnosno kad sam u mogućnosti otići na nekakvo putovanje. Nakon toga tražim nisko-tarifne letove iz Zadra ili Splita i gledam potencijalne destinacije do kojih imam opciju jeftinog putovanja. Kada sve to ispitam i analiziram, tražim jeftin smještaj u vidu hostela ili jeftinih hotela pa čak i privatnog smještaja preko Bookinga ili slično.“ (POD-M)

Kao što je vidljivo iz odgovora studenta, samostalno organizira putovanje i to na način da destinacija nije prioritet već način prijevoza i smještaj u samoj destinaciji u određenom vremenskom okviru. S druge strane, studentica koja također često putuje navodi sljedeće: *„Za razliku od kolege koji samostalno sve organizira, ja tražim razne akcije putem različitih internet stranica koje nude organizirana putovanja. Nisam još došla do te razine da mogu*

sama efektivno i jednostavno organizirati putovanje, radije tražim nekakva organizirana putovanja s grupom gdje se ne moram misliti gdje, što i kako. Često takva putovanja stvarno nisu skupa i mogu si ih priuštiti, isto tako često se odlučim ići sama na put pa mi i iz tog razloga možda više odgovaraju jer nikad nisam uistinu sama i imam priliku upoznati nove ljude.“ (ETN-Ž)

Skupni intervju se dalje nastavio s pitanjima o ograničenjima aktivnosti kojima se bave i o određenim stereotipima koji se javljaju kada su u pitanju podjela uloga na muške i ženske poslove i zanimanja. Studenti u svojim odgovorima prepoznaju problem i svjesni su sveprisutne stereotipizacije uloga, ali je ne podržavaju i smatraju da svaki čovjek, muškarac ili žena, ima pravo na vlastiti odabir bez osude društva.

Jedan od studenata navodi kako se Hrvatska još drži tradicionalnih podjela koje se smatraju normalnim, dok druga studentica smatra kako njezin spol ne bi trebao utjecati na njezin rad.

„Smatram da postoji određena stereotipizacija uloga, posebno u Hrvatskoj gdje je normalno i poželjno da se muškarci bave sportom i da rade, zarađuju i donose kruh na stol, a žene su tu da budu majke te da čiste i kuhaju. Ja sam za slobodu i da radi tko što želi i voli, ali mislim da naše društvo, za razliku od zapadnjačkih društava, još nije došlo do te razine da se odmaknemo od tradicionalnih podjela poslova za žene i muškarce. Mislim da nam treba još vremena da vidimo da nije sve baš tako crno i bijelo i da su i muškarci i žene sposobni za svaki posao.“ (POD-M)

„Mene su od malih nogu doma učili da se bavim i radim onim što me čini sretnom i što volim. Svjesna sam da postoje određeni stereotipi, ali se ne obazirem na njih previše i radim ono što volim i želim te moram reći da do sada nisam imala nekakvih negativnih iskustava. Bavim se fotografijom i ako mi netko kaže da loše radim i da mi je nešto loše ispalo iz nekakvog profesionalnog razloga smatram da je to u redu, ali ako mi kaže da loše radim jer sam žena to definitivno nije u redu i to ne prihvaćam.“ (ETN-Ž)

Studenti ne navode neka značajna ograničenja vezana uz aktivnosti kojima se bave, drugim riječima društvo i mišljenje drugih im ne smeta u tolikoj mjeri da će se prestati baviti nečim samo zbog njih.

Globalna povezanost u današnjem svijetu daje uvid u različite svijetove i njihove borbe za prava svakog čovjeka i slobodu izbora pa tako i u Hrvatskoj i našem društvu koje je sve liberalnije kada su u pitanju tradicionalne podjele uloga i poslova na muške i ženske. Da su studenti svjesni tih stereotipa samo je potvrda da ih još ima i da ih možda neki od njih nevoljko priznaju zbog straha od osude društva i novonastalih zakonskih regulativa i pokreta. Jedna od studentica koja se u svoje slobodno vrijeme bavi „online gamingom“ navodi kako se

često susreće s osudama i govorom mržnje na internetu. Ona kaže sljedeće: „*Mislim da sigurno postoji određena stereotipizacija aktivnosti i zanimanja u društvu, htjeli mi to priznati ili ne. Recimo, često sam u interakciji s drugim ljudima na internetu odnosno „online“, od kojih su većina muškarci i kada čuju mene, jednu ženu, dobijem dosta ružnih komentara. Komentari su u kontekstu da to nije za mene i da bi trebala biti negdje drugdje i naći pametniji posao od igranja igrice s muškarcima preko interneta*“. (INF-Ž)

Iz njezinog odgovora može se zaključiti da su ljudi skloniji kritiziranju i osudi kada nisu u direktnom „lice u lice“ kontaktu već kada su sigurno udaljeni i u nekoj mjeri zaštićeni ili anonimni. Takve stvari ne iznenađuju previše, „online bullying“, diskriminacija i govor mržnje preko interneta je nešto što je prisutno od kad je prisutan i internet. U današnje vrijeme sve se češće poduzimaju mjere koji bi suzbile i spriječile takvo ponašanje s tendencijom da i internet postane mjesto apsolutne slobode za svakog pojedinca.

Na sljedeće pitanje u raspravi što misle tko ima više slobodnog vremena između žena ili muškaraca, studenti su također imali slične odgovore koji su na tragu toga da to ipak ovisi o pojedincu, a ne o tome jesi li žena ili muškarac.

„*Mislim da to ovisi o karakteru čovjeka i njegovim osobinama. Znam dosta muškaraca i žena koji su jako motivirani što se tiče posla i nemaju minute slobodnog vremena u danu, ali znam i one koji se po cijele dane izležavaju. Mislim da je to pitanje dosta relativno i stvarno ovisi od osobe do osobe i o njegovim životnim navikama, uvjetima u kojima živi pa čak i nekakvom odgoju i kulturi.*“ (GER-Ž)

„*Sve je u organizaciji i usvojenim navikama. Netko se probudi, opere zube pa se zatim istušira. Sad, netko se tušira 5min, a netko 30min, možda se netko uopće ne tušira, dok s druge strane možda netko spava do 12 sati i ne pere zube. Netko će se probuditi, odmah sjesti ispred televizora gledati film ili seriju, dok će netko drugi otići na trening ili kavu ili planinariti. Možda je malo glup primjer, ali želim reći da svatko ima nekakve svoje životne navike i strasti, stvari koje voli raditi kad i kako on želi. Smatram da je ključ u prepoznavanju onoga što želimo i organiziranju načina kako želimo provoditi svoje slobodno vrijeme*“. (ANT-M)

Studenti ne prepoznaju bitne razlike u količini slobodnog vremena muškaraca odnosno žena, već smatraju da je to stvar karaktera i organizacije pojedinca. Njihovi odgovori su na tragu toga da je organizacija slobodnog vremena izuzetno bitna za svakog pojedinca, a ovisi o različitim životnim navikama, motivacijama i odgoju odnosno kulturi provođenja slobodnog vremena.

6. Rasprava

Cilj ovog istraživanja je bio ispitati studente druge, treće i četvrte godine Sveučilišta u Zadru o količini i strukturi njihova slobodnog vremena, odnosno o načinima provođenja njihovog slobodnog vremena. Istraživanje je bilo usmjereno na to da se utvrdi na koji način studenti Sveučilišta u Zadru provode svoje slobodno vrijeme, za koje to aktivnosti pokazuju najveći interes te što ih motivira da se bave tim aktivnostima odnosno ograničava da se ne bave nekakvim drugim aktivnostima. Na temelju rezultata može se zaključiti da studenti prepoznaju pojam, a onda i shvaćaju važnost njihovog slobodnog vremena i ulogu koju ono igra u njihovim svakodnevnim životima. Organiziraju i planiraju svoje obaveze, bile one poslovne ili akademske, kako bi si omogućili i priskrbili što više slobodnog vremena. Zanimljivo je da studenti više planiraju svoje obaveze i vrijeme obavljanja tih obaveza kako bi onda planirali svoje slobodno vrijeme odnosno aktivnosti i sadržaj svoga slobodnog vremena. Prema istraživanju prosječna dnevna količina slobodnog vremena ispitanika, ujedno i jedno od istraživačkih pitanja ovog rada, varira i ovisi o faktorima kao što su zaposlenost sudionika te akademske, obiteljske ili nekakve druge obaveze. Od osam sudionika istraživanja, njih troje ima više od 4 sata slobodnog vremena dnevno, dvoje od 2 do 4 sata dnevno, a preostalih troje do 2 sata slobodnog vremena dnevno. Nekolicina ispitanih studenata je zaposlena, neki trajno, a neki povremeno, zbog različitih financijskih uvjeta i životnih navika što utječe na njihovo slobodno vrijeme, ali ne u toj mjeri da im ga u potpunosti oduzima. Također, prema rezultatima je jasno vidljivo da studenti sa stalnim zaposlenjem imaju manje slobodnog vremena od studenata koji su zaposleni povremeno, najčešće vikendima, i onih koji uopće nisu zaposleni. Prema navodnom možemo reći da rad utječe na količinu slobodnog vremena studenata, kao i na njegovu strukturu. Studenti koji su zaposleni kako kroz ležernu dokolicu tako i kroz ozbiljnu dokolicu. Sukladno teoriji definiranoj u Stebbinsovu dijagramu o slobodnom vremenu i aktivnostima kojima se bavimo u tom slobodnom vremenu, možemo ga podijeliti na ležernu i ozbiljnu dokolicu. Glavna razlika između ležerne i ozbiljne dokolice je što ozbiljna dokolica označava stalno i usredotočeno kontinuirano bavljenje odabranom aktivnošću, također uključuje i intenzivne, dugoročne aktivnosti koje se temelje na nekim vještinama, znanju i iskustvu, a za konačni cilj imaju dugoročno samoispunjenje i samoaktualizaciju. S druge strane, ležerna dokolica zahtijeva malo vježbanja i usavršavanja te pruža trenutno i kratkotrajno zadovoljstvo. Ponekad je teško prepoznati radi li se o ležernoj ili ozbiljnoj dokolici pa upravo zbog toga

motivi, značaj, utjecaj i vremenski okvir obavljanja tih aktivnosti daju bolji uvid o čemu se zapravo radi. Iz odgovora studenata o aktivnostima kojima se bave u svoje slobodno vrijeme, odnosno o strukturi njihovog slobodnog vremena, možemo vidjeti kako se neki od odgovora ponavljaju. Aktivnosti kao što su druženje s prijateljima se ponavlja kod 6 ispitanika, gledanje TV-a odnosno gledanje filmova i serija kod njih 5, dok je slušanje glazbe aktivnost kojom se bavi njih 4. Glavni motivi ispitanika za ove navedene aktivnosti su zabava, odmor i opuštanje. Druženje s prijateljima, šetnje s kućnim ljubimcima, „surfanje“ po društvenim mrežama kao i igranje video igrica se mogu svrstati u aktivnu zabavu, dok gledanje TV-a, praćenje serija i filmova kao i slušanje glazbe u pasivnu zabavu. Aktivna i pasivna zabava s motivima zabave, odmora i opuštanja spadaju u ležernu dokolicu. Svaki od ispitanika u svojim odgovorima ima bar jednu aktivnost koja spada u ležernu dokolicu, ali isto tako i jednu koja bi se mogla svrstati u kategoriju ozbiljne dokolice. Razvojem tehnologije i sveprisutnom digitalizacijom, studentima se nude razni sadržaji kojima bi kratkoročno zadovoljili svoje potrebe u slobodno vrijeme. Filmovi i serije kao i televizijski sadržaji općenito te razne društvene mreže pružaju određenu vrstu zabave te distanciraju pojedinca od svakodnevnog života i obaveza koji on sa sobom nosi. Dostupnost i rasprostranjenost medija kao i sadržaja koji uz to dolaze čine tu pasivnu zabavu u današnje vrijeme skoro pa neizbježnu, ali u stvarnosti takvi sadržaji ne omogućuju razvoj određenih ljudskih potencijala kao ni emocionalnu afirmaciju i samoispunjenje. U takvim sadržajima dominira zabava, a krajnji je cilj oslobađanje pojedinca od dosade, odgovornosti i brige dok je prisutan površni odnos prema aktualnom društvenom kontekstu. Slobodno vrijeme je ono područje svakodnevnog života u kojem pojedinac ima priliku realizirati neke od svojih sposobnosti i interesa koji su u drugim područjima zanemareni. Istraživanje je također pokazalo da su studenti uključeni i u razne aktivnosti koji bi se mogle svrstati u domenu ozbiljne dokolice. Neke od takvih aktivnosti su kuhanje, trčanje, planinarenje, volontiranje, sakupljanje diskografskih ploča, fotografija, putovanja te bavljenje raznim sportom kao što su nogomet, košarka, tenis i šah. Neke od ovih aktivnosti već su godinama u interesu studenata te se njima bave duže vrijeme, dok su s druge strane neke od navedenih aktivnosti studenti otkrili dolaskom na studij. Postoje razna ograničenja manjih sredina zbog nemogućnosti održavanja različitih aktivnosti, bilo da je u pitanju nedostatak ljudi i interesa ili neadekvatna infrastruktura kao i manjak stručnog osoblja u određenim područjima. Iako mladi danas imaju sve više slobodnog vremena, ne odlučuju se često za turistička putovanja. Prema istraživanju navedenom u radu, samo 2 sudionika aktivno i često putuju dok preostalih 6 povremeno ili rijetko. Kao glavni razlog zbog kojeg ne idu češće na putovanja su naveli manjak financijskih sredstava i nezainteresiranost. U skupinu

aktivnih putnika nalazi se student koji je dosta putovao za vrijeme studiranja i na taj način razvio određenu ljubav prema putovanjima. On kao i još jedna studentica koja aktivno i često sudjeluje u turističkim putovanjima, kao glavne motive navodi upoznavanje drugih ljudi i kultura kao i određenih povijesnih ili kulturnih znamenitosti. Iako kulturu putovanja mladi u Hrvatskoj uglavnom kreiraju samostalno, prema navedenom primjeru možemo vidjeti kako i obrazovne institucije imaju veliki potencijal u približavanju i otkrivanju te kulture. Internet mladima današnjice omogućuje jednostavniju organizaciju putovanja kao i informiranje o načinima putovanja i samoj destinaciji. Student 4. godine samostalno organizira svoja putovanja na način da traži jeftini prijevoz, najčešće nisko-tarifni let, dok studentica 2. godine svoja putovanja najčešće provodi organizirano, odnosno preko određene turističke agencije ili turoperatora jer joj je, kako sama kaže, tako lakše i bolje. Kada se aktivnosti studenata stave u kontekst spola dobiju se zanimljivi rezultati. Muškarci se više aktivno bave sportom kao što su svakodnevno igranje i praćenje nogometa ili košarke, dok žene više prakticiraju povremene aktivnosti poput trčanja, planinarenja ili jahanja. Dok je većina aktivnosti muškaraca usmjerena prema nekakvoj vrsti sporta, čak 3 od 4 aktivnosti žena su raznovrsnije i uključuju aktivnosti kao što su kuhanje, planinarenje, fotografiranje, sakupljanje diskografskih ploča, briga za konje ili igranje video igrice. Sukladno navedenom, razne dosadašnje studije aktivnosti i ankete koje govore da su muškarci više uključeni u sportske i fizičke aktivnosti, dok su žene više uključene u umjetnost i različite kulturne aktivnosti, su dijelom u pravu. Djelomično iz razloga što nisu sve žene u ovom istraživanju nužno uključene u aktivnosti iz područja umjetnosti i kulture. Također, vidljiva je i razlika u volontiranju, odnosno pomaganju drugima bez konkretne novčane nagrade, između muškaraca i žena. Čak dvije studentice povremeno volontiraju u svom slobodnom vremenu za razliku od muškaraca koji uopće ne sudjeluju u nikakvim volonterskim aktivnostima. Nadalje, određena rodna razlika je vidljiva i u učestalosti putovanja sudionika. U kategoriju rijetkog odlaska na putovanja, manje i koji rade nemaju uvijek snage ili volje za obavljanje određenih aktivnosti nakon radnog vremena. Potreba za slobodnim vremenom i određenim aktivnostima što ih ispunjavaju i čine sretnim je uvijek prisutna bez obzira na obaveze, štoviše povećava se proporcionalno s obavezama koje imaju. Nekolicina ih također smatra da kvalitetnijim i ispunjenijim provođenjem svoga slobodnog vremena lakše i uspješnije provode svoje akademske ili poslovne obaveze i zadatke. Odmor koji se očituje u oslobađanju od umora, zabava koja oslobađa od dosade i razvoj ličnosti koji oslobađa od rada neke su od funkcija slobodnog vremena koje odgovaraju navedenom. Na temelju ovog istraživanja može se zaključiti kako studenti svoje slobodno vrijeme provode baveći se raznovrsnim aktivnostima, od jedanput

godišnje, navedene su čak 3 ženske osobe, dok muškarci najčešće putuju povremeno odnosno jedanput do dva puta godišnje. Studenti prepoznaju i svjesni su problema stereotipizacije uloga na muške i ženske uloge. Međutim, smatraju da vrsta aktivnosti ili zanimanja kojima se bave ne bi smjela biti ograničena tradicionalnim podjelama na muškarca odnosno na žene. Također, u svojim odgovorima ne navode nekakva značajna ograničenja vezana uz aktivnosti kojima se bave kao ni razliku između količine slobodnog vremena između muškaraca i žena. Smatraju da količina slobodnog vremena ovisi o pojedincu i njegovoj organizaciji tog slobodnog vremena, a ne o tome da li se radi o muškarcu ili ženi. Raspodjela slobodnog vremena među mladima predstavlja značajan vremenski okvir koji je složeno isprepleten s njihovim životnim stilovima, sklonostima i prilagodljiv njihovim mladenačkim karakteristikama. Ako nije dobro osmišljeno i vođeno, slobodno vrijeme može postati izvor neprihvatljivih ponašanja. Stoga je važno pomoći mladima u učinkovitom upravljanju i organizaciji njihova slobodnog vremena, Bitno je uzeti u obzir njihove stvarne potrebe za zabavom, društvenom interakcijom i sudjelovanjem u aktivnostima koje uključuju izazove, istraživanje i zahtijevaju fizički i intelektualni napor. Temelj slobodnih aktivnosti leži u autonomiji izbora i postojanju motivacijskog okvira koji oblikuje i usmjerava te izbore. Slobodno vrijeme koje je društveno prihvatljivo obuhvaća aktivnosti koje služe svrsi opuštanja, uživanja i samorealizacije. Čak i u slučajevima kada su rekreacijske aktivnosti namijenjene isključivo opuštanju i zabavi, važno je da budu dobro organizirane i pažljivo osmišljene, s istinskom motivacijom usmjerenom prema osobnom rastu i napretku. Značaj raspodjele slobodnog vremena ne leži u količini, već u načinu na koji se koristi i rezultatima uključenosti. Stupanj društvenog napretka igra ključnu ulogu u mnogim aspektima, kao što su porast znanstvenih otkrića i tehničkih inovacija, brz rast tehnologije, poboljšanje i proširenje proizvodnje, potrošnje i profita, te postizanje učinkovitosti, racionalizacije i informatizacije. Suvremeni fenomen izloženosti mladih utjecajima potrošačkog društva, zajedno s pritiscima i očekivanjima koja im nameću roditelji, obrazovne ustanove i društvo u cjelini, uz nedostatak efikasne komunikacije i emocionalne povezanosti u međuljudskim odnosima te neadekvatne pedagoške metode koje stavljaju kvantitetu informacija ispred kvalitete znanja stjecanog kroz iskustveno učenje, osobno angažiranje i osjećaj vlastite vrijednosti, zajedno doprinose korištenju slobodnog vremena kao načina "bijega od stvarnosti," olakšavanja pritiska i suočavanja s frustracijama. Suvremene obrazovne ustanove trebale bi poticati iskustveno učenje, individualno sudjelovanje i razvoj osobnih vrijednosti i unutarnje motivacije. Kombinacija prevelikih akademskih zahtjeva i društvenih pritiska, uz rastuću dostupnost opcija za "bijeg od stvarnosti," doprinosi neprikladnim načinima provođenja slobodnog

vremena. Aktivnosti koje bi idealno trebale služiti za osobni razvoj, aktivno opuštanje i izgradnju pozitivnog i autentičnog načina života se kompromitiraju.

7. Zaključak

Slobodno vrijeme je fenomen koji utječe na kvalitetu života svakog pojedinca, ono ga razvija i oblikuje te ga je upravo zbog toga važno istraživati. To vrijeme karakterizira oslobađanjem pojedinca od svih obiteljskih, obrazovnih, radnih i društvenih obaveza i odgovornosti. Tijekom tog vremena ljudi se angažiraju u procesu kreiranja, oblikovanja i ispunjavanja vremena prema vlastitim sklonostima, s ciljem zadovoljavanja vlastitih interesa i razvoja svojih sposobnosti. Iako studenti imaju znatno manje slobodnog vremena od djece koja još bezbrižno i nesvjesno provode svoje slobodno vrijeme ne razmišljajući o njemu previše, opet ga imaju više od odraslih, zaposlenih ljudi s obiteljima. Prema istraživanju o količini slobodnog vremena studenata u ovom radu, može se iščitati da njih troje ima više od 4 sata slobodnog vremena dnevno dok njih dvoje od 2 do 4 sata slobodnog vremena u danu. Preostala tri sudionika imaju do 2 sata slobodnog vremena u danu a razlog tome je što su zaposleni odnosno rade i imaju više obaveza od ostalih studenata. Vidljivo je da rad odnosno posao utječe na količinu slobodnog vremena studenata, tako oni zaposleni studenti imaju nešto manje slobodnog vremena na raspolaganju od ostalih studenata, što je u potpunosti razumljivo i logično. S druge strane, oni koji nisu zaposleni odnosno koji nemaju posao, imaju dosta raspoloživog slobodnog vremena na raspolaganju svaki dan. Kao glavni razlog zašto rade naveli su financijsku samostalnost i stjecanje odnosno održavanje određenih radnih i životnih navika. Izuzetno je bitno razumjeti važnost slobodnog vremena i načina njegova provođenja kako bi se bolje razumjeli negativni i pozitivni učinci na pojedinca. Kada se slobodno vrijeme pažljivo strukturira i upravlja te kada se koristi na logičan i učinkovit način, ima potencijal pružiti zadovoljstvo i zadovoljiti potrebe studenata. Nasuprot tome, kada je struktura neadekvatna, može imati štetne i negativne posljedice na razvoj pojedinaca. Šest ispitanika je navelo da sudjeluju u aktivnostima poput druženja s prijateljima, dok je pet ispitanika spomenulo gledanje televizije ili filmova i serija. Također, četiri ispitanika su naveli da često sudjeluju u aktivnosti slušanja glazbe. Glavne motivacije koje stoje iza tih navedenih aktivnosti su želja za zabavom, opuštanjem i slobodnim vremenom. Sudjelovanje u društvenim interakcijama s prijateljima, pregledavanje društvenih mreža, igranje video igara, gledanje televizije, praćenje serija i filmova te slušanje glazbe mogu se klasificirati kao aktivni i pasivni oblici zabave kojima je glavni cilj zabava, odmor i opuštanje. Zbog brzog napretka tehnologije i širokog korištenja digitalnih platformi, studentima je danas dostupan širok spektar informacija koje odgovaraju njihovim trenutnim rekreativnim željama i

potrebama. Filmovi, serije, televizijski programi i društvene platforme nude poseban oblik zabave koji omogućava pojedincima da se odvoje od zahtjeva i obaveza svakodnevnog života. Sveprisutnost i široka dostupnost medija, zajedno s pripadajućim sadržajem, čine pasivnu zabavu gotovo neizbježnom u suvremenom društvu. Ipak, važno je prepoznati da u stvarnosti navedeni sadržaj ne potiče razvoj specifičnih ljudskih sposobnosti, emocionalnu validaciju i osobno zadovoljstvo. Sveprisutnost zabave u takvim sadržajima karakterizira se glavnim ciljem olakšavanja pojedinaca od dosade, obaveza i briga, istovremeno održavajući površan odnos s trenutnim društvenim okvirom. U suvremenom društvu postaje očito da širenje slobodnog vremena igra ključnu ulogu u usklađivanju cjelokupnog ljudskog vremena i služi kao temeljni preduvjet za višestran rast svake osobe. Ideali obrazovanja i slobodnog vremena su međusobno povezani i međusobno utječu jedno na drugo. Pojam dostupnog slobodnog vremena može se također shvatiti kao prostor u kojem pojedinci i društvo imaju priliku razvijati raznolika znanja i vještine. Emancipacija studenata preko sadržaja u slobodnom vremenu je važna stavka u razvoju osobnosti kao i socijalizacija i razvoj međuljudskih odnosa te kulture komunikacije putem raznih aktivnosti u slobodnom vremenu. Studenti prepoznaju i razumiju značaj i važnost slobodnog vremena u njihovim svakodnevnim životima. Trude se imati što više slobodnog vremena na način da se organiziraju i planiraju svoje obaveze, poslovne ili akademske, kako bi mogli uživati u aktivnostima koje vole i žele raditi u svoje slobodno vrijeme. Sve brže i učestalije društveno-kulturne promjene potenciraju nove društvene grupe i interese što stvara nove probleme u vezi sa slobodnim vremenom. Mijenjaju se tradicionalne kulturne vrijednosti i nastaju nove vrijednosti kao i razne nove aktivnosti što povećavaju sadržajnost i mogućnosti ispunjavanja slobodnog vremena. Umjesto kulturnih dobara i više kvalitetnih ispunjenih sadržaja ozbiljne dokolice, sve više prevladavaju sadržaji masovne i potrošačke kulture. Prazna i komercijalizirana zabava koja stvara umor i prazninu u slobodnom vremenu je nešto što može uzrokovati društveno neprihvatljivo ponašanje. Slobodno vrijeme, samo po sebi, pruža velike mogućnosti za kulturni i stvaralački razvoj pojedinca te bi upravo zbog toga tendencija svakog pojedinca trebala biti u njegovom obogaćivanju i kvalitetnom provođenju.

8. Sažetak

Slobodno vrijeme i studentska populacija na primjeru Sveučilišta u Zadru

Koncept slobodnog vremena obuhvaća širok spektar društvenih događaja i pojava te je predmetom istraživanja različitih znanstvenih područja. Nekad je slobodno vrijeme bilo privilegija viših, vladajućih klasa dok je danas opća pojava modernog društva. Raspodjela slobodnog vremena ima značajne implikacije za društvenu integraciju pojedinca, kao i za njegovu psihološku i fizičku zrelost. Osobe raspoređuju svoje slobodno vrijeme na temelju svojih sposobnosti, kompetencija i, osobito, vlastitih aspiracija i potreba. Povećanje dostupnog slobodnog vremena, bilo da proizlazi iz priznavanja prava radnika ili dolaskom industrijske revolucije, sada je manje važno od kvalitete slobodnog vremena. To olakšava stvaranje okoline koja potiče razvijanje i unapređenje vještina, sposobnosti i nadarenosti u određenim područjima, stoga nesumnjivo potiče rast mnogih aspekata ljudskih karakteristika. Slobodno vrijeme često se smatra temeljnom potrebom za cjeloviti i svrhoviti razvoj pojedinca. Kad je osoba oslobođena svojih profesionalnih, obiteljskih ili društvenih odgovornosti, može se posvetiti slobodnim aktivnostima, opuštati se, doživljavati zadovoljstvo, stjecati nova znanja i vještine te se aktivno uključivati u društvene interakcije na kreativan i konstruktivan način. Svakako, širenje znanja i smjernica o značaju slobodnog vremena za mlađe generacije od izuzetne je važnosti. Pomažući im da uspješno upravljaju svojim slobodnim vremenom, možemo potaknuti razvoj zdravih životnih praksi i olakšati njihov osobni rast i ispunjenje. U suvremenoj kulturi postoji prevladavajuća sklonost da slobodno vrijeme služi kao prostor u kojem pojedinci doživljavaju osjećaj lakoće, zadovoljstva i osobnog ispunjenja. Ovaj prostor omogućava stanje jednostavnosti i autentičnosti, olakšavajući osobni rast i napredak. Procjena značaja i utjecaja, kao i učinkovito korištenje slobodnog vremena, smatra se ključnim odrednicama za napredak i razvoj društva u cjelini.

Ključne riječi: slobodno vrijeme, dokolica, društvo, mladi

Summary

Leisure Time and the Student Population: A Case Study of the University of Zadar

The concept of leisure time encompasses a wide range of social events and phenomena and is the subject of investigation in various scientific fields. In the past, leisure time was a privilege of the upper, ruling classes, whereas today it's a common occurrence in modern society. The distribution of leisure time has significant implications for an individual's social integration as well as their psychological and physical maturity. People allocate their leisure time based on their abilities, competencies, and, particularly, their own aspirations and needs. The increase in available leisure time, whether resulting from the recognition of workers' rights or the advent of the industrial revolution, is now less important than the quality of that leisure time. This facilitates the creation of an environment that encourages the development and enhancement of skills, abilities, and talents in specific areas, thus undoubtedly promoting the growth of many aspects of human characteristics. Leisure time is often considered a fundamental requirement for the comprehensive and purposeful development of an individual. When a person is relieved of their professional, familial, or societal responsibilities, they can engage in leisure activities, relax, experience satisfaction, acquire new knowledge and skills, and actively participate in social interactions in a creative and constructive manner. The dissemination of knowledge and guidance on the significance of leisure time for younger generations is of utmost importance. By helping them effectively manage their leisure time, we can promote the development of healthy lifestyle practices and facilitate their personal growth and fulfillment. In contemporary culture, there is a prevailing tendency for leisure time to serve as a space where individuals experience a sense of ease, satisfaction, and personal fulfillment. This space allows for a state of simplicity and authenticity, facilitating personal growth and progress. The assessment of the significance and impact, as well as the effective utilization of leisure time, is considered crucial determinants for the progress and development of society as a whole.

Key words: free time, leisure, society, young people

Popis literature

Knjige:

- ANIĆ, V.: **Rječnik hrvatskoga jezika**, Novi Liber, Zagreb, 1991.
- BAŠIĆ, J. i sur.: **Integralna metoda**, Alinea, Zagreb 1993.
- BOSANAC, M., MANDIĆ, O., PETKOVIĆ, S.: **Natuknica dokolica**, "Rječnik sociologije i socijalne psihologije", Informator, Izdavačka kuća, Zagreb, 1977.
- BULL, C., HOOSE, J., WEED, M.: **An introduction to leisure studies**, Pearson Education Limited, London, 2003.
- CSIKSZENTMIHALYI, M.: **Flow: The Psychology of Optimal Experience**, Harper & Row, New York, 1990.
- ČAVLEK N.: **Turizam ekonomske osnove i organizacijski sustav**, Školska knjiga d.d., Zagreb, 2011.
- DULČIĆ, A.: **Upravljanje razvojem turizma**, Mate, Zagreb 2001.
- ROJEK C., SHAW S. M., VEAL A. J.: **A Handbook of Leisure Studies**. Palgrave Macmillan; 2006th edition, 2006.
- DE GRAZIA, S.: **Of Time Work and Leisure**, The Twentieth Century Fund, New York, 1962.
- DUMAZEDIER, J.: **Toward a society of leisure**, Free Press, 1967.
- GALIČIĆ, V., LAŠKARIN, M.: **Principi i praksa turizma i hotelijerstva**, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu Opatija, Rijeka, 2016
- GEIĆ, S.: **Menadžment selektivnih oblika turizma**, Sveučilište u Splitu 2011.
- HALL, M., WEILER, B.: **Introduction. What's special about special interest tourims?**, University of Queensland, Ipswich 2006.
- HAWORTH, J. T., VEAL, A. J.: **Work and Leisure**, Routledge Taylor & Francis Group, London, 2004.
- ILIŠIN, V., MARINOVIĆ BOBINAC, A., RADIN, F. **Djeca i mediji**, IDIS, Zagreb, 2001.
- JADREŠIĆ, V.: **Turizam u interdisciplinarnoj teoriji i primjeni**, Zbornik istraživanja, Školska knjiga, Zagreb, 2001.
- KALE, E.: **Uvod u znanosti u kulturi**, Školska knjiga, Zagreb, 1977.
- KACAVENDA RADIĆ, N.: **Refleksije slobodnog vremena**, Institut za pedagogiju i andragogiju Filozofskog fakulteta, Beograd, 1992.

- KOSHAR BERG, R.: **History of Leisure**, Oxford, 2002.
- KRAUS, R.: **Recreation and Leisure in Modern Society**, Englewood Cliffs: Prentice Hall, New York, 1971.
- KREŠIĆ, D., MILIČEVIĆ, K.: **Kako osnovati i upravljati hostelom**, Hrvatski ferijalni i hostelski savez, Zagreb, 2010.
- LEBURIĆ, A., TOMIĆ-KOLUDROVIĆ, I.: **Skeptična generacija: životni stilovi mladih u Hrvatskoj**, AGM, Zagreb, 2002.
- MARKOVIĆ, S., MARKOVIĆ, Z.: **Ekonomika turizma**, Školska knjiga, Zagreb, 1972.
- MARTINIĆ, T.: **Slobodno vrijeme i suvremeno društvo**, Informator, Zagreb, 1977.
- MILJKOVIĆ, D., RIJAVEC, M., MILJKOVIĆ KREČAR, I.: **Psihologija u turizmu**, Printera, Zagreb, 2018.
- PAUNOVIĆ, Z.: **Proces segmentacije hostelskog tržišta u svrhu razvoja tipologije turista**, Split, 2018.
- PARKER, S.: **Sociology of leisure**, E & FN Spon, London, 1995.
- PIRJEVEC, B., KESAR, O.: **Počela turizma**, Mikrorad d.o.o, Zagreb, 2001.
- PIEPER, J.: **Pohvala dokolici**, Koesel-Verlag, Muenchen, 1948., hrv. izdanje - Verbum, Split, 2011
- POSTMAN, N.: **Amusing Ourselves to Death**, Penguin Books, New York, 1986.
- PREVIŠIĆ J. et al.: **Marketing**, Adverta d.o.o., Zagreb, 2004.
- RUŽIĆ, P. :**Ruralni turizam**, Institut za poljoprivredu i turizam Poreč, 2009.
- STEBBINS, R. A.: **Leisure and consumption**, Palgrave Macmillan, London, 2009.
- VUKONIĆ, B., ČAVLEK, N.: **Riječnik turizma**, Masmedia, Zagreb 2001.
- WEBER, S., MIKAČIĆ, V.: **Osnove turizma**, Školska knjiga d.d, Zagreb, 2001.
- ZELENKA, R.: **Metodologija i tehnologija izrade znanstvenog i stručnog djela**, Rijeka, Sveučilište u Rijeci, 2000.

Znanstveni članci i internet izvori:

- ALTERGOTT, K. C., MCCREEDY, C.: **Gender and family status across the life course: Constraints of five types of leisure**, *Loisir et Societe/Society and Leisure* 16, 1993.
- ANDRIJAŠEVIĆ, M.: **Slobodno vrijeme i igra**, Fakultet za fizičku kulturu sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2000.

- BRANKOVIĆ, D.: **Kultura i slobodno vreme**, Banja Luka: Filozofski fakultet, Banja Luka, 2009.
- BEGOVIĆ, I.: **Selektivni oblici turizma**, Sveučilište Sjever, Varaždin 2016.
- DEMETER, T., BRATUCU, G., PALADE, A.: **The dynamics of the youth travel market on a global level**, Vol. 8 (1), 2015.
- HANCHUK, O., BONDARENKO, O., VARFOLMYEYEVA, I., PAKHOMOVA, O., LOHVVYNENKO. T.: **Couchsurfing as a virtual hospitality network and a type of sustainable youth tourism**, IE3S Web of Conferences EDP Sciences. Vol. 166 (09005), 2020.
- Hrvatska enciklopedija- mrežno izdanje, **društvena grupa**, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021., (<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=16312>)
- JADREŠIĆ, V.: **Proturječja i negativne pojavnosti u turizmu**, Tourism and hospitality management, 5(1-2), 1999.
- JANKOVIĆ, V.: **Slobodno vrijeme u suvremenoj pedagoškoj teoriji i praksi**, Pedagoško-književni zbor, Zagreb, 1973.
- JURČIĆ, D.: **Teorijske postavke o medijima – definicije, funkcije i utjecaj**, Mostariensia: časopis za društvene i humanističke znanosti, Vol.21 No.1, Filozofski fakultet Sveučilišta u Mostaru, 2017.
- JURIĆ, A.: **Odnos životnih vrijednosti i načina provođenja slobodnog vremena odraslih osoba**, Sveučilište u Zadru, Zadar, 2020.
- ILIŠIN, V.: **Mladi i televizijski medij**. Zagreb: Napredak, 140 (2), 1999.
- KLARIN, T., GUSIĆ A.: **Kultura putovanja mladih u Hrvatskoj i omladinski turizam**, Liburna: međunarodni znanstveni časopis za kulturu, turizam i komuniciranje, Vol. 2. No. 1., 2013.
- KOKOVIĆ, D.: **Sociologija sporta**, Sportska akademija, Beograd, *Fizička kultura*, 54(1-4), 2000.
- KUŠEN, E. : **Turizam i prostor - klasifikacija turističkih atrakcija**, Institut za turizam, Zagreb, Izvorni znanstveni članak, 2002.
- LARSON, R.W., VERMA, S.: **How children and adolescents spend time across the world: Work, play and developmental opportunities**, Psychological Bulletin 125, 1999.
- LUKOVIĆ, T.: **Selektivni turizam, hir ili znanstveno – istraživačka potreba**, Acta turistica nova, Vol. 2, No. 1, 2008.

- MLINAREVIĆ, V., GAJGER, V.: **Slobodno vrijeme mladih- prostor kreativnog djelovanja**, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti (HAZU), Osijek, 2010., p. 43-58
- Mlinarević, V.: **Slobodno vrijeme mladih u procesima modernizacije – usporedba slavonskih gradova i Zadra**, Pedagogijska istraživanja, Vol. 4 No. 1, 2007, p. 81-99
- MOISA, C.: **Aspects of the youth travel demand**, Annales Universitatis Apulensis-Series Oeconomica, 12(2), 2010.
- MOISA, C.: **Conceptual clarifications regarding youth travel**, Revista Tinerilor Economisti, No. 1., 2010.
- PADIN, C.: **A sustainable tourism planning model: Components and relationships**, European Business Review, Vol. 24 (6), 2012.,
- PAGE, S., STEELE, W., et al.: **Analysing the Promotion of Adventure Tourism: A Case Study of Scotland**, Journal of Sport & Tourism Vol. 11, no.1., 2006.
- PAVAT, M.: **Sociologija turizma**, Sveučilište Jurja Dobrića u Puli, Pula, 2018
- PETROVIĆ, M., KNEZOVIĆ, D., TODORVIĆ, M.: **Sportski turizam kao komponenta razvoja održivog poduzetništva**, Obrazovanje za poduzetništvo – E4E, Vol. 7, No. 1, 2017.
- POLIĆ, M., POLIĆ, R.: **Vrijeme, slobodno od čega i za što?**, Filozofska istraživanja, 29 (2), 2009.
- POLIĆ, R.: **Odgoj i dokolica**, Metodički ogledi:časopis za filozofiju odgoja, 10 (2), 2003.
- PREVIŠIĆ, V.: **Slobodno vrijeme između pedagogijske teorije i odgojne prakse**, Napredak: časopis za pedagogijsku teoriju i praksu 141; 4, 2000.
- RELJA, R.: **Utjecaj turizma na zapošljivost i socioekonomski položaj mladih u Splitu**, [Zbornik radova Veleučilišta u Šibeniku](#), Vol. 14 (3-4), 2020.
- RICHARDS, G.: **New Horizons II – The Young Independent Traveller**, WYSE Travel Confederation Amsterdam, 2007.
- RITCHIE, B. W.: **Managing Educational Tourism**, UK: Channel View Publications, Clevedon, 2003.
- SAIKIA, A., GOSWAMI, C.: **The concept of youth tourism as a distinct tourism market segment**, Asian Journal of Multidimensional Research (AJMR) Vol. 8 No. 5., 2019.

- SHAW, S. M.: **Dereifying family leisure: A examination of women's and men's everyday experiences and perceptions of family time.** Leisure Sciences 14(4), 1992.
- STATISTICS CANADA, **Changing the landscape: Ending violence-achieving equality**, Final report of the Canadian panel on violence against women., Ministry of Supply and Services Canada, Ottawa, Ontario, 1993.
- TOLVAJČIĆ, D.: **Dokolica kao povlašteno vrijeme bivanja čovjekom.** Lađa, 2012.
- UNWTO, United Nations World Tourism Organization: **Guide for Local Authorities on Developing Sustainable Tourism**, World Tourism Organization, Madrid, 1998.
- UNWTO, **Youth Travel Matters – Understanding the Global Phenomenon of Youth Travel**, 2008.
- VIDULIN ORBANIĆ, S.: **Fenomen slobodnog vremena u postmodernom društvu**, Metodčki ozbori 3, 2008.
- VUKIĆ, VALJAN, V.: **Slobodno vrijeme kao prostor razvijanja vrijednosti učenika**, Magistra Iadertina, 8. (1), 2013.
- WYSE Travel Confederation: **New Horizons III: The Student Traveller**, 2013.
- WYSE Travel Confederation: **New Horizons IV: A global study of the youth and student traveller**, 2018.

Popis tablica i slika

Popis slika:

Slika 1. Perspektiva ozbiljne dokolice	25
Slika 2. Ljudske potrebe.....	36
Slika 3. Maslowljeva hierarhija potreba.....	37
Slika 4. Metode putovanja mladih u svijetu	48

Popis tablica:

Tablica 1. Podjela funkcija turizma prema raznim autorima	35
Tablica 3. Motivi dolaska u Hrvatsku 1989. godine	39
Tablica 4. Motivi dolaska u Hrvatsku 2010. godine	39
Tablica 5. Prosječna dnevna količina slobodnog vremena ispitanika	55
Tablica 6. Aktivnosti studenata u njihovom slobodnom vremenu	58
Tablica 7. Najčešće aktivnosti slobodnog vremena	58
Tablica 8. Učestalost putovanja u slobodnom vremenu	61

Prilozi

Podsjetnik za vođenje fokus grupe

- Kako bi definirali slobodno vrijeme, šta je za vas slobodno vrijeme?
- Jeste li ikad čuli za dokolicu, kako bi definirali nju?
- Kako bi definirali razliku između slobodnog vremena i dokolice?
- Koliko razmišljate o svom slobodnom vremenu?
- Planirate li svoje slobodno vrijeme ili vam ga planira netko drugi?
- Ako ga planirate na koji način ga planirate, ako ga ne planirate zašto ga ne planirate?
- Kakvu ulogu igra slobodno vrijeme u vašim životima?
- Koliko vam je važno slobodno vrijeme?
- S koliko slobodnog vremena raspolazete dnevno, tjedno, mjesečno?
- Kojim aktivnostima se bavite u svoje slobodno vrijeme?
- Bavite li se sportom (profesionalno ili amaterski)?
- Volontirate li (ako jeste, koliko često i iz kojeg razloga)?
- Koji su vam hobiji ako ih imate?
- Koliko vremena provodite gledajući TV ili na računalu?
- Šta gledate na TV-u i zašto, te šta radite na računalu i zašto?
- Smatrate li da globalizacija, tehnologija i mediji igraju određenu ulogu u slobodnom vremenu pojedinca, koja je to uloga?
- Putujete li u svoje slobodno vrijeme?
- Koliko često putujete, gdje putujete, na koji način, zašto i kako putujete?
- Jeste li zaposleni odnosno jel radite?
- Povremeno ili stalno?
- Zašto radite i utječe li posao na vaše slobodno vrijeme?
- Utječe li financijsko stanje studenta na njegovo slobodno vrijeme i na koji način?
- Koji su motivi za aktivnostima kojima se bavite odnosno zašto se bavite određenim aktivnostima?
- Postoje li neke aktivnosti kojima bi se htjeli baviti a iz nekog razloga ne možete?
- Koji su to razlozi?
- Postoje li neka ograničenja vezana uz aktivnosti kojima se bavite ili kojima se želite baviti?
- Koliko vam je bitno šta drugi ili društvo govori o vama i aktivnostima kojima se bavite?
- Postoji li određena stereotipizacija aktivnosti i zašto/zašto ne?

Andro Tolj

Datum rođenja: 30/08/1993 | **Državljanstvo:** hrvatsko | **Spol:** Muško | **Telefonski broj:**

(+385) 989495099 (Mobilni telefon) | **E-adresa:** androtolj@hotmail.com |

Adresa: Domovinske zahvalnosti 12, 21300, Makarska, Hrvatska (Kućna)

OBRAZOVANJE I OSPOBLJAVANJE

TRENUTAČNO Zadar, Hrvatska

MAGISTAR KULTURNE I PRIRODNE BAŠTINE U TURIZMU. Sveučilište u Zadru

2012 - 2016 Zadar, Hrvatska

PRVOSTUPNIK KULTURE I TURIZMA (UNIV. BACC. TURISM. CULT.) Sveučilište u Zadru

2008 - 2012 Makarska, Hrvatska

EKONOMIST Ekonomska škola

JEZIČNE VJEŠTINE

Materinski jezik/jezici: **HRVATSKI**

Drugi jezici:

	RAZUMIJEVANJE		GOVOR		PISANJE
	Slušanje	Čitanje	Govorna produkcija	Govorna interakcija	
ENGLESKI	C1	C1	C1	C1	C1
NJEMAČKI	B1	B1	B1	B1	A2

Razine: A1 i A2: temeljni korisnik; B1 i B2: samostalni korisnik; C1 i C2: iskusni korisnik

RADNO ISKUSTVO

2009 - 2010 Makarska, Hrvatska

KOMUNALNI REDAR MAKARSKI KOMUNALAC

2010 - 2012 Makarska, Hrvatska

IZNAJMLJIVAČ SPORTSKE I REKREACIJSKE OPREME LUČKA KAPETANIJA MAKARSKA

2012 - 2015 Makarska, Hrvatska

SLUŽBENIK ZA TURISTIČKE INFORMACIJE GRUNF D.O.O.

2015 - 2017 Zadar

PRODAVAČ SPORTSKE OPREME DIVE IN

2020 - TRENUTAČNO Makarska, Hrvatska

TURISTIČKI ANIMATOR MAKARSKI JADRAN